MASARYKOVA UNIVERZITA

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra ruského jazyka a literatury

Táborové téma v krátkých prózách A. I. Solženicyna a V. T. Šalamova

Diplomová práce

Brno 2013

Vedoucí práce:

Mgr. Eva Malenová, Ph.D.

Autorka práce:

Bc. Pavlína Pečinková

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svoji závěrečnou diplomovou práci vypracovala samostatně, s využitím pouze citovaných literárních pramenů, dalších informací a zdrojů v souladu s Disciplinárním řádem pro studenty Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity a se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

V Brně dne 1. 12. 2013 Pavlína Pečinková

Obsah

Úvod 4

1. Táborové téma v ruské literatuře 20. století 6

2. Alexandr Isajevič Solženicyn 7

2.1. Tvorba o pracovních táborech 10

2.2. Poetika Solženicynovy tvorby 13

3. Varlam Tichonovič Šalamov 16

3.1. Dílo V. Šalamova 19

3.2. Tvorba o pracovních táborech 21

3.3. Poetika Šalamovovy tvorby 26

4. Přátelství A. Solženicyna a V. Šalamova 29

5. Kniha *„Один день Ивана Денисовича“* 33

5.1. Ivan Děnisovič Šuchov 33

5.2. Tematická výstavba 40

5.3. Kompoziční a jazykový plán 49

6. Kniha *„Колымские рассказы“* 57

6.1. Hlavní postavy 57

6.2. Tematická výstavba 65

6.3. Kompoziční a jazykový plán 73

7. Zhodnocení tvorby A. Solženicyna a V. Šalamova 81

Závěr 82

Резюме 84

Použitá literatura 93

Přílohy 101

Příloha č. 1 – Dílo A. Solženicyna 101

Příloha č. 2 – Obaly knihy *„Один день Ивана Денисовича“* 104

Příloha č. 3 – Obaly knih *„Колымские рассказы“* 104

Příloha č. 4 – Rozmístění pracovně-výchovných táborů v SSSR ve 20. st. 105

Úvod

Ruské prozaiky Alexandra Solženicyna a Varlama Šalamova lze považovat za typické představitele táborového tématu v ruské literatuře. Jejich próza byla nejen analyzována z mnoha různých úhlů pohledů, ale také nesčetněkrát srovnávána.

O tvorbě Solženicyna a Šalamovova můžeme říci, že Solženicynova próza má pouze dokumentární charakter a obsahuje minimum uměleckých prostředků, naopak Šalamovovy povídky představují spíše umělecké dílo o koncentračních táborech. My si chceme tvorbu autorů analyzovat, zhodnotit a přesvědčit se dokumentárnosti či estetice, a na základě tohoto zájmu jsme si stanovili téma diplomové práce.

Při psaní diplomové práce budeme vycházet z faktu, že spisovatelé se osobně znali, dopisovali si a psali prózu na stejné, tj. táborové téma. Dále víme, že každý autor strávil v pracovním táboře jiný počet let a každého jeho životní zkušenost ovlivnila jinak. Nás tedy bude zajímat, zdali pro sebe Solženicyn se Šalamovem byli navzájem inspirací.

Cílem diplomové práce je analyzovat a charakterizovat poetiku obou autorů a vývoj tzv. lágrového tématu v jejich díle. Primárně se zaměříme na dvě nejznámější knihy, a to *„Один день Ивана Денисовича“* a *„Колымские рассказы,“* které byly přeloženy do několika světových jazyků a jsou považovány za cenné autobiografické dokumenty táborového systému bývalého Sovětského svazu. K analýze jsme si vybrali právě tyto dvě krátké prózy, protože v nich lze nalézt velké množství kontrastů i drobných paralel v tvorbě autorů, a také proto, že sami autoři tato dvě díla navzájem analyzovali a kritizovali.

Při komparaci obou prací zohledníme jejich žánr. *„Один день Ивана Денисовича“* je povídka a *„Колымские рассказы“* představují soubor povídek. Analyzovat budeme nejen hlavní hrdiny knih, ale i popisy přírody a další doplňující charakteristiky, jejich formální, strukturní, ale i jazykové zvláštnosti, paralely nebo odlišnosti. V Šalamovových postavách se budeme snažit najít alespoň jednu postavu, která je velmi podobná Ivanu Šuchovovi. Dále se v knihách pokusíme najít, jak se postavy staví k základním otázkám lidského bytí a existence v prostředí nápravně-pracovního táboru a zdali mají nějakou budoucnost. Bude nás také zajímat, co hrdinům pomáhá zůstat člověkem. V neposlední řadě se pokusíme hledat a porovnávat, jaká

konkrétní témata a motivy spojené s táborovým prostředím autoři do svých děl zakomponovali.

K dosažení stanovených cílů zvolíme obsahovou analýzu na sémanticko-pragmatické a syntakticko-pragmatické úrovni, tzn., že díla budeme hodnotit na základě analýz témat, hodnot, postojů či motivů a jazyka. Texty knih si rozdělíme na segmenty, které budeme rozebírat a porovnávat, abychom docílili co nejhlubšího pochopení a vzájemného působení textů. V předkládané diplomové práci se také zaměříme na míru vzájemného ovlivnění jednoho autora druhým.

Očekáváme, že při analýze knih a tvorby obou prozaiků najdeme nějaké společné rysy, názory či vzájemné propojení autorů. Naopak úskalím diplomové práce může být odchýlení se od objektivního hodnocení tvorby autorů k subjektivnímu.

1. Táborové téma v ruské literatuře 20. století

Ruská literatura je velmi úzce spojena s historickými událostmi, totalitním režimem a politickými událostmi 20. století v Rusku. Táborové téma a námět stalinských represí tak zaujímá v ruské literatuře velmi důležité místo. Jedná se o tematiku negativních událostí a tragických osudů milionů lidí, která byla velmi dlouho tajena. Námět pracovních táborů poukazuje na zlo páchané režimem na vlastních občanech.

Toto téma patří v ruské literatuře 20. století k jednomu z velmi hodnotných a historicky důležitých. Jsou to důkazy toho, o čem Sovětský svaz dlouhá léta nejen světu, ale také svým obyvatelům mlžil.[1]

První kniha, která otevřela téma koncentračních táborů, byla povídka „*Один день Ивана Денисовича*“ (1959) A. Solženicyna. Právě Solženicyn se tedy fakticky stal zakladatelem tzv. lágrového tématu v ruské literatuře.[2]

Kromě Solženicyna patří ke spisovatelům, jež píší o táborovém tématu, také Varlam Tichonovič Šalamov a jeho povídkový soubor „*Колымские рассказы*“. Vyjma Solženicyna a Šalamova k nejuznávanějším autorům a svědkům epochy stalinismu, kteří psali a zobrazovali ruskou lágrovou historii, můžeme řadit i J. Ginzburgovou (*„Крутой маршрут*“; 1967), A. Rybakova (*„Дети Арбата*“; 1987), S. Dovlatova (*„Лагерь*“, *„Зона*“; polovina 80. let) či G. Vladimova (*„Верный Руслан*“; 1975). Většina děl zmiňujících sovětské pracovní tábory byla přirozeně vydávána v samizdatu. Teprve za perestrojky se literatura o gulazích stala masovější záležitostí.

Spisovatelé sebe považují ne za umělce, ale spíše za svědky minulosti, kteří mají tendenci přehodnotit historii na základě autentických zážitků.[3]

Termín „táborové téma“ používá např. M. Hrala[4] a pojem „lágrová literatura“ zmiňuje J. Celerová.[5]

---

[1] Bukinistu.ru. - *Лагерная тематика в русской литературе* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z WWW: <http://www.bukinistu.ru/russkaya-literatura-hh-veka/lagernaya-tematika-v-russkoy-literature.html>.
[2] CELERNÁ, J.; SOVÁKOVÁ, J. *Kapitoly z ruské literatury 80. a 90. let 20. století.* 1. vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP, 1994, 135 s. ISBN 8070440686. s. 84.
[3] Tamtéž, s. 83.
[4] HRALA, M. *Ruská moderní literatura 1890-2000.* 1. Vyd. Praha: Karolinum, 2007, 767 s. ISBN 9788024612010. s. 628
[5] Tamtéž, s. 82.

2. Alexandr Isajevič Solženicyn

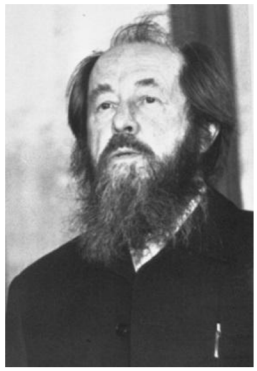

„Я хотел быть памятью. Памятью народа, который постигла большая беда.

А. И. Солженицын“[6]

Alexandr Isajevič Solženicyn, světově proslulý ruský spisovatel, publicista a historik, se narodil 11. prosince roku 1918 v Kisvodosku. Dětství a mládí prožil v Rostově na Donu, kam se roku 1924 s matkou přestěhovali, a kde byl vychováván. *„Детство его мало чем отличается от детских лет его сверстников: маленьким ходит с матерью в церковь, вступает в комсомол, переживает трудности и радости жизни обычного советского школьника.“*[7]

Autorův otec, Isajakij Semjonovič, *„вернувшись с войны, был смертельно ранен на охоте,“*[8] zemřel půl roku před narozením syna. Spisovatelova matka *„Таисия Захаровна Щербак, происходила из семьи богатого кубанского землевладельца.“*[9] Navzdory strádání ze ztráty manžela, Solženicynova matka podporovala synovy literární ambice a zájem o matematiku a vědu. Není pro to divu, že po ukončení střední školy ho poslala studovat na státní univerzitu v Rostově, dále pak na Moskevský institut filozofie, literatury a historie (zde studoval dálkově). Původně tedy byl učitelem fyziky.

Své spisovatelské nadání Solženicyn projevil již v roce 1937, kdy začal sbírat podklady a pracovat na historickém románu o první světové válce. *„Позднее этот*

---

[6] САРАСКИНА, Л. И. *Александр Солженицын* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Polnaya_biografiya_Aleksandra_Solzhenicyna_avtor_Lyudmila_Ivanovna_Saraskina.html>.

[7] Solzhenicyn.ru - *Биография Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Biografiya_Solzhenicyna.html>.

[8] Litra.ru - *Биографии / Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00492551190732892505/>.

[9] Tamtéž, [cit. 2013-06-22].

замысел был воплощен в Августе Четырнадцатого: первой части („узле“) исторического повествования Красное Колесо.“[10]

Poslední rok studií přerušilo vypuknutí druhé světové války. Autor se hned na začátku války dobrovolně přihlásil do armády a poté odešel bojovat na frontu (byl důstojníkem dělostřelectva Rudé armády a byl dvakrát vyznamenán za statečnost). Ze začátku byl Solženicyn na frontě prostým vojákem a *„после окончания офицерской школы в Костроме - в звании лейтенанта.“*[11] *„Солженицын прошел боевой путь от Орла до Восточной Пруссии, получил звание капитана, был награжден орденами. В конце января 1945 он вывел батарею из окружения.“*[12] Účast ve druhé světové válce a boje na frontách si zaznamenával do vojenského deníku, který mu později posloužil jako cenný podklad pro literární tvorbu.

Roku 1945 byl autor odsouzen orgánem NKVD k osmiletému trestu v nápravně-pracovním táboře za antistalinské vyjádření a za kritiku J. V. Stalina v dopise, který byl adresován jeho příteli: *„[…] hned jsem pochopil, že jsem byl zatčen kvůli korespondenci se svým bývalým spolužákem, a právě tak jsem pochopil, z které strany musím čekat nebezpečí.“*[13]

V letech 1950 – 1953 Solženicyn pobýval v pracovních táborech v Kazachstánu. V únoru roku 1953 byl vězněn zprvu v moskevské Ljubjance, později v kárných táborech a vězeňském výzkumném ústavu. V tomto roce onemocněl rakovinou a léčil se na onkologické klinice v Taškentu. Během výkonu trestu spisovatele transportovali do několika různých táborů, přičemž třetinu vezněné doby prožil právě v Kazachstánu. Po uplynutí osmi let byl poslán do věčného vyhnanství do Kazachstánu, kde pracoval jako učitel matematiky (1953 – 1956).

Od roku 1956 (rok spisovatelova prospuštění z vězení) žil ve vyhnanství ve Střední Asii. Později mu bylo dovoleno vrátit se zpět do Ruska, do Rjazaňské oblasti, kde pracoval jako učitel až do roku 1962, kde se poté se přestěhoval přímo do Rjazaně.

Období tzv. Chruščovského tání Solženicynovi otevřelo cestu do světa literatury. Zlomovým rokem se pro autora stal rok 1962, protože časopis *„Новый мир“* otiskl jeho první novelu *„Один день Ивана Денисовича.“* *„Фигура Солженицына заметно*

---

[10] Litra.ru - *Биографии / Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/wrid/00047801184773068319/>.

[11] Solzhenicyn. Ru - *Биография Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Biografiya_Solzhenicyna.html>.

[12] Litra.ru - *Биографии / Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/wrid/00047801184773068319/>.

[13] SOLŽENICYN, A.; přeložil Kruh překladatelů Praha. *Souostroví GULAG. 1918-1956. Pokus o umělecké pojednání. 1. Díl-I., II část*. Praha: OK CENTRUM, 1990, 368 s. ISBN 80-900270-0-8. s. 22.

выделяется на фоне литературной истории XX века. В 1960-е – 1980-е гг. именно Солженицын воспринимался в России как воплощение совести нации, как высший нравственный авторитет для современников.“[14]

V roce 1970 byla Solženicynovi udělena Nobelova cena za literaturu. Ceremoniálu se osobně neúčastnil, neboť se obával, že by jej sovětské úřady již nepustily zpátky do vlasti.

V roce 1974 byl vyhoštěn ze země, neboť v důsledku neustálé kritiky ze strany sovětského režimu se jeho případ stal známým na Západě. Politická kampaň proti Solženicynovi sílila a vyústila v únoru roku 1974 poté, kdy na Západě vyšlo jeho nejslavnější dílo *„Архипелаг ГУЛАГ“*. Autor byl zbaven občanství, násilně vypovězen a deportován ze země. S rodinou žil ve Švýcarsku. *„Солженицын поселяется в Цюрихе, где живёт его адвокат и где он находит следы Ленина в эмиграции.“*[15] V říjnu roku 1976 se přestěhoval do Spojených států amerických do Vermontu. Zanedlouho však začal vystupovat proti západní kultuře, kterou obviňoval z duchovní prázdnoty, slabosti a dekadence.[16]

Ve Vermontu si koupil pozemek o velikosti přibližně 20 hektarů, kde kromě svého domu *„оборудует библиотеку для хранения рукописей и печатных материалов, посвященных России.“*[17] V průběhu dalších tří let se Solženicyn vyhýbal veřejnosti a snažil se na sebe neupoutat pozornost. Navštěvoval různé americké univerzity *„обладающие русскими архивными фондами, и упорно работает над "Красным колесом".*[18]

Do Ruska se vrátil v roce 1994. Usadil se na okraji Moskvy, kde pokračoval ve své tvorbě. Kritizoval post-sovětský vývoj a volal po návratu tradičních morálních hodnot. Kromě toho psal také díla o vietnamské válce a rusko-židovských vztazích.

Zatímco v raných letech své tvorby byl považován za jeden z nejnebezpečnějších disidentských hlasů Sovětského svazu, na sklonku života ho oslavovali jako skutečný ruský národní poklad. Roku 1997 byl zvolen řádným členem Ruské akademie věd.

---

[14] Solzhenicyn.ru - *Биография Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Biografiya_Solzhenicyna.html>.
[15] Litra.ru- *Биографии / Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00928851209542727823/>.
[16] *Zahraniční tisk o Solžencynovi*. (Sborník). Přel. Z rus. Orig. 1. Vyd. Praha: Novinář, 1972, 69 s. s. 8-9.
[17] Solzhenicyn.ru - *Биография Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Biografiya_Solzhenicyna.html>.
[18] Tamtéž, [cit. 2013-06-24].

Roku 2007 se Solženicyn setkal s ruským prezidentem Vladimírem Putinem, s nímž našel v mnoha směrech „společnou řeč“. Oba se shodli na tom, že Rusko stojí morálně nad Západem a že by mělo být znovu mocným impériem. Při této příležitosti byl autor vyznamenán Státní cenou za lidské dílo.[19]

Solženicyn prohlašoval: *„Až do konce svého života jsem věřil, že historický materiál […], který jsem shromáždil a předložil svým čtenářům, ovlivní svědomí a paměť mých krajanů. Naše hořké historické zkušenosti nám snad pomohou vyvarovat se opakování nestabilních sociálních podmínek a stanou se varováním před ničivým kolapsem.“*[20]

Poslední roky svého života spisovatel prožil ve svém domě v „Троице-Лыкове“ v „Подмосковье.“ Kvůli vážným zdravotním problémům téměř nevycházel z domu. Nepřestával ale pracovat na třicetidílném shromáždění svých děl. Alexandr Solženicyn zemřel na infarkt dne 4. srpna roku 2008 ve věku 89 let. Zanechal po sobě ženu Natálii a syny Stěpana, Ignatije a Jermolaje.[21] Byl pochován 6. srpna v Donském klášteře v Moskvě.

2.1. Tvorba o pracovních táborech

Solženicynovu tvorbu velmi ovlivnila druhá světová válka, věznění v pracovních táborech a následný pobyt ve vyhnanství. Jeho zážitky z pracovních táborů jej inspirovaly k napsání literárních děl, kterými se proslavil. Jeho práce patří mezi politickou literaturu, jsou dokumentem o represáliích, koncentračních táborech a vězeních všech sovětských dob. Ve svých novelách a povídkách zobrazuje bývalý Sovětský svaz jako sféru nekonečných koncentračních táborů, jako společnost, v níž zvítězil vězeňský systém nad vlastním národem.[22] Považoval totiž za důležité poukázat i na temnou stranu historie Sovětského svazu.

Je pozoruhodné, s jakým klidem a vyrovnaností autor dokázal o koncentračních táborech psát. Tvořil s naprosto jiným přístupem a pocitem než Šalamov nebo např. Ginzburgová (hluboký odpor k lágrovému i totalitnímu systému). Solženicyn nepsal

[19] Militaria.cz - *Ruský spisovatel Alexandr Solženicyn* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.militaria.cz/cz/clanky/miscellanea/zemrel-rusky-spisovatel-alexandr-solzenicyn.html>.
[20] Tamtéž, [cit. 2013-06-24].
[21] *Zahraniční tisk o Solžencynovi.* (Sborník). Přel. Z rus. Orig. 1. Vyd. Praha: Novinář, 1972, 69 s. s. 47-50.
[22] Cesky-jazyk.cz- *Životopis Solženicyn Alexandr Isajevič* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/alexandr-isajevic-solzenicyn.html#ixzz2WvfFviHg>.

bouřlivě a s nenávistí, ale očima prostého člověka, který se vyrovnal s nespravedlností svého osudu, který se nevzdává a žije, jak se dá.

V. Prokop[23] uvádí, že Solženicyn z hlediska literárního nepřináší nic nového – jeho knihy jsou stylově nekomplikované, plynule vyprávějí a mají jasnou myšlenkovou rovinu. A právě v ní je hodnota literárního díla – romány jsou děsivým svědectvím autentických zážitků spisovatele, přibližují nemilosrdně hrůznou podobu komunistického systému. Jde přesně o ten typ knih, v nichž morální síla a varovné memento přebíjejí jakékoliv snahy o hodnocení uměleckosti.

Světovou slávu přinesla Solženicynovi hned první próza o pracovních táborech, a to *„Один день Ивана Денисовича“* neboli *„Щ-854“*[24], která vyšla v roce 1962. Povídka popisuje jeden pracovní den vězně, prostého kolchozníka Ivana Děnisoviče Šuchova, který svýma očima vidí vnitřní svět tábora.

V této knize autor *„рассказал страшную правду о „закулисной“ стороне советской действительности, о жизни миллионов людей, которые были загнаны за колючую проволоку и вынуждены были там выживать в нечеловеческих условиях.“*[25]

Román *„В круге первом“* vypráví o zvláštním typu pracovního tábora blízko vesničky Ostankino, kde jsou soustřeďováni vědci různých zaměření, aby tam pracovali na tajných státních úkolech. Jejich pracovní podmínky jsou mnohem lepší, než v jiných táborech, což je má motivovat k dobrým pracovních výkonům. Celá řada postav vězňů a dozorců vystupuje jako obyvatelé tzv. „šarašky.“[26] Solženicyn pojednává o morálních otázkách a práci vědců.

Další román *„Раковый корпус“* byl poprvé publikován v roce 1968 v Paříži a ve Frankfurtu. Děj je založen na autorových zážitcích z onkologického oddělení taškentské nemocnice. Solženicyn polemizuje o intrikách a praktikách za stalinismu.

V roce 1973 na Západě vychází práce *„Архипелаг ГУЛАГ“*. Samotný Solženicyn se přiznal, že bez pomoci ostatních by nikdy nebylo v jeho silách dokončit takové obsáhlé dílo a že knihu píše pouze z povinnosti vůči lidem, kteří zde byli

---

[23] PROKOP, V. *Přehled světové literatury 20. st. pro výuku literatury na středních školách*. Sokolov: O. K.-Soft, 1997, 68 s. s. 57.

[24] Щ-854 bylo táborové číslo Ivana Děnisoviče. Solženicyn měl в *„Экибастузском лагере“* číslo Щ-262.

[25] Solgenizin.netu.ru - *Архипелаги А. И. Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.solgenizin.net.ru/razdel-op-authname-118/>.

[26] CELERNÁ. J.; SOVÁKOVÁ, J. *Kapitoly z ruské literatury 80. a 90. let 20. st.* 1. Vyd. Ústí nad Ladbem: Pedagogická fakulta UJEP, 1994, 135 s. ISBN 8070440686. s. 86.

mučeni, zemřeli nebo byli neprávem zadržováni.[27] Přestože se ne vše, co je zde popsáno, podařilo dokázat, jedná se o věrohodné vyobrazení moci stalinismu v SSSR. V knize autor pokládá otázku, co dělá gulag s lidskou duší. Dílo zachycuje ruské nápravně-pracovní tábory od samého počátku vývoje z mnoha pohledů. Jedním z pohledů jsou i ekonomické příčiny vzniku tzv. lágrového systému.

Svým rozsahem a počtem postav *„Архипелаг ГУЛАГ“* připomíná dílo klasické ruské literatury, *„Войну и мир“* L. Tolstého, a v souvislosti s umělecky-dokumentárním stylem může odkazovat k práci *„Остров Сахалин“* A. Čechova.[28]

Autor knihu určil jako zcela nový literární žánr „опыт художественного исследования“. Solženicynovi byla tehdejší klasifikace literatury „malá“, posunul se tedy mnohem dál. Pro svou knihu našel vlastní žánrové určení. Podobně jako Šalamov vytvořil „novou prózu“, Solženicyn vytvořil novou estetiku díla. Podle jeho názoru klasická estetika nemohla vydržet takový nápor objemné knihy.[29]

„Колымские рассказы“ a *„Архипелаг ГУЛАГ“* byly psány prakticky zároveň. Solženicyn dokonce Šalamovovi nabídl podílet se na *„Архипелаге“*, ale Šalamov spolupráci odmítl s následujícími slovy: *„Почему я не считаю возможным личное мое сотрудничество с Солженицыным? Прежде всего потому, что я надеюсь сказать свое личное слово в русской прозе, а не появиться в тени такого, в общем-то, дельца, как Солженицын.“*[30]

M. Zahrádka trefně uvádí, že u Solženicyna při *„всей замкнутости лагерного мира существует и внешний исторический процесс, к которому обращаются взоры заключенных и в котором они, несмотря на свой скепсис, усматривают что-то в роде перспективы.“* [31]

---

[27] КОЛЯДИЧ, Т. М., *Русская проза конца XX века: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений,* Москва: Академия, 2005, 424 с. ISBN 5-7695-1615-1. s. 330.

[28] КРЕМЕНЦОВ, Л. П. *Русская литература XX века: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений:* В 2 т.-Т.2: 1940-1990-е годы. Москва: Академия, 2002, 464 с. ISBN 5-7695-0730-6. с. 120.

[29] ГОЛУБКОВ, М. *Слово-Образ автора.* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: <http://www.portal-slovo.ru/philology/37204.php?PRINT=Y>.

[30] Krotov.info - *Варлам Шаламов* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW:<http://krotov.info/libr_min/sh/shalamov.html>.

[31] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 17.

2.2. Poetika Solženicynovy tvorby

Pro tvorbu Solženicyna je typická realita, minimální výmysly, životní pravda, bez které podle něho není umělecká pravda.[32] Vždy psal pouze o tom, o čem byl sám přesvědčen. Chtěl vždy poukázat na to, co neviděli ostatní lidé. Válka, koncentrační tábory, smrt Stalina a stalinské represe se silně odrazily v duchovní autobiografii Solženicyna.

Už v 60. letech autor začal zkoumat komplex problémů, které nazval *„Русский вопрос к концу XX века.“*[33] Literaturu používal jako zbraň v boji s totalismem. Základními tématy jeho tvorby byly ruský národní charakter, historie Ruska ve 20. století a politika v životě člověka. Vytvořil vlastní koncepci historie Ruska. Ruský národní charakter byl většinou idealizován a spojován s absolutní mravností, čemuž Solženicyn nebyl právě nakloněn. Psal pouze pravdu, i když ta nevrhala příliš dobrý stín na ruský národní charakter (např. *„Случай на стнации Кречетовка“* nebo komicky v povídce *„Захар-Калита“*). Spisovatel hledal objektivní pravdu v historii Ruska 20. století. Ve svých beletristických dílech se opíral o autentické zážitky.

M. Drozda[34] výstižně poukazuje na to, že Solženicyn připomíná velkou ruskou prózu 19. století, a to nejen Dostojevského, ale i Tolstého, a vůbec ruský realismus s orientací na existenciální otázky člověka postaveného ne do zákoutí, ale přímo do proudu dějin. Existence a historie tak u Solženicyna vystupuje v klasické ruské podobě.

Spisovatel nikdy nezkrášloval svoje hrdiny, neskrýval jejich slabosti a nedostatky. Většina jeho postav jsou reálné prototypy, velmi blízce známé autorovi, s charakterem prostého člověka z rolnického prostředí (Matrjona v *„Матронине дворе“*, domovník Spiridon *„В круге первом“*, Ivan Děnisovič Šuchov v *„Одном дне Ивана Денисовича“*).[35] Jeho hrdinové byli starší lidé s vnitřními zkušenostmi už od revoluce, kteří tvořili ruskou historii, a proto také do ruské literatury Sovětského svazu vešlo téma historické paměti. *„Так возникла оппозиция: старая Россия – новая*

---

[32] ЧАЛМАЕВ, В. А.; ЗИНИИН, С. А. *Литература: Учебник для общеобразовательных учреждений в двух частях.* Часть 2. Москва: Русское слово, 2012, 462 с. ISBN 978-5-91218-532-8. с. 393.

[33] СКАТОВА, Н. Н. *Русские писатели, XX век. Биобиблиогр. слов.: В 2 ч.Ч. 2.* Москва: Просвещение, 1998, 656 с. ISBN 5-09-006995-6. с. 384.

[34] DROZDA, M. *Babel-Leonov-Solženicyn*. 1. Vyd. Praha: Čs. Spisovatel, 1966, 194 s. s. 147

[35] КОЛЯДИЧ, Т. М., *Русская проза конца XX века: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений,* Москва: Академия, 2005, 424 с. ISBN 5-7695-1615-1. s. 329.

Россия. Так появился тип „праведника“ – носителя положительной нравственной концепции, противостоящей советскому образу жизни.“[36]

Solženicynova próza má charakter výrazně objektivní. Je strohá, věcná, což se projevuje i v zobrazení člověka autorem. Solženicynův člověk je začleněn do běžného běhu věcí a běžné životní praxe. Jeho osud se rozvíjí jako např. každodenní obstarávání potravy[37] (Ivan Šuchov, Matrjona, povídka *„Для пользы дела“*).

M. Drozda[38] také říká, že spisovatelovy prózy jsou příběhy zmarněné existence člověka, což platí o postavách Ivana Šuchova i o Matrjoně. Solženicyn jen zřídka kdy řeší nějaký konflikt a jen výjimečně ho začleňoval do svých děl (až na povídku *„Для пользы дела“*). Hlavní postava si jakoy žije svůj život, koná své povinnosti a vyrovnaná se svým osudem.

Tvorba Solženicyna je natolik unikátní literární a společensko-kulturní fenomén, že ničeho podobného v historii ruského kulturního života 20. století nelze najít. Autor o své tvorbě říkal, že pokud se styl jeho psaní stane obecně používaným a společností přijímaným, nezávisí na žádné literární skupině ani literárním směru, ale pouze na společnosti samotné.[39] *„С ареста же, года за два тюремно-лагерной жизни, изнавая уже под грудами тем, принял я дыхание, понял как все неоспромное, что видят глаза: не только меня никто печатать не будет, но строчка единая мне обойдется ценою в голову. Без сомнения, без раздвоения вступил я в удел: писать только для того, чтоб об этом обо всем не забылось, когда-нибудь известно стало потомкам.“*[40]

Solženicyn se vyhýbal tradiční klasifikaci literárních žánrů. Žánry si ke svým dílům přiřazoval dle svého uvážení. Zřídka kdy psal novely a romány. (Novelu *„Один день Ивана Денисовича“* nazývá povídkou a román *„Раковый корпус“* novelou). *„Повесть – это то, что чаще всего у нас гонятся называть романом: где несколько сюжетных линий и даже почти обязательна протяженность во времени. А роман (мерзкое слово! нельзя ли иначе?) отличается от повести не*

---

[36] БЕЛАЯ, Г., ет коллектив., *Русская литература XX века. Учебник хрестоматия для 12 класса.* Таллинн: Коолибри, 2001, 315 с. ISBN 9985-0-1212-7. s. 264.
[37] DROZDA, M. *Babel-Leonov-Solženicyn*. 1. Vyd. Praha: Čs. Spisovatel, 1966, 194 s, s. 170.
[38] Tamtéž, s. 153.
[39] Lit-helper.ru - *Творческий и жизненный путь Солженицына Александра Исаевича* [online]. [cit. 2013-09-09]. Dostupný z WWW: <http://lit-helper.ru/p_Tvorcheskii_i_jiznennii_put-_Soljenicina_Aleksandra_Isaevicha>.
[40] ЛЕЙДЕРМАН, Н. Л., ЛИПОВЕЦКИЙ, М. Н., *Современная русская литература 1950-1990-е годы: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений: В 2т. – Т.1: 1953-1968*. Москва: Академия, 200, 416 с. ISBN 576951454. s. 260.

столько объемом и не столько протяженностью во времени (ему даже пристала сжатость и динамичность), сколько – захватом множества судеб, горизонтом огляда и вертикалью мысли.“[41]

Spisovatel se poměrně skepticky stavěl k románu, k jeho velkému počtu hrdinů, rozvětvené syžetové struktuře a časové náročnosti. Tvrdil, že by v jeho próze měla být časová stručnost, která ale zároveň obsahuje a popisuje všechen umělecký text a všechny podrobnosti.

A. Urmanova je toho názoru, že *„важнейшее свойство художественной „модели мира” Солженицына – дуализм: в структуре ранних произведений Солженицына принцип полярности является определяющим”*.[42] Kategorie dobra a zla, *„верха а низа, света а тени, святого а грешного“* v tomto světě jsou přesně *„четко структурированы, жестко противостоят друг другу.“*[43]

G. P. Binová[44] uvádí, že Solženicynova díla představovala vývojový obrat a současně byla literárněhistorickým předělem uzavírajícím v ruské literatuře období dlouhotrvající duchovní stagnace a apatie. Současně se stala, spolu s románem B. Pasternaka *„Доктор Живаго“*, výrazem periodického omlazování uměleckého procesu, počáteční fází nového vývojového cyklu – literatury otevřeného duchovního odporu a vzdoru.

Grigorij Baklanov[45] Solženicyna chápe jako vývojový mezník, nikoli jako tradicionalistické extempore v současném literárním procesu.

---

[41] Либрусек - *Русская литература 20–90–х годов XX века*: основные закономерности и тенденции [online]. [cit. 2012-13-07]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/b/209756/read>.

42 УРМАНОВА, А. В. *Анализ категорий художественной “модели мира” А. Солженицына как средство определения типа эстетического сознания писателя // Проблемы художественного миромоделирования в русской литературе XIX-XX веков.* Вып. 2. Благовещенск, 1997. С. 64.

[43] Tamtéž, s. 141.

[44] BINOVÁ, G. P., DOHNAL, J., POSPÍŠIL, I., *Panoráma ruské literatury.* Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1995, 415 s. ISBN 80 -85834 -04 -9. s. 59.

[45] DROZDA, M. *Babel-Leonov-Solženicyn*. 1. Vyd. Praha: Čs. Spisovatel, 1966, 194 s, s. 148.

3. Varlam Tichonovič Šalamov

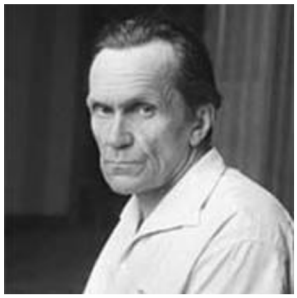

,,Для того чтобы дружба была дружбой, нужно, чтобы крепкое основание ее было заложено тогда, когда условия, быт еще не дошли до последней границы, за которой уже ничего человеческого нет в человеке, а есть только недоверие, злоба и ложь.

В. Шаламов"[46]

Varlam Tichonovič Šalamov, ruský spisovatel a básník, se narodil 1. července roku 1907 ve Vologdě na severu Ruska. Šalamova lze považovat za mistra beletrie a za jednoho ze zakladatelů literárních cyklů o sovětských lágrech.[47]

Jeho otec, Tichon Nikolajevič Šalamov, byl *,,великолепно образованным человеком, до 1904 г. на протяжении ряда лет служил православным миссионером на Алеутских островах. "*[48]

V sedmnácti letech autor odjel do Moskvy, kde dva roky pracoval jako koželuh v kožedělném závodě.[49] Poté byl přijat na Moskevskou státní univerzitu, kde studoval právo. Více než studium práva ho ale zajímal literární život v Moskvě. Aktivně se proto podílel na politické i literární činnosti. Právě v této době se účastnil různých porad a schůzí, demonstrací a literárních i filosofských diskuzí. Sblížil se i s literární skupinou LEF.

V tomto období tvořil nejen básně, ale i dobrodružné povídky. Nehledě na to, že jich napsal několik set, nestačil ani jedno své dílo uveřejnit. V roce 1929 byl zatčen a poslán do Butyrské věznice, a to za rozšíření dopisu *Dopis k sjezdu V. Lenina* a za kontrarevoluční trockistickou činnost. Šalamova označili „termínem" „sociálně

---

[46] Liverlib.ru - *Варлам Шаламов — цитаты* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.livelib.ru/author/271/quotes>.
[47] CELERNÁ, J.; SOVÁKOVÁ, J. *Kapitoly z ruské literatury 80. a 90. let 20. století.* 1. vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP, 1994, 135 s. ISBN 8070440686. s. 89, 90.
[48] НИЧИПОРОВ, И. Б. *В.Т.Шаламов (1907 – 1982). Очерк творчества* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: < http://www.portal-slovo.ru/history/39022.php>.
[49] Tamtéž, [cit. 2013-06-26].

nebezpečný živel“[50] a za tento čin, braný jako velezrada, ho odsoudili ke třem rokům nucených prací v pracovních táborech. Z Butyrské věznice byl poté převezen do Višerského tábora na severním Uralu, kde spolu s dalšími vězni stavěl chemický závod. Zde Šalamov potkal svou budoucí první ženu, Galinu Ignatěvnu Gudz.[51] Tři roky pobyl ve vězení, pak se vrátil do Moskvy, kde pokračoval v psaní literárních děl a žurnalistické tvorbě.

Po uplynutí trestu se autor mohl vrátit do Moskvy, kde začal pracovat v několika časopisech a také mohl otisknout některá svá prozaická díla. Díky svému talentu a inteligenci si v literárních kruzích získal velmi dobrou pověst. V roce 1934 se Šalamov oženil s Galinou Gudz a o rok později se mu narodila dcera Elena.

V noci z 31. prosince roku 1936 na 1. ledna roku 1937 byl Šalamov zatčen podruhé a odsouzen k pěti letům v Kolymských pracovních táborech (jedny z nejsurovějších, místo smrti tisíců vězňů), v roce 1943 pak ještě k deseti rokům za antisovětskou agitaci, protože nazval I. A. Bunina ruským klasikem.[52] Tímto se údajně dopustil velezrady a protisovětské agitace.

Na Kolymě se nacházela naleziště zlata, které vláda potřebovala vytěžit. Byl zde vybudován obrovský galejnický projekt Dalstroj.[53] Šalamov na Kolymě vystřídal několik různých nalezišť, mj. dobýval zlato na nalezišti Partizán, pracoval v uhelných dolech, dostal se také na trestné naleziště Džanchara[54] a několik měsíců ho drželi kvůli tyfové karanténě v tranzitním táboře.

S podezřením na úplavici se spisovatel roku 1946 dostal do nemocnice „Veverčí“ a po svém uzdravení byl s pomocí lékaře poslán na kurzy táborových lékařů.[55] Díky těmto kurzům Šalamov nakonec vše přečkal bez větší újmy – nemusel totiž vykonávat každodenní těžkou práci ve výkopech. Po absolvování kurzů začal pracovat na chirurgickém oddělení Ústřední nemocnice pro vězně „Levý břeh“. Podle některých zdrojů dokonce začal od roku 1949 psát verše. On sám však tvrdí, že vytvořil

---

[50] Litra.ru - *Биографии / Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/wrid/00052401184773068497/>.
[51] E-reading-lib-org - *Галина Игнатьевна Гудзь* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.e-reading-lib.org/chapter.php/144113/20/Sirotinskaya_-_Moii_drug_Varlam_Shalamov.html>.
[52] Библиотекарь.ру – *Шаламов Варлам Тихонович* [online]. [cit. 2012-13-07]. Dostupné z WWW: <http://www.bibliotekar.ru/gulag/15.htm>.
[53] ХОЗИЕВА, С. И. *Русские писатели и поэты.* Москва: РИПОЛ КЛАССИК, 1999, 576 с. ISBN 5-7905-0426-4. s. 547.
[54] Tamtéž, s. 547.
[55] Tamtéž, s. 548.

pouze slovník táborového lexikonu včetně zlodějského žargonu, který obsahuje kolem šesti set slov.

Šalamov byl propuštěn v roce 1951, další dva roky však musel zůstat jako vyhnanec na Kolymě a vydělávat si peníze na odjezd. Avšak mohl si již začít dopisovat s přáteli, kteří zůstali naživu. Kromě toho v tomto období začal psát vlastní verše, které přes známého lékaře posílal do Moskvy Borisovi Pasternakovi (pomohl mu navázat kontakty s literárními kroužky).[56] Takto začala korespondence dvou básníků.

Až v listopadu roku 1953 se Varlam Šalamov vrátil do Moskvy, kde však nesměl zůstat natrvalo. Další tři roky prožil v Kalininské oblasti ve středním Rusku, kde začal intenzivně pracovat na svých povídkách. Autor v sobě totiž objevil jakousi tvůrčí euforii, která ho nutila vypsat se z dojmů, které v něm zanechala Kolyma. V tomto roce se také rozvedl s Galinou Gudz.

Roku 1956 byl rehabilitován jako oběť „kultu osobnosti" a dostal povolení žít v Moskvě. Také se podruhé oženil, a to s O. Nekljudovou. Začal pracovat jako dopisovatel časopisu *„Москва"* a publikovat své první verše z Kolymy v časopise *„Знамя."*

V roce 1966 se rozvedl se svou druhou ženou a seznámil se s Irinou Sirotinskou, která tehdy pracovala v Ústředním státním archivu literatury a umění.

Od roku 1978 se Šalamovův zdravotní stav prudce zhoršoval. Začal ztrácet sluch i zrak a stále častěji se objevovaly záchvaty Ménierovy choroby,[57] která se u něj poprvé projevila už v roce 1957. Roku 1979 byl na žádost Svazu spisovatelů umístěn do domova pro invalidy nedaleko Moskvy. Na sklonku života dostal cenu francouzského PEN klubu.[58]

Varlam Šalamov zemřel 18. ledna roku 1982 na krupózní zánět plic. Je pohřben na Kuncevském hřbitově v Moskvě.

---

[56] ИВАНОВА, Н. *Варлам Шаламов и Борис Пастернак: к истории одного стихотворения* [online]. [cit. 2013-08-26]. Dostupné z WWW: < http://magazines.russ.ru/znamia/2007/9/iv14.html>.

[57] ЛЕВИН, М. *Варлам Шаламов. Воспоминания лечащего врача* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/memory/169/>.

[58] Litra.ru- *Биографии / Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/wrid/00052401184773068497/>.

3.1. Dílo V. Šalamova

Šalamov chápal svoji tvorbu jako akt *„сопротивления, как возможность восстать против мира, в котором правят террор и насилие, где человек был превращен, в буквальном смысле слова, в „человеческий материал“. „Я пишу не для того, чтобы описанное не повторилось.“*[59]

O literaturu se zajímal už od školních let. Zjevný talent se projevil v jeho dětském *„антивоенном стихотворении 1914 г., а также в заинтересованном чтении произведений о русских революционерах – в частности, известных тогда повестей эсера-террориста Б.Савинкова (Ропшина) „Конь бледный“ и „То, чего не было.“*[60]

Společně se spolužáky vydával školní časopis *„Набат“*,[61] ve kterém se objevily jeho první verše, povídky a články. Přitom, jak uvádí sám autor, nebyl nikdo, kdo by ho učil poezii a představil mu literární klasiku Puškina, Lermontova či Někrasova.[62] Sám studoval tvorbu S. Jesenina, I. Severjanina, V. Chlebnikova a později i B. Pasternaka.

V básnické tvorbě Šalamova můžeme najít dušení sílu člověka *„способного даже в условиях лагеря думать о любви и верности, о добре и зле, об истории и искусстве.“*[63] Hlavní náplní jeho veršů je vztah člověka k přírodě *(„Славословие собакам“, „Баллада о лосенке“ и др.).*[64] Autorova poezie je dokonce *„пронизана библейскими мотивами.“*[65]

Šalamovova poezie je založena na paradoxním *„сочетании сдержанности, аскетичности стиля и затаенного, страстного исповедального лиризма, вобрал в себя „кричащую память“ о „коварной парке-судьбе“, трагедийный опыт человека, прошедшего через жернова своего века, через пронзительное ощущение собственной богооставленности.“*[66]

---

[59] ТУН-ХОЭНШТАЙН, Ф. *Поэтика неумолимости. Варлам Шаламов: жизнь и творчество* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/61/2.html>.

[60] НИЧИПОРОВ, И. Б. *В.Т.Шаламов (1907 – 1982). Очерк творчества* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/wrid/00052401184773068497/ http://www.portal-slovo.ru/history/39022.php>.

[61] Tamtéž, [cit. 2013-06-26].

[62] Tamtéž, [cit. 2013-06-26].

[63] Litra.ru- *Биографии / Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00134021239094848734/>.

[64] НИЧИПОРОВ, И. Б. *В.Т.Шаламов (1907 – 1982). Очерк творчества* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.portal-slovo.ru/history/39022.php

[65] Litra.ru- *Биографии / Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00465591227895975487/>.

[66] НИЧИПОРОВ, И. Б. *В.Т.Шаламов (1907 – 1982). Очерк творчества* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.portal-slovo.ru/history/39022.php>.

Za jednu z nejdůležitějších poem své tvorby autor považoval poemu *„Аввакум в Пустозерске“*, ve které *„согласно авторскому комментарию, „исторический образ соединен и с пейзажем, и с особенностями авторской биографии.“*[67]

V roce 1936 časopis *„Октябрь“* publikoval jedny z prvních autorových povídek, a to *„Три смерти врача Аустино“*.[68]

V 60. letech se Šalamovovy první básnické sbírky, črty a povídky začaly rozšiřovat za hranicemi. B roce 1961 vyšla první básnická sbírka *„Огниво“*. Po ní následovaly další sbírky: *„Шелест листьев“* (1964) a *„Дорога и судьба“* (1967). Roku 1961 byly vydány Šalamovovy *„Очерки преступного мира“*,[69] které začal psát v roce 1954. Později v roce 1972 Šalamov také dokončil sbírku veršů *„Московские облака“*. *„Колымские рассказы“* úplně dokončil v roce 1973.

Sbírka povídek *„Колымские рассказы“* vznikala v letech 1954 – 1973. Vzpomínky na hlad, zimu, ponižování a mučení, tvořily základ pro jeho tvorbu. Třicet tři povídek rozdělil systematicky, ale ne chronologicky, do šesti knih následovně: *„Колымские рассказы“*, *„Левый берег“*, *„Артист лопаты“*, *„Очерки преступного мира“*, *„Воскрешение лиственницы“* a *„Перчатка“* aneb *„КР-2“*.

V rozmezí let 1956 – 1965 Šalamov vytvořil další dva povídkové soubory o kolymské tragédii, a to *„Левый берег“* a *„Артист лопаты“*. V roce 1967 přidal ke svému cyklu další povídkový soubor nazvaný *„Воскрешение лиственницы“*. Ačkoliv Šalamov aktivně tvořil, jeho próza byla stále zakázána.

V letech 1937 – 1956 Šalamov napsal verše, které jsou součástí knihy *„Колымские тетради“*, jež se skládá z šesti následujících částí: *„Синяя тетрадь“*, *„Сумка почтальона“*, *„Лично и доверительно“*, *„Златые горы“*, *„Кипрей“* a *„Высокие широты“*.

Ke konci 60. let bylo publikováno pojednání o estetice: *„Заметки о стихах“*, *„Кое-что о моих стихах“*, *„О прозе“* a *„О моей прозе“*. Z tohot období pochází také korespondence s B. Pasternakem, A. Solženicynem a N. Mandelštamem.

Šalamov s oblibou četl díla spisovatelů 20. století, přičemž tužkou v nich vždy vyškrtával vše, co podle něj bylo zbytečné. Ruskou klasickou literaturu kritizoval

---

[67] НИЧИПОРОВ, И. Б. *В.Т.Шаламов (1907 – 1982). Очерк творчества* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.portal-slovo.ru/history/39022.php>.

[68] Litra.ru - *Биографии / Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00465591227895975487/>.

[69] Lib.rus.ec- *Варлам Шаламов* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/a/11101>.

a odsuzoval ji za její přílišnou morálnost a humanitní lidské nadšení. Stopy tohoto konfliktu můžeme najít v povídce *„На представку“*.

Šalamov o sobě řekl: *„Я тоже считаю себя наследником, но не гуманной русской литературы XIX века, а наследником модернизма начала века. Проверка на звук. Многоплановость и символичность. Очерк документальный доведен до крайней степени художественной.“*[70]

V 70. letech se autor k tématu koncentračních táborů již příliš nevracel, pouze dokončil poslední povídkovou sbírku s názvem *„Перчатка“* (1970 – 1973). V tomto období se začal věnovat autobiografické tvorbě a psal o letech strávených ve Vologdě. Po Šalamovově smrti se našel rukopis se svědectvím o jeho prvním pobytu v táboře na severním Uralu, tzv. *Višerský antiromán*,[71] napsaný pravděpodobně v letech 1970 – 1971. Roku 1972 byl Šalamov přijat do Svazu spisovatelů SSSR.

V Šalamovových knihách můžeme najít mnoho autobiografických prvků. *„[...]Я ставил себе задачей создать документальное свидетельство времени, обладающее всей убедительностью эмоциональности. Все, что переходит документ, уже не имеет право поставить себя выше любой гуманной сказки. На свете тысяча правд, а в искусстве – одна правда, – это – правда таланта.“*[72]

Žádná z Šalamovových sbírek však nebyla za jeho života vydána. Veřejnosti byl znám pouze jako básník, který v 60. letech nepublikoval své básnické sbírky. Jeho prózy poprvé vyšly v Londýně v nakladatelství *Overseas publiciations* v ruském jazyce.

V Rusku se začaly uveřejňovat některé jeho povídky a básně v různých časopisech až od roku 1987. V roce 1988 vydal literární časopis *„Новый мир“* výběr z *„Колымских рассказов“* a v roce 1989 vyšly první knižní výbory pod názvy *„Левый берег“* a *„Воскрешение лиственницы“*, které obsahovaly i celý soubor *„Колымских рассказов“*.

3.2. Tvorba o pracovních táborech

Za hlavní princip tvorby Šalamova lze považovat popis vlastního osudu, jímž chtěl poukázat na každodenní realitu pracovních táborů. Pracovní tábor popisuje jako

---

[70] СИРОТИНСКАЯ, И. *Варлам Тихонович Шаламов* [online]. [cit. 2012-10-12]. Dostupné z WWW: <http://www.kolyma.ru/magadan/index.php?newsid=509>.
[71] CELERNÁ, J; SOVÁKOVÁ, J. *Kapitoly z ruské literatury 80. a 90. let 20. století.* 1. vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP, 1994, 135 s. ISBN 8070440686. s. 89.
[72] СИРОТИНСКАЯ, И. *Колымская литература - ВАРЛААМ ТИХОНОВИЧ ШАЛАМОВ* [online]. [cit. 2013-07-01]. Dostupné z WWW: <http://www.kolyma.ru/magadan/index.php?newsid=509>.

„absolutní zlo“, jako zlo, které ničí kulturní mechanizmy a zůstává jen holá lidská podstata.[73]

Kolyma silně ovlivnila nejen Šalamovovu tvorbu, ale i jeho myšlení, pohled na smysl lidského života v totalitním politickém státě a na člověka samotného, který se v tomto prostředí mění z lidské bytosti na „nelidskou“.[74]

Šalamov o táborové tématice napsal: *„Лагерная тема в широком ее пониманиии […] – это вопрос много важнее темы войны.“*[75]

Šalamov lágrový systém vnímal a prezentoval jako tragédii lidského osudu[76] v totalitním státě, dále jako systém, který připravuje lidi o pocity, ničí hranice mezi životem a smrtí a postupně ničí člověka psychicky i fyzicky. A to dělá každý den, jeden za druhým, dlouhé desítky let. Popisuje to, o čem by se nikdo neměl dozvědět. Šalamov tvrdí, že pracovní tábor je poslední a nejhorší stádium totalitního režimu a že poslední pocit, který u lidí zůstal, je zloba. Pracovní tábory popisuje jako sociálně-psychologický model totalitního státu. Autor popisuje nejen totalitní systém, ale i filosofickou podstatu a smysl celé stalinské epochy.

Šalamov, podobně jako např. J. Ginzburgová, popisuje koncentrační tábor jako peklo, ve kterém je člověk nucen být dlouhá léta, naopak Solženicyn jako lidský osud, se kterým se musíme vyrovnat, a jako životní zkušenost.

Šalamov o táborech psal: *„Tady nebylo nic hezkého, a neměli jsme nic hezkého před sebou ani za sebou. Byli jsme otráveni severem navždycky a věděli jsme to. Tři jsme se přestali vzpírat osudu.“*[77]

Dále Šalamov tvrdil: *„Celkově vzato je lágr bezezbytku zápornou školou života. Nic užitečného, potřebného si odtud nikdo neodnese, ani sám vězeň, ani jeho velitel, ani jeho ochrana, ani nechtění svědci, inženýři, geologové, lékaři, ani nadřízení, ani*

---

[73] СКАТОВА, Н. Н. *Русские писатели, XX век. Биобиблиогр. слов.: В 2 ч.Ч. 2.* Москва: Просвещение, 1998, 656 с. ISBN 5-09-006995-6. s. 575.

[74] ШАЛАМОВ, В. *Что я видел и понял в лагере* [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/29/>.

[75] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 16.

[76] Tragičnem autor zobrazuje pád něčeho, úpadek mravních hodnot. Je to protiklad ideálu a jeho uskutečnění. Hrdina jde za ideálem, i když ví, že padne. Jeho svoboda je ve vědomí, že jeho čin je nevyhnutelný. Tragično ale v sobě má zároveň vždycky něco vznešeného, protože objektem uměleckého zobrazení jsou postavy nadprůměrné a výjimečné v kladném slova smyslu, pociťované za vrcholné nositele ušlechtilého lidského jednání.

[77] ŠALAMOV, V.; přeložili MACHONIN, J., MACHONIN, S. *Kolymské povídky*. Praha: GplusG, 2011, 254 s. s 64.

podřízení. Každá minuta táborového života je minutou otrávenou. Je tam mnoho z toho, co by člověk neměl znát, vidět, a když už to viděl, měl by raději zemřít.“[78]

Prózy Šalamova a Solženicyna jsou podobné, protože čerpají z jednoho stejného pramene, tj. z vlastních zážitků z pracovních táborů, ale jsou zároveň i velmi odlišné co se týče žánru, stylu i použití uměleckých prostředků.[79]

Šalamov společně se Solženicynem *„дружно выступали против забвения, замалчивания реальной истории, против художественных поделок и спекуляций на лагерной теме и в своей работе преодолевали традицию „просто мемуаров.“*[80]

„Колымские рассказы“ jsou ojedinělým dílem ruské literatury 20. století. Jejich jedinečnost spočívá v tom, že vychází z vlastní zkušenosti autora, z téměř dvaceti let prožitých v táborech a ve vyhnanství. Tuto zkušenost pak Šalamov zkoumá stále znovu a znovu z dalších a dalších úhlů pohledů. Autor tábor popisuje jako něco, co nelze začlenit do normálního světa. Člověk byl vytržen ze svého původního života a dopraven do nového, úplně odlišného světa.

V jeho povídkách *„по определению самого писателя, человеческая природа исследуется „в крайне важном, не описанном еще состоянии, когда человек приближается к сосотаянию, близкому к состоянию зачеловечности.“*[81]

Šalamov o svém díle *„Колымские рассказы“* řekl: *„– это попытка поставить и решить какие-то важные нравственные вопросы времени, вопросы, которые просто не могут быть разрешены на другом материале. Вопрос встречи человека и мира, борьба человека с государственной машиной, правда этой борьбы, борьбы за себя, внутри себя – и вне себя. Возможно ли активное влияние на свою судьбу, перемалываемую зубьями государственной машины, зубьями зла.“*[82]

Ačkoliv chtěl autor podrobně popsat a ukázat existenci a praktiky táborového

---

[78] ŠALAMOV, V.; přeložili MACHONIN, J., MACHONIN, S. *Kolymské povídky*. Praha: GplusG, 2011, 254 s. s. 200.
[79] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 17.
[80] СУХИХ, И. *Жить после Колымы* [online]. [cit. 2012-10-12]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2001/6/suhuh.html>.
[81] АРИСТОВА, М. А.; ет коллектив, *Справочник по пусской литературе для школьников. Второе издание*. Москва: Экзамен, 2010, 590 с. ISBN 978-5-377-02716-4. 456 s.
[82] ШАЛАМОВ, В., *Варлам Шаламов – Сочинения* [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/>.

systému, tak sám tvrdil,[83] že neexistuje takové měřítko, které by spočítalo hodnotu lidského strádání a počet zmařených životů a že neexistuje taková próza, která by tuto bolest vyjádřila.

Sám spisovatel o sobě tvrdil: *„Я пишу о лагере не больше, чем Экзюпери о небе или Мелвилл о море. Мои рассказы – это, в сущности, советы человеку, как держать себя в толпе, не тоьлко лавее левых, но и подлиннее подлинных. Чтобы кровь была настоящей, безымянной. Русская интеллигенция без тюрьмы, без тюремного опыта – не вполне русская интеллигенция.“*[84]

V roce 1962 napsal dopis A. Solženicynovi: *„Помните, самое главное: лагерь – отрицательная школа с первого до последнего дня для кого угодно. Человеку – ни начальнику, ни арестанту не надо его видеть. Но уж если ты его видел – надо сказать правду, как бы она ни была страшна […]. Со своей стороны я давно решил, что всю оставшуюся жизнь я посвящу именно этой правде.“*[85]

Šalamov tvrdil, že člověk druhé poloviny 20. století, který přežil války, revoluce, *„пожары Хиросимы, атомную бомбу, предательство и самое главное, венчающее все, – позор Колымы и печей Освенцима, человек […] просто не может не подойти иначе к вопросам искусства, чем раньше.“*[86]

Literatura s táborovým tématem je předmětem zobrazení a historickou zkušeností mnoha milionů lidí. S tímto tvrzením nevystupoval pouze Solženicyn, ale i Šalamov, a to v rámci své teorie „nové prózy“,[87] o které napsal knihu *„Новая проза“* (1965).

Do tzv. „nové prózy“ dle Šalamova spadají žánry jako memoáry, črty a „новела“. Jejími typickými rysy jsou pak *„сюжетность, краткость, новизна и точность подробностей, деталь-символ, деталь-знак, переводящая весь рассказ*

---

[83] Nnre.ru – *Своеобразие лагерной темы в Коллымских рассказах* [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z WWW: <http://www.nnre.ru/jazykoznanie/sochinenija_na_otlichno_russkaja_literatura_9_11_klassy/p6.php#metkadoc66>.

[84] ШАЛАМОВ, В., *Варлам Шаламов – Новости* [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/>.

[85] Либрусек - *Русская литература 20–90–х годов XX века*: основные закономерности и тенденции [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/b/209756/read>.

[86] ГОЛУБКОВ, М. М., Слово – *Литература XX века – образ автора* [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z WWW: <http://www.portal-slovo.ru/philology/37204.php?PRINT=Y>.

[87] ШАЛАМОВ, В. *<О «новой прозе»>* [online]. [cit. 2013-09-07]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/21/46.html>.

в иной план, дающая подтекст“.[88] Zde vidíme zvláštnost v tom, že *„Колымские рассказы„* představují „novou prózu“ spisovatele, ale jsou to povídky, které pro „novou prózu“ nejsou typické. Šalamov tento fakt vysvětluje tím, že smysl knihy není v žánru, ale spíše *„обозначая форму повествования.“*[89]

Pro „novou prózu“ je charakteristická nedůvěra k libovolnému výmyslu a abstraktnu. „Nová próza“ pracuje s díly, ve kterých je plno emocí, (najdeme ve *„Крутом маршруте“* J. Ginzburgové) a je jediná v ruské literatuře, která může uspokojit čtenáře literatury 20. století. „Nová próza“ v určité míře stojí mimo umění, ale podle Šalamova, je stále schopna „vládnout“ uměleckou a dokumentární silou zároveň.[90]

Solženicyn se paradoxně považoval za spisovatele, *„каким он не является, между тем как Шаламов точно определил (хотя экстремно отказался от беллетристики) свою новую прозу.“*[91]

Ve své tvorbě Šalamov a Solženicyn k nápravně-pracovním táborům přistupují zcela protikladně: Šalamov jako k velmi negativní zkušenosti člověka, naopak Solženicyn v lágru viděl cestu k duševnímu vzkříšení.[92] Sám Solženicyn Šalamova obdivoval za jeho hlubší a bohatší „lágrovou zkušenost“, za jeho reálné zobrazení táborového života bez jakéhokoliv zkrášlení.

Šalamov psal pouze dokumentární autentické povídky. Na rozdíl od Solženicyna se nezabýval romány. Šalamov o románu tvrdil: *„Людям, ромедиим революции, войны и концентрационные лагеря, нет дела до романа. Роман умер.“*[93]

Šalamov důvěřuje a shoduje se pouze s prózou, *„которой свойственен „эффект присутствия.“*[94]

Psal pouze *„рассказ, не отличимый от документа, „прозу, выстраданную как документ.“*[95] Šalamov život nepozoroval, ale prožíval a sám se považoval za součást životního dramatu. *„Поэтому он отказывается от толстовского „что“*

---

[88] СУХИХ, И, Н. *«Новая проза» Варлама Шаламова: теория и практика* [online]. [cit. 2013-09-07]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/events/23/5.html>.
[89] Tamtéž, [cit. 2013-09-07].
[90] ШАЛАМОВ, В. *<О «новой прозе»>* [online]. [cit. 2013-09-07]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/21/46.html>.
[91] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 20.
[92] SOVÁKOVÁ, J.; ZAHRÁDKA, M., *Литературные течения и личности русской литературы XX века: II часть. 1. Vyd.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2000, 110 s. s. 97, 98.
[93] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 20.
[94] Tamtéž, s. 20.
[95] Tamtéž, s. 20..

и „который“, но и от нарочито короткой фразы. Он компонирует сборник невыдуманных рассказов, не роман.“[96]

V Solženicynově tvorbě o nápravně-pracovních táborech můžeme najít satiru, smích, humor a ironii. Šalamov naopak považoval smích *„несовместимым с предметом изображения. Лагерная тема не может быть предметом для комедии. Наша судьба не предмет для юмористики. И никогда не будет предметом юмора – ни завтра, ни через тысячу лет.“*[97]

3.3. Poetika Šalamovovy tvorby

J. Celerná[98] podrobně uvádí, že Šalamovova drobná epika je dokumentárně autentická, dále to, že autor se snaží vytvořit nový typ memoárů – píše prózu „živého světa“, která je současně také „přetvořením skutečnosti“. Na rozdíl od Solženicyna Šalamov neuvádí umělecký výmysl.

Syžety autorových povídek se odehrávají v prostorově uzavřeném světě kolymských táborů, v němž se pohybují postavy, které nemají biografii. Jsou bez minulosti a budoucnosti, zajímají se pouze o bezprostřední skutečnost a je pro ně typický nějaký konflikt – tento fakt je velmi odlišuje od postav Solženicyna.

Postavy Šalamovových povídek lze jen stěží nazvat hrdiny. *„Líčí mužský, drsný svět, v němž se pomalu pohybují podivné stíny. Jestliže Solženicyn z odstupu vykresluje jednotlivé postavy, pozoruje, jak se zachovaly v té či oné situaci a předestírá motivace a dopady jejich činů, Šalamov se při psaní drží výhradně vlastních vzpomínek.“*[99] Šalamov zobrazuje ve svých postavách člověka *„трагической судьбы, долгие годы проведший в страшных колымских лагерях, т.е. человек в нечеловеческих условиях.“*[100]

Pro Šalamovovo vyprávění je typický přechod od ich-formy, popř. wir-formy, k er-formě.[101] Autor psal cyžetové romantické novely, črty, verše v próze, obecně

---

[96] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 20.
[97] СУХИХ, И. *Жить после Колымы* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2001/6/suhuh.html>.
[98] CELERNÁ, J; SOVÁKOVÁ, J. *Kapitoly z ruské literatury 80. a 90. let 20. st*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP 1994, 135 s, ISBN 8070440686. s. 90.
[99] BZONKOVÁ, R. *Šalamovovy povídky se čtou, jako se v sovětském gulagu žilo* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.gplusg.cz/?path=knihy/kolymske-povidky>.
[100] Besoch.com- *Тема трагической судьбы человека в произведениях В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.besoch.com/?p=viewsoch&autor=shalamov&id=5>.
[101] СУХИХ, И. *Жить после Колымы* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2001/6/suhuh.html>.

autentická dokumentární díla (jeho próza se vyznačuje především autentičností).[102] Publikoval také stati o literatuře. Dával přednost memoárové literatuře, protože každý autor píšící své vzpomínky se jich fyzicky účastnil.

Ve své tvorbě se Šalamov inspiroval Puškinem a Čechovem. Spisovatel *„продолжает боковую линию суровой, лапидарной, поэтической прозы, представленную в начале и конце века (Пушкин, Чехов) и далее в русском модернизме и прозе двадцатых годов.“*[103] Vysoce si vážil Dostojevského, i když o něm ve své kolymské próze polemizoval. Šalamov dokazoval absolutní spolehlivost, dokumentárnost svých novel, někdy je nazýval črtami. *„Проза моя, – писал Шаламов, – фиксация того немногого, что в человеке сохранилось, […]?“*[104]

V próze Šalamova *„является чистота тона, подразуемавающая стилевой лаконизм, сухость повествования, наконец композиционная прозрачность.“*[105] Jeho tvorba je složena z malých detailů a nejmenších nuancí, které se nejčastěji projevují v charakteristikách věcí, situací, postav.

E. Volkovová se výstižně zmiňuje o tom, že jednou z *„важнейших составляющих художественного мира Шаламова является „парадокс как способ преодоления трагического, ужаса и абсурда, в которые оказался погружен человек XX века.“*[106] (absurdno najdeme i v tvorbě Solženicyna, viz kapitola 5.3.). Paradoxní jsou nejen fráze, ale i situace, průběh děje, postavy a vztahy mezi nimi. Paradox Šalamova se projevuje např. v tom, *„что ценностно низведенное в одном рассказе может быть поднято в другом – все зависит от конкретной ситуации.“*[107] Pro Šalamovova díla je také typický osud člověka a absurdno, duše a mysl samotného autora.

---

[102] ЛЕЙДЕРМАН, Н. Л.; ЛИПОВЕЦКИЙ, М. Н., *Современная русская литература 1950-1990-е годы: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений: В 2т. – Т.1: 1953-1968.* Москва: Академия, 2003, 416 с. ISBN 576951454. s. 316.

[103] СУХИХ, И. *Жить после Колымы* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2001/6/suhuh.html>.

[104] СКАТОВА, Н. Н. *Русские писатели, XX век. Биобиблиогр. слов.: В 2 ч.Ч. 2.* Москва: Просвещение, 1998, 656 с. ISBN 5-09-006995-6. s. 575.

[105] МАКЕВНИНА И.А. *«КОЛЫМСКИЕ РАССКАЗЫ» В. ШАЛАМОВА И ПОЭТИКА ПОСТИМПРЕССИОНИЗМА* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://cyberleninka.ru/article/n/kolymskie-rasskazy-v-shalamova-i-poetika-postimpressionizma>.

[106] ГАНУЩАК, Н. В. *Творчество Варлама Шаламова как художественная система* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.dissercat.com/content/tvorchestvo-varlama-shalamova-kak-khudozhestvennaya-sistema#ixzz2XK4bRnIq>.

[107] ВОЛКОВА, *Е. Эстетический феномен Варлама Шаламова* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: < http://shalamov.ru/research/13/>.

Sám autor *„определял тематику своего творчества с определенной долей парадоксальности, антиномичности и емкостью новеллической фразы.“*[108]

[108] ВОЛКОВА, *Е. Эстетический феномен Варлама Шаламова* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: < http://shalamov.ru/research/13/>.

4. Přátelství A. Solženicyna a V. Šalamova

Varlam Šalamov a Alexandr Solženicyn se seznámili v redakci časopisu *„Новый мир“* v roce 1962. Autory spojovala táborová zkušenost a nenávist k totalitnímu státnímu systému. Prozaici si nejen dopisovali (konkrétně v letech 1962 – 1966), ale setkávali se i osobně. V dopisech Solženicynovi Šalamov líčil zážitky z Kolymy. Autoři spolu často diskutovali a vzájemně analyzovali svá díla.

Ještě v době přátelství (později přátelé nebyli) Solženicyn o knihách, verších i publikacích Šalamova psal s neskrývaným nadšením. *„[...] И я твердо верю, что мы доживем до дня, когда и „Колымская тетрадь“, и „Колымские Рассказы“ тоже будут напечатаны. Я твердо в это верю! И тогда-то узнают, кто такой есть Варлам Шаламов.“*[109]

V roce 1959 Solženicyn, dle vlastního přiznání, napsal „odlehčenou“ variantu povídky *„Щ-854“* neboli povídky o Ivanovi Děnisovičovi. V této době Šalamov uvřejnil povídku *„Последний бой майора Пугачева“*, povídku o *„побеге из лагеря, проникнутый открытым восхищением беглецами, – такое не укладывалось ни в какие каноны даже оттепельной словесности.“*[110] Tato povídka byla podle Šalamovových slov *„по сути, покушение на незыблемый догмат общественной идеологии: человек, несправедливо осужденный в сталинскую эпоху, должен был верить в справедливость и, ожидая ее, строго повиноваться единому для всех порядку. Вооруженное восстание – никак нет. Надо ли говорить,* že Ivan Děnisovič Šuchov, *с его не раз заклейменным „непротивленчеством“, – прямой антипод майора Пугачева и его друзей?“*[111]

Z těchto slov je patrné, proč Šalamov poměrně zdrženlivě hodnotil Ivana Děnisoviča. Dle slov Sirotinské, která se s autorem seznámila v roce 1966, Šalamov *„возлагал на „ледокол“ – повесть „Один день Ивана Денисовича“, который проложит путь лагерной прозе, правде-истине и правде-справедливости.“*[112]

Šalamov také tvrdil, že „odlehčená“ varianta povídky *„была связана с приспособлением к цензуре, к тому, чтобы угодить вкусам „верхнего мужика“*

[109] ГАНУЩАК, Н . *Шаламов и Солженицын: взаимосвязь и противостояние* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://www.booksite.ru/varlam/100_years_old_09.htm>.
[110] Tamtéž, [cit. 2013-06-28].
[111] Tamtéž, [cit. 2013-06-28].
[112] Tamtéž, [cit. 2013-06-28].

Твардовского и „верховного мужика“ Хрущева.“[113] Šalamov byl toho názoru, že Solženicyn psal přesně tak, jak požadoval státní systém, dále tak, aby jeho díla byla publikována v Moskvě a Paříži (tímto způsobem mohl dosáhnout úspěchu a slávy).

Roku 1962, kdy byla vydána první Solženicynova povídka *„Один день Ивана Денисовича“*, která ho ze dne na den proslavila po celém světě, měl již Šalamov napsáno okolo 60 novel a črt o Kolymě. Bohužel za Šalamovova života nebyla vydána ani jedna publikace.

V roce 1966 došlo mezi oběma autory k rozkolu, jehož příčina pramenila z toho, že Solženicyn vystupoval jako publicista a společenský činitel, naopak Šalamov jako filosof a básník. Dle slov Šalamova: *„Он просто не понимает, о чем я говорю.“*[114] Sirotinská vidí zásadní problém v tom, že *„мировозренческие, нравственные проблемы обсудить не было возможности. Александр Исаевич был занят тактическими вопросами, „облегчал“ и „пробивал“ свои рассказы, драмы, романы. Варлам Тихонович обитал на ином уровне.“*[115]

Šalamov jako by poukazoval na jinou existenci táborového systému. K tomu využíval pouze pravdu bez jakéhokoliv domýšlení a popis do nejmenších detailů. Později Šalamov tvrdil, že tzv. lágrové téma je *„основной вопрос наших дней“, что это очень большая тема, где разместится сто таких писателей, как Солженицын и пять таких писателей как Лев Толстой. И никому не будет тесно.“*[116]

Kromě vzájemného nepochopení byl další příčinou sváru i vztah k Bohu a náboženství – Solženicyn byl věřící a Šalamov ateista. Šalamov náboženství *„для достижения личных практических целей считал недопустимым: „Я не религиозен. Не дано. Это как музыкальный слух: либо есть, либо нет.“*[117]

Spor vyústil v napsání dopisu Šalamovem (1972) v „ *Литературную газету* с *гневными отречениями от зарубежных публикаций и чтений по „голосам“ его рассказов.“*[118] Na základě tohoto dopisu, Solženicyn Šalamova obvinil *„по сути,*

---

[113] МИХАЙЛИК, Е. *Кот, бегущий между Солженицыным и Шаламовым* online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/87/>.
[114] ГАНУЩАК, Н . *Шаламов и Солженицын: взаимосвязь и противостояние* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://www.booksite.ru/varlam/100_years_old_09.htm>.
[115] Tamtéž, [cit. 2013-06-28].
[116] МИХАЙЛИК, Е. *Кот, бегущий между Солженицыным и Шаламовым* online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/87/>.
[117] ГАНУЩАК, Н . *Шаламов и Солженицын: взаимосвязь и противостояние* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://www.booksite.ru/varlam/100_years_old_09.htm>.
[118] ЕСИПОВ, В. *Работа головы или работа колен? (Варлам Шаламов и Александр Солженицын)* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/critique/23/>.

в предательстве: отказаться от темы, которая стала его судьбой и жизнью!“[119]

Šalamov o přátelství a sporech vyprávěl Sirotinské,[120] která uvádí, a s jejími názory se ztotožňuji, že celý spor a konec přátelství pravděpodobně vznikl na základě nepochopení obou autorů. Šalamov byl, oproti skoupému a uzavřenému Solženicynovi, sdílný, otevřeně hovořil o svých pocitech a myšlenkách.

Šalamov o románu *„В круге первом“* napsal: *„Это разрез общества по вертикали, от Сталина до дворника.“*[121] I přes osobní neshody se Solženicynem, Šalamov podporoval každé negativní slovo proti Stalinovi.

O konci přátelství svědčí i to, že Solženicyn Tvardovskému *„Колымские рассказы“* neukázal. Solženicyn chtěl dobýt Západ, a tak se různými způsoby snažil přesvědčit Šalamova, aby sem své povídky neposílal. V 70. letech Solženicyn na Západě píše, že jeho „bratr a přítel“ Šalamov zemřel, nehledě na to, že Šalamov ještě žil.[122]

V roce 1999 časopis *„Новый мир“* otiskl v rubrice *„Дневник писателя“* materiály *„С Варламом Шаламовым“*. Solženicyn zde svými slovy vysvětloval příčiny vzniku a průběh samotného konfliktu. V článku se objevily nejen vzpomínky na spisovatele, ale i názory a vysvětlení Sirotinské. Čtenář se z tohoto článku také dozvídá, že *„Колымские рассказы“* umělecky Solženicyna „neuspokojily“.[123]

Solženicyn psal o pesimismu Šalamova, o jeho *„неприязни к слову „зэк“, „введенному Солженицыным, особенностями восприятия синтаксических знаков (точки с запятой).“*[124] Tento článek dal také čtenáři představu o odlišnostech estetického a morálně-filosofického charakteru ruského národa, který rozděluje tyto dva čelní představitele táborového tématu.

Odlišné názory autorů se projevovaly v ideologii, estetice i etice. Je zajímavé, že když Solženicyn *„только еще приступает к изложению обстоятельств несостоявшегося соавторства их с Шаламовым в работе над „Архипелагом*

---

[119] ЕСИПОВ, В. *Работа головы или работа колен? (Варлам Шаламов и Александр Солженицын)* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/critique/23/>.
[120] СИРОТИНСКАЯ, И. *Александр Солженицын о Варламе Шаламове* [online]. [cit. 2013-09-02]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/memory/117/2.html>.
[121] ГАНУЩАК, Н . *Шаламов и Солженицын: взаимосвязь и противостояние* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://www.booksite.ru/varlam/100_years_old_09.htm>.
[122] Tamtéž, [cit. 2013-09-02].
[123] СИРОТИНСКАЯ, И. *Александр Солженицын о Варламе Шаламове* [online]. [cit. 2013-09-02]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/memory/117/2.html>.
[124] Tamtéž, [cit. 2013-06-28].

ГУЛАГ“, читателю статьи, знакомому с творчеством А.И. Солженицына и В.Т. Шаламова, должно быть ясно, что идея соавторства была обречена на провал с самого начала.“[125]

Šalamov byl součástí literatury a společenského dění 20. let, *„когда сохранялся эстетический плюрализм,“* a Solženicyn 30. let, *„когда господствовал уже соцреализм,“* což vysvětluje, že prozaikové mají umělecké *„мировосприятие различно: трагическое у Шаламова и тяготеющие к эпическому спокойствию у Солженицына.“*[126]

Solženicyn se ve svém díle *„Бодался теленок с дубом“* snaží představit *„победителем в споре с Шаламовым, напрасно ставит Шаламову в вину то, что, „несмотря на колымский опыт, на душе его остался налет сочувственника революции и 20-х годов.“ Ибо без этого „налета“, оставшегося также у большинства населения России, невозможно прийти к согласию и самоуважению, в котором так нуждается страна.“*[127]

A tak zdánlivé přátelství mezi Solženicynem Šalamovem přerostlo v konflikt postavený na různých názorech a přístupech k tzv. lágrovému tématu a na odlišném pojetí estetického zobrazení tzv. lágrového světa.

[125] ГАНУЩАК, Н . *Шаламов и Солженицын: взаимосвязь и противостояние* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://www.booksite.ru/varlam/100_years_old_09.htm>.
[126] Tamtéž, [cit. 2013-06-28].
[127] ЕСИПОВ, В. *Работа головы или работа колен? (Варлам Шаламов и Александр Солженицын)* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/critique/23/>.

5. Kniha *„Один день Ивана Денисовича“*

V souvislosti se smrtí Stalina a obdobím tzv. chruščovskému tání mohl v roce 1962 jeden z tehdejších ruských nejdemokratičtějších časopisů *„Новый Мир“* publikovat povídku *„Один день Ивана Денисовича“*. Kniha byla následně vydána v Anglii, Americe a Francii a byla přeložena do několika jazyků. Ačkoliv sám autor práci označil za povídku, *„Новый мир“* (A. T. Tvardovskij)[128] ji definoval jako novelu. Právě především žánr novely se pro dílo stal obecně používaným. Od tohoto okamžiku se o Solženicynovi začalo v různých literárních novinách psát jako o nejpopulárnějším prozaikovi.[129]

Solženicynova povídka v Československu vyšla v roce 1963. Knihu vydalo Nakladatelství politické literatury v Praze a vytiskla ji tiskárna Rudého Práva.[130] Čtenáři tehdejšího Československa povídku přijali s velkým zájmem a poptávka převyšovala nabídku výtisků.[131] Kniha má 90 stran, na její obálce můžeme najít článek o autorovi, o obsahu knihy a také objasnění pojmu kultu osobnosti Stalina. Do češtiny byla přeložena Sergejem Machoninem. V roce 1970 se jí dostalo také filmové podoby, konkrétně se jedná o britsko-norské drama.

O vzniku knihy a hlavního hrdiny Solženicyn prohlásil: *„Вдруг, почему-то, стал тип Ивана Денисовича складываться неожиданным образом. Начиная с фамилии – Шухов, – влезла в меня без всякого выбора, я не выбирал ее, а это была фамилия одного моего солдата в батарее, во время войны.“*[132]

5.1. Ivan Děnisovič Šuchov

Hlavní postavou povídky *„Один день Ивана Денисовича“* je stejnojmenný hrdina Ivan Děnisovič Šuchov. V táborovém prostředí pro kamarády Ivan Děnisič a pro nadřízené, úkoláře a eskortu pouze Šč-854.

---

[128] МОРОЗОВ, С. *Солженицын. Пять лет спустя* [online]. [cit. 2013-08-27]. Dostupné z WWW: <http://zavtra.ru/content/view/spetsialist-po-etike/>.
[129] FORMÁNKOVÁ, E. *Solženicyn?* Literární noviny, 6, 1995, č. 2, s. 5.
[130] ZDRAŽILOVÁ, M. *Solženicyn, Alexandr* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/22933/solzenicyn-alexandr>.
[131] FILIP, Miroslav: *Vynikající dílo sovětské prózy*. Kulturní tvorba, 2, 1964, č. 1, s. 12.
[132] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 41.

Ivan Děnisovič je jeden z mnoha tzv. „зэков“[133], kteří se dostali do nápravně-pracovního táborového systému a stali se tak pouhými čísly bez identity. (Solženicyn místo slova vězeň používal slovo „зэк“ – káranec, „kára“).[134] V roce 1941 byl ještě ruským rolníkem. V červnu roku 1941 ho odvedli do války, kde bojoval za vlast a v únoru roku 1942 ho zajali Němci. Nehledě na to, že v německém zajetí strávil jen několik hodin, byl označen ruskou vnitrostátní informační službou za špióna, který měl vykonat velmi tajnou misi (lidé, kteří se dostali do zajetí nepřítele, režim považoval za zrádce vlasti).

Ivan Děnisovič se musel rozhodnout, zda podepíše přiznání o tom, jestli byl špionem či ne. Druhý případ ho měl stát život. *„И расчет был у Шухова простой: не подпишешь – бушлат деревянный, подпишешь – хоть поживешь еще малость.“*[135] Šuchov prohlášení podepsal a dostal se tak do zvláštního tábora, kde si měl odpykat desetiletý trest. Nyní je tomu osm let, co žije v nelidských mrazivých podmínkách. *„В морозе было двадцать семь, в Шухове тридцать семь. Теперь кто кого.“*[136] Hlavní postava se tak stala jedním z mnoha svědků tragédie tehdejšího totalitního režimu Sovětského svazu. Avšak Šuchov v povídce není zobrazen jako tragická oběť, jak by se na první pohled mohlo zdát.

Šuchov ve skutečnosti není žádný hrdina, naopak, je to prostý člověk, ostatně jako většina Solženicynových postav. Je mu okolo čtyřiceti let, má středně vysokou postavu, a když se usměje, je vinou kurdějí, kterými onemocněl ještě v pracovním táboře v Usť-Ižme, vidět jen polovina zubů. *„Он улыбнулся простодушно, показывая*

---

[133] Об этом слове А. Солженицын вспоминает в статье, посвящённой истории взаимоотношений с В. Шаламовым: «*[...]* на очень ранней поре возник между нами спор о введённом мною слове “зэк”: В. Т. решительно возражал, потому что слово это в лагерях было совсем не частым, даже редко где, заключённые же почти всюду рабски повторяли административное “зе-ка” (для шутки варьируя его – “Заполярный Комсомолец” или “Захар Кузьмич”), в иных лагерях говорили “зык”. Шаламов считал, что я не должен был вводить этого слова и оно ни в коем случае не привьётся. А я – уверен был, что так и влипнет (оно оборотливо, и склоняется, и имеет множественное число), что язык и история – ждут его, без него нельзя. И оказался прав. (В. Т. – нигде никогда этого слова не употребил.)» (*Солженицын А. И.* С Варламом Шаламовым // Новый мир. 1999. № 4. С. 164). Действительно, в письме к автору “Одного дня...” В. Шаламов писал: «Кстати, почему “зэк”, а не “зэка”. Ведь это так пишется: з/к и склоняется: зэка, зэкою» (УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов.* Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 68).

[134] ВИНОКУР, Т. *О ЯЗЫКЕ И СТИЛЕ ПОВЕСТИ А.И. СОЛЖЕНИЦЫНА «ОДИН ДЕНЬ ИВАНА ДЕНИСОВИЧА»* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.solzhenitsyn.ru/o_tvorchestve/articles/works/index.php?ELEMENT_ID=1144>.

[135] Tamtéž, s. 44.

[136] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s. 20.

недостаток зубов, прореженных цингой в Усть-Ижме в сорок третьем году, когда он доходил.“[137]

Charakteristickým rysem Solženicynových postav je to, že čtenář vždy zná, i když ne detailně, jejich minulost a život. O Ivanovi Děnisovičovi víme, že má domov i rodinu, které může dvakrát do roka psát dopis.

Hlavní postava je věřící člověk, ale ne natolik, aby dala za víru život, podobně jako její přítel Aljoša. Ten je ochoten přijmout skutečnost, že ve vězení sedí proto, aby trpěl pro Boha, jinými slovy je zde vlastně spokojen a uvěznění vnímá jako svůj úděl. *,,Иван Денисыч! Молиться не о том надо, чтобы посылку прислали или чтоб лишняя порция баланды. Что высоко у людей, то мерзость перед Богом! Молиться надо о духовном: чтоб Господь с нашего сердца накипь злую снимал.“* –*,,Алеша, – [...] я с не против Бога, понимаешь, в Бога я охотно верю. Только вот не верю я в рай и в ад, зачем вы нас за дурачков считаете, рай и ад нам сулите? Вот что мне не нравится.“*[138]

Šuchov říká, že nevěří na zázraky, že se lze spolehnout jen na to, co člověk ví a umí. A Bůh vězňům v táboře stejně nepomůže. *,,В общем, [...] сколько ни молись, а сроку не скинут. Так от звонка до звонка и досидишь.“*[139]

Solženicyn Šuchova zobrazil jako dobrého, skromného a mravného člověka, který je vždy připraven pomoci druhým a za osm let ve zvláštním pracovním táboře neztratil lidskost. Šuchov si vždy potrpěl na patřičné stolování a nikdy nevylizoval misky, i když by trocha kaše navíc „nebyla k zahození“. *,,[…] вылавливая разварки телнной мелкой рыбешки из-под лисьев черной капусты и выплевывая косточки на стол. Когда их наберется гора на столе – перед новой бригадой кто-нидубь смахнет, и там они дохрястывают на полу. А прямо на пол кости плеват – считается вроде бы неаккуратно.*“[140]

Každé sousto si vychutnával a jídlem neplýtval: *,,Есть надо – чтоб думка была на одной еде, вот как сейчас эти кусочки малые откусываечь, и языком их мнешь, и щеками подсасываешь – и такой тебе духовитый этот хлеб черный сырой.“*[141]

---

[137] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 c. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s. 14.
[138] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 c. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s. 102.
[139] Tamtéž, s. 102.
[140] Tamtéž, s. 34.
[141] Tamtéž, s. 19.

Šuchov měl dobré vychování. Nechoval se jako zvíře, i když k tomu táborové podmínky přímo vybízely. Nikdy nežadonil u druhých, naopak se snažil pomoci nebo se tvářil nezúčastněně a vždy byl nakonec odměněn. Autor se snažil zobrazit mravní hodnoty a charakter Šuchova. *„У Шухова ни табачники не осталось, и не предвидел он сегодня прежде вечера раздобыть – он весь напрягся в ожидании, и желанней ему сейчас был этот хвостик сигареты, чем кажется, воля сама, - но он бы себя на уронил и так, как Фетюков, в рот бы не смотрел.“*[142]

Ivan Děnisovič *„отличается цепкостью, умением просуществовать в невыносимых обстоятельствах. Поведение Шухова – не героическое, а естественное, не выходящее за рамки нравственных заповедей.“*[143]

Šuchov se v táboře vyznal. Moc dobře věděl, kde si může přivydělat: *„К Шухову деньги приходили только от частной работы: тапочки сошьешь из тряпок двальца – два рбля, телогрейку вылатаешь – тоже по уговорую;“*[144] koho podplatit, ke komu se chovat dobře a na koho si naopak dávat pozor. V nelidských podmínkách dokázal racionálně a logicky uvažovat, co je potřeba udělat, aby člověk přežil a měl se v rámci možností dobře. Díky své „chytrosti“ dokázal získat i porci kaše navíc. Tento jev bychom marně hledali v textu *„Колымских рассказов“*: *„ рассчитывая, что из скошенных двух порций уж хоть одна-то будет его, Шухов быстро пинялся за свою кровную.“*[145]

Šuchov je člověk pracovitý, který věří, že za vykonanou práci bude odměněn a který se dokáže radovat z každé maličkosti, jež se mu přihodí nebo kterou najde. *„Шел Шухов тропоню и увидел на снегу кусок стальной ножовки, полотна поломанного кусок. Хоть ни для какой надобности ему такой кусок не определеялся, однако нужды своей вперед не знаешь.“*[146] Šuchov je skromný člověk, který si umí užít pocit blaha za každé situace. *„М-м-м! Дым разошелся по холодному телу, и в ногахотдалась и в голове.“*[147]

---

[142] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 c. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s. 31.
[143] Ref.rushkolnik.ru- *Судьба человека в тоталитарном государстве (по рассказу А.И. Солженицина «Один день Ивана Денисовича*. [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://ref.rushkolnik.ru/v65707/>.
[144] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 c. ISBN: 978-5-4453-0104-2. c. 67.
[145] Tamtéž, s. 50.
[146] Tamtéž, s. 53.
[147] Tamtéž, s. 24.

Jediným majetkem Šuchova a vlastně i ostatních vězňů byla „ушанка“ (шапка), „телогрейка“, „бушлат“, „тряпочка“, „рукавички“, „ватные брюки“, „портянки“ a „валенки“, tj. pracovní oblečení. Osobní oblečení jim odebrali při nástupu do tábora a měli vrátit až při odchodu. Ale Šuchov se opět lišil od ostatních: *„Теперь вроде с обувью подналадилось: в октябре получил Шухов (а почему получил с помбригадиром вместе в капретку увязался) ботинки дюжие, твердоносые, с простором на две теплых портянки. С неделю ходил как еменинник, все новенькими каблучками постукивал.“*[148]

Kromě pracovních povinností se Šuchov musel starat o své číslo Šč-854, které bylo namalované černou barvou na každém kusu oblečení. Za rozmazané nebo téměř nečitelné číslo hrozila korekce.

Ivan Děnisovič je v táboře téměř šťastný. Nic mu nechybí, práce mu nevadí a na jídlo si také nestěžuje: *„и он горел в карцер на триста грамм в день, и горячая пища только в натретий день. Сразу он представил, как ослабеет там, оголодает и трудно ему будет вернуться в то жилистое, не голодное и не сытое состояние, что сейчас.“*[149] Šuchov si dokonce libuje: *„Двести сейчас нажать, завтра утром пятьсот пятьдесят улупить, четыреста взять на работу – житуха!“*[150]

Téměř idylickou náladou a pocitem štěstí hrdiny končí i samotná povídka. *„Засыпал Шухов, вполне удволенный. На дню у него выдалось сегодня много удач: в карцер не посадили, на Соцгородок бригаду не выгнали, в обед он закосил кашу, бригадир хорошо закрыл процентовку, стену Шухов клал весело, с ножовкой на шмоне не попался, подработал вечером у Цезаря и табачку купил. И не заболел, перемогся. Прошел день, ничем не омраченный, почти счастливый.“*[151]

Šuchovovi brzy vyprší trest: *„Шухову и приятно, что так нанего все пальцами тычут: вот, он-де срок кончает,[…].“*[152] On ale sám neví, zdali se mu z tábora vůbec chce, protože netuší, co ho doma čeká a jak užíví strádající rodinu. Zde vidíme stěžejní rozdíl v zobrazení postavy v táborovém prostředí Solženicyna a Šalamova. Solženicyn začlenil Šuchova do mrazivého táborového prostředí na Sibiři zcela přirozeně. U Šalamova nic podobného nenajdeme.

---

[148] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 c. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s. 14.
[149] Tamtéž, s. 79.
[150] Tamtéž, s. 93.
[151] Tamtéž, s. 105.
[152] Tamtéž, s. 44.

Šuchov na budoucnost nemyslí, a co bude dál po uplynutí trestu, také neví: *„по лагерям да по тюрьмам отвык Иван Денисович раскладывать, что завтра, что через год на дем семью кормить. Обо всем за него начальство думает – оно, будто, и легче.“*[153] Solženicyn tak zdůraznil, že naděje na lepší budoucnost je mizivá.

Solženicyn, se na rozdíl od Šalamova, vyhnul jakýmkoliv konfliktům mezi hlavní postavou a vedlejšími postavami. Ivan Děnisovič se s nikým nehádá a konflikty nevyhledává. Svým kamarádům a partě pomůže, dokonce některých i lituje. U Šuchova jsme nenašli žádnou negativní vlastnost, kterou by škodil svému okolí.

Šuchov je členem sto čtvrté party, jejímž „šéfem“ je Ťurin a jeho zástupcem pak Pavel. Ťurin je předák a živitel party, který určuje, kolik kdo bude dostávat jídla a jakou práci bude vykonávat. V nejbližším kruhu Šuchova se vyskytuje César, který je v táboře poměrně krátkou chvíli, ovšem zasluhuje si respekt všech káranců. Feťukov je bídák, který pro partu nic neudělá a snaží se, aby musel dělat co neméně. Neustále žebrá a slídí, kde by mohl co dostat nebo dokonce sebrat. Šuchov je pravým opakem Feťukova, který ztratil veškerou vlastní hrdost. Vylizuje cizí misky, škemrá, ponižuje se. Dále téměř hluchý Seňka, s kterým Šuchov zdí stěnu nebo Lotyš či dva Estonci. *„Большая часть персонажей – подлинные, взятые из жизни герои, к примеру, бригадир Тюрин, кавторанг Буйновский. Только главный герой рассказа Шухов содержит собирательный образ солдата-артиллериста той батареи, которой командовал на фронте сам автор, и заключенного Щ-262 Солженицына.“*[154]

Kromě Feťukova, „práskačů“ nebo občasných menších lupičů v povídce nenajdeme postavy jako u Šalamova (sebevrazi, vrazi a zloději).

A. Urmanova výstižně poukazuje na to, že, *„Шухов не воспринимает отчий дом, родную землю как „утраченный рай как некое сокровенное место, к которому устремлена его душа.“* [155] Solženicyn patrně chtěl poukázat na *„катастрофические последствия социальных и духовно-нравственных катаклизмов, потрясших в XX столетии Россию и существенно деформировавших структуру личности, внутренний мир, саму природу русского*

---

[153] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s. 30.

[154] Allsoch.ru- *Образ главного героя Шукова в романе «Один день Ивана Денисовича»* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: < http://www.allsoch.ru/sochinenie/solzhenicyn-a-i/odin-den-ivana-denisovicha/14094-obraz-glavnogo-geroya-shukova-v-romane-odin-den-ivana-denisovicha/>.

[155] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 44.

человека.“[156] Další možný důvod *„отсутствия у Шухова некоторых „хрестоматийных“ крестьянских черт – опора автора рассказа прежде всего на реальный жизненный опыт, а не на стереотипы художественной культуры.“*[157]

Do jisté míry, Solženicyn *„противопоставляет своего Ивана Денисовича „советской интеллигенции“, „образованщине“, „платящей подать в поддержку обязательной идеологической лжи.“*[158]

O Šuchovovi M. Šnejerson napsala: *„Шухов – яркая индивидуальность, но, пожалуй, типологические черты в нем преобладают над личностными.“* [159]

Solženicyn o svém hrdinovi řekl: *„Ивана Денисовича я с самого начала так понимал, что [...] это должен быть самый рядовой лагерник [...] самый средний солдат этого ГУЛАГа.“*[160]

Drozda[161] např. Šuchova přirovnáná k hlavnímu hrdinovi románu A. Ostrovského *„Как закалялась сталь“*, ke Korčaginovi, a to v souvislosti s momentem osvobození osobnosti (když Korčagin ztrácí zbytky zdraví na stavbě úzkokolejky, je situace taková, že jinak než za cenu oběti nelze žít, má li si člověk vážit sám sebe). Dále také konfrontuje Šuchova s Šolochovovým Davidovem nebo Sokolovem.

Šalamov, který prožil 18 let v pracovním táboře, ve svém rozboru Solženicynovy povídky psal o hlubokém i *„тонком понимании автором крестьянской психологии героя, которая проявляется “и в любознательности, и природно цепком уме, и умении выжить, наблюдательности, осторожности, осмотрительности, чуть скептическом отношении к разнообразным Цезарям Марковичам, да и всевозможной власти, которую приходится уважать.”*[162] Jak řekl autor *„Колымских рассказов“*, *„присущие Ивану Денисовичу „умная*

---

[156] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 44.
[157] Tamtéž, s. 44.
[158] Litra.ru - *Иван Денисович* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/characters/get/ccid/00751111237724902918/>.
[159] ШНЕЕРСОН, М. *Александр Солженицын: Очерки творчества*. Frankfurt am Main, 1984. с. 112.
[160] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 50.
[161] DROZDA, M. *Babel - Leonov - Solženicyn*. 1. vyd. Praha: Čs. Spisovatel, 1966, 194 s. s. 149.
[162] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 54.

независимость, умное покорство судьбе и умение приспособиться к обстоятельствам, и недоверие – все это черты народа."[163]

5.2. Tematická výstavba

Solženicyn ve své povídce zobrazil reálný táborový svět bez jakýchkoliv „přibarvení" nebo snahy skrýt něco špatného.[164] Autor chtěl totiž čtenáře seznámit s reálnými zážitky vězňů, s pravdou sovětského státního a táborového systému. Jinými slovy se rozhodl předat svědectví o bezpráví běžně páchaném na nespravedlivě odsouzených lidech vlastního národa v dobách stalinismu. Inspiraci, jak již bylo řečeno, čerpal z vlastní zkušenosti.

Základním tématem povídky, ostatně jako u většiny děl Solženicyna, je *„разоблачение тоталитарной системы, доказательство невозможности существования в ней человека."*[165] Právě v těchto podmínkách se nejvíce projevuje ruský národní charakter: *„Народ сохраняет силу духа и нравственные идеалы – в этом его величие."*[166]

Malými detaily autor upozorňuje na státní uspořádání a politický režim Sovětského svazu, který považoval za trestný, a který zároveň tvoří podtext povídky, jak je pro autora typické, na nesprávnost, až absurdnost politicko-státních procesů, nařízení a vyhlášek.

Solženicyn se v povídce vyhnul popisům represí, výslechům zatčených, transportu či podrobnějšímu popisu osudu vězně, což lze najít u jiných autorů, nako např. u J. Ginzburgové.[167] Šalamov naopak podrobněji popisuje chování a situace postav v jednotlivých povídkách (o osudu vězňů po skončení trestu se zmiňuje pouze symbolicky zasněženou cestou, která vede do neznáma).

---

[163] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича" А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. c. 54.

[164] Litra.ru - *Лагерный мир в изображении А.И. Солженицына (по повести «Один день Ивана Денисовича»)* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00090601184864262445>.

[165] Shkola.lv - *Автор и его герой в одном из произведений А.И. Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: < http://shkola.lv/index.php?mode=sochi&sochid=4670>.

[166] Litra.ru- *Национальный характер в произведениях А. Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: < http://www.litra.ru/composition/get/coid/00038401184864075508/>.

[167] GINZBURGOVÁ, E.; přeložila ČERVENKOVÁ, J.; et kol. *Strmá cesta.* Praha: Odeon, 1992, 728 s. ISBN 80-207-0394-2.

Jinými slovy, *„изображенный в рассказе Солженицына лагерь является уменьшенной копией советского общества, копией, сохраняющей все важнейшие черты и свойства оригинала.“*[168]

Táborové prostředí, ve kterém se vězni pohybují, autor zobrazil jako prostranství mezi jídelnou, skladem, tzv. marodkou a dalšími budovami, obehnanými ostnatým drátem: *„что является полной противоположностью героям русской литературы, традиционно любящим ширь и даль. Заключенные отгорожены даже от неба: сверху их беспрерывно слепят прожектора, нависая так низко, что будто лишают людей воздуха.“*[169]

Spisovatel koncentrační tábor zobrazil jako *„воплощение максимальной пространственной замкнутости и отгороженности от большого мира.“*[170] Umělecké zobrazení prostoru v Solženicynově podání nejčastěji *„называют „герметичным“, „замкнутым“, „сжатым“, „уплотненным“, „локализованным.“*[171]

Solženicyn viděl 20. století jako tragický obraz Sovětského svazu, kde tragika převažovala nad optimismem.[172] Drozda,[173] podobně jako Solženicyn, tvrdí, že historicky vzniklá tragika zmarněných životů může zaniknout zase pouze historií a v historii. Solženicyn si nedělal naděje na lepší zítřky, proto také budoucnost v povídce zobrazil pesimisticky.

„Тут, в очереди услышал Шухов и новость: воскресенья опять не будет на этой неделе, опять зажиливают воскресенье. Так он и ждал, и все ждали так: если пять воскресени в месяце, то три дают, а два на работу гонят.“[174] Tehdejší Sovětský svaz si určoval svá pravidla a nařízení. Solženicyn uvádí, že pokud bylo v měsíci pět neděl, museli z nich vězni odpracovat tři. „Nějaká“ práce se vždy našla, ale

---

[168] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 75.

[169] Shkola.lv - *Автор и его герой в одном из произведений А.И. Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: < http://shkola.lv/index.php?mode=sochi&sochid=4670>.

[170] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 78.

[171] Tamtéž, s. 78.

[172] DROZDA, M. *Babel - Leonov - Solženicyn*. 1. vyd. Praha: Čs. spisovatel 1966. 194 s. s. 157.

[173] Tamtéž, s. 173.

[174] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 75.

odpočinek nebyl povolen. Za naprosto absurdní Solženicyn považoval nařízení pravého poledne z dvanácti na třináct hodin:

„–„Не иначе как двенадцать, – обявил и Шухов. – Солнышко на перевале уже.“

– „Если на перевале, – отозвался кавторанг, – так значит не двенадцат, а час.“

– „Это почему ж; – поразился Шухов [...].“

– „А с тех пор декрет был, и солнце выше всего в час стоит.“

– „Чей же эт декрет?“

– „Советской власти!“[175]

Autor byl přesvědčen, že není důležité, za co jsou vězni do koncentračních táborů posíláni, protože režim si důvod vždy najde.[176] U některých postav Solženicyn důvod zmiňuje. U doktora Vdovuškina vidíme důkaz toho, že do tábora se mohli dostat i mladí studenti a inteligence: *„[...] и стал Вдовушкин учиться делать внутривенные уколы, [...] кому и в голову никак бы не могло вступить, что фельдшер может быт вовсе и не фельдшером. Был ж Коля студент литературного факультета, арестованный со второго курса.“*[177]

V každé společnosti mají lidé práva a povinnosti. V táborovém světě mají vězni pouze dvě povinnosti, a to pracovat a starat se, aby jejich číslo bylo stále čitelné. Jediné právo pak mají na kaši: *„Качается толпа, душится – чтобы балнду получить. Законную баланду.“*[178] Kaše tak představuje jediné blaho a potěšení, pro které vězni žijí: *„Как горячее пошло, разлилось по его телу – а нутро его все трепыхается навстречу баланде. Хор-рошо! Вот он, миг короткий, для которого и жевет зэк!“*[179]

V každém pracovně-nápravném táboře panuje hierarchické uspořádání. Nejvýše jsou dozorci a úkoláři, kteří se vykonávají práci ve vytopených budovách. Pod nimi jsou tzv. parťáci – vedoucí jednotlivých part, které si její členové hýčkají. Nejnižší postavení mají vězni (např. na 50 postelích spalo 200 vězňů). Nejvýše postavení mají samozřejmě největší moc. To je patrně jeden z důvodů, proč dozorci často rozkrádali zásoby a potraviny (rýže, jáhly a zeleninu) a obchodovali s nimi, ačkoliv už dávno neměli

---

[175] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. с. 43.

[176] АБРАМКИН, В. Чеснокова, В. *Тюремный закон* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.prison.org/nravy/zakon/doc002.htm>.

[177] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. с. 19-20.

[178] Tamtéž, s. 86.

[179] Tamtéž, s. 89.

potravinové lístky. Solženicyn tímto způsobem poukazoval na fakt, že nejvyšší moc nikdo nepotrestá.

V táborovém prostředí se měli dobře ti, kteří dozorce upláceli. Jak říkal Šuchov: *„Конечно, с пустыми руками не договоришься.“*[180] Proto i vedoucí sto čtvrté party, Ťurin, podplatil úkoláře, aby celá parta dostala dobrou práci a nebyla vyhnána na bílou ledovou pláň, na tzv. „Socměstečko.“ Nejčastěji se uplácelo špekem: *„Какую-нибудь другую бригаду, нерастропную, заместо себя туда толкануть. Полкило сала стершему нарядчику понести. А то и килограмм.“*[181] Ten se ale samozřejmě nejdříve musel někde ukrást a teprve potom jím bylo možné uplatit, tzn. že někomu špek vždy chyběl. *„Он тихо это сказал, но уж, конечно, вся та бригада слышала и затаилась: от кого-то вечером кусочек отрежут.“*[182]

Rozdělení vězňů do part představovalo pro samotný tábor základní pracovní sílu a pro vězně samotné to bylo životně důležité. Kdo se potuloval sám mimo partu, dostal korekci. I v jídelně členové party sedívali těsně pospolu, drželi si místo a misky s kaší. V Solženicynově povídce se mezi vězni a partami nevyskytovaly konflikty pouze do té doby, dokud někdo něco neukradl nebo neprovedl, např. když se Moldavan opozdil na počítání a seřazení před večeří. Připravil tak všechny o 30 min času a všechny party na něj měly patřičný vztek.

„– „у-у-ы! Люлюкает толпа от ворот.“

– „чу-ма-а! шко-одник! Пушера! Сука позорная! Нерзотина! Стервоза!!

И Шухов тоже кричит: “

–„Чума!“[183]

Rozdělení do part mělo ještě jeden důvod, a to pro samotný táborový systém. Táborovou partu na jedné straně můžeme charakterizovat následovně: *„это одна из форм порабощения: „такое устройство, чтоб не начальство зэков понукало, а зэки друг друга.“*[184] Pokud tedy nebude pracovat jeden, trest stihne všechny. Na straně druhé pak jako nový domov či rodinu: *„именно здесь он спасается от лагерного нивелирования, именно здесь несколько отступают волчьи законы тюремного мира и вступают в силу универсальные принципы человеческих взаимоотношений, универсальные законы этики (хотя и в несколько урезанном*

[180] СОЛЖЕНИЦЫН А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 c. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s. 10.
[181] Tamtéž, s. 10.
[182] Tamtéž, s. 11.
[183] Tamtéž, s. 73.
[184] Tamtéž, s. 51.

и искаженном виде). Именно здесь зэк имеет возможность ощутить себя человеком.“[185]

V Solženicynových dílech nenajdeme kruté tresty, mučení či zabíjení, jako v „*Колымских рассказах*“. Vězňům pouze hrozilo několik ran karabáčem (později ani to ne), popřípadě korekce[186] s vyváděním nebo bez vyvádění (tou vyhrožovali i Šuchovovi, ale nakonec měl za trest jen vytřít podlahu dozorcům). Lze říci, že systém byl velim „mazaný“, protože do korekce vězně posílal až večer po práci, aby přes den ještě mohli pracovat:. *„Они по утрам-то не любят в карцер брать: человеко-выход тепряется. День пусть спины погнет, а вечером ево в БУР (барак усилинного режима).“*[187]

Solženicyn otevřeně *„преследует то же зло, которое Шаламов рисует без вымысла и непосредственной оценки, только при помощи аутентичных фактов.“*[188] V tomto směru se autoři zásadně liší: Solženicyn otevřeně *„идеологичен в своей борьбе с идеологией и системой коммунизма, мысль и оценку Шаламова в его рассказе нельзя нередко раскрыть на первый взгляд и какой-нибудь формулой, во всех рассказах просто аутентичное и абсолютное зло – смерть.“*[189]

Kdo chce na Sibiři přežít, musí dodržovat tzv. zákony tajgy*: „здесь, ребята, закон – тайга. Но люди и здесь живут. В лагере вот кто подыхает: кто миски лижет, кто на санчасть надеется до кто к куму ходить стучать.“*[190] Kdo je nerespektuje a nedodržuje: *„Кряхти да гнись. А упрешься – переломишься“, „Кто кого сможет, тот того и гложет“*,[191] nepřežije.

Solženicyn se snažil podrobně „vyobrazit“ vše, s čím se jeho hrdina střetl: *„подробно рассказывает о том, как устроен барак, вагонка, карцер, как и что едят заключенные, где они прячут хлеб и деньги, во что обуваются и одеваются, как подрабатывают, где добывают курево и т. д.“* Takový podrobný popis k *„бытовым деталям оправдано прежде всего тем, что лагерный мир дан*

---

[185] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов.* Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 46.

[186] Tento pojem označuje něco jako vězení ve vězení. Korekce byla trestem pro neposlušné či drzé vězně. Obyčejně nějaká jáma či místnost bez oken, kde byli vězni po několik dní drženi, aby se „napravili.“

[187] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. с. 26.

[188] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 17.

[189] Tamtéž, s. 17.

[190] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича.* Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. С. 8.

[191] Litra.ru- *Один день Ивана Денисовича* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/fullwork/get/woid/00062101184773070815/page/3/>.

в восприятии героя, для которого все эти мелочи имеют жизненно важное значение. Подробности характеризуют не только уклад лагерной жизни, но и – косвенным образом – самого Ивана Денисовича.“[192] Tyto detaily napomáhají k pochopení vnitřního světa samotného Šuchova i druhých vězňů. Jako příklad můžeme uvést Šuchovovy nohy zasunuté do blůzky: *,,Он лежал на верху вагонки, с головой накрывшись одеялом и бушлатом, а в телогрейку, в один подвернутый рукав, сунув обе ступни вместе”*[193]; *,,Ноги опять в рукав телогрейки, сверху одеяло, сверху бушлат, спим!”*[194]. Na tento detail reagoval Šalamov „*написавший автору в ноябре 1962 года: ,,Ноги Шухова в одном рукаве телогрейки – все это великолепно.”*[195]

Když Šuchov dostal přiděleny válenky, pronesl, *,,а в декабре валенки подоспели – житуха, умирать не надо*.“[196] Naděje, jak je z citace patrné, u Solženicyna „umírá“ poslední.

Dalším detailem, na který Solženicyn kladl důraz, byla neustále přítomná lžíce, a to nejen v Šuchovových botách, ale i jiných vězňů. Lžíce je totiž spojena nejen s potravou, ale také symbolem toho, že vězni nejedí rukama jako zvířata, ale jako lidé.

Příjemným zpestřením a velmi dobrých základem pro uplácení byly balíčky od rodiny. Hovoří o nich jak Šalamov, tak i Solženicyn, pouze s tím rozdílem, že Solženicyn popisuje, jak dozorci občas něco z balíčku vzali nebo si „právem“ ukousli: *,,Если из пирогов, сладостей подиковинней что или колбаса, рыбка, так надзиратель и откусит.“*[197] Šalamov v povídce *,,Посылка“* popisuje scénu, jak se k některým vězňům balíček dokonce ani nedostal nebo že by někteří byli za balíček schopni i zabít.

Autor velmi podrobně popisuje táborové práce. Kromě těch „nejvyšších“ musí pracovat všichni, dokonce i nemocní, nikoho nešetří: *,,[...] новый доктор появился-Степан Григорич, гонкий такой да звонкий, сам смутится, и больным нет поко:*

---

[192] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов.* Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 70.
[193] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. С. 15.
[194] Tamtéž, s. 104.
[195] Solzhenicyn.ru - *АЛЕКСАНДР УРМАНОВ. «ОДИН ДЕНЬ ИВАНА ДЕНИСОВИЧА» КАК ЗЕРКАЛО ЭПОХИ ГУЛАГА* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.solzhenitsyn.ru/o_tvorchestve/articles/works/index.php?ELEMENT_ID=1078>.
[196] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. С. 14.
[197] Tamtéž, s. 81.

выдумал всех ходячих больных выгонять на работу при больнице: загородку рогодить, дорожки делать, на клумб замлю нанашивать, а зимой – снегозадержание. Говорит, от болезни работа – первое лекарство.“[198] Cena lidského života byla v tehdejším sovětském táborovém systému minimální, ale jako pracovní síla měl člověk hodnotu zlata. *„Человек дороже золота. Одной головы за проволокой не достанет – свою голову туда добавишь.“*[199]

I když by se táborové práce na silném mrazu mohly zdát ubíjejícími, Solženicyn je zobrazil jako naprostou samozřejmost a Šuchov si je dokonce pochvaloval. Práce Šuchovovi nijak nepřitěžuje, ba naopak. Cítí se stejně, jako když pracoval doma v kolchoze. Zde vidíme další z typických rysů Solženicynovy tvorby v zobrazení ruského člověka: *„Труд – это жизнь для Шухова. Не развратила его советская власть, не смогла заставить халтурить, отлынивать.“*[200]

Celá parta byla „sehraná“, nezastavovali se, práce je zahřívala a pokud byl někdo v něčem nešikovný, vyměnili se. Tento „idylický pracovní den“ u Šalamova nenajdeme. To je opět důkazem toho, že Solženicyn v pracovním táboře vykonával „общие работы“, a proto těžko může konkurovat Šalamovovi.

Solženicyn poukazuje také na absurdnost práce v táboře. Před začátkem pracovní směny si vězni kolem sebe museli nejdříve postavit ostatý drát, aby neutekli: *„[...]в увалах снежных, и прежде чем что там делать, надо ямы копать, столбы ставить и колючую проволоку от себя самих натягивать – чтоб не убежать, а потом строить.“*[201] Za další absurdnost lze považovat smekání čepice před dozorci v patřičné vzdálenosti a poté její opětovné nasazování v určité vzdálenosti. V případě nedodržení této vyhlášky hrozila korekce: *„– перед надзирателем за пять шагов снимать шапку и два мага спустя надеть. Одинь надзиратель бредет, так слепой, ему все раво, а для других это сласть. Сколько за ту шапку в кондей перетаскали, псы клятые.“*[202]

Solženicynův pohled na práci se velmi lišil od Šalamovova, který tvrdil: *„В лагере убивает работа – поэтому всякий, кто хвалит лагерный труд, – подлец*

[198] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. с 19.
[199] Tamtéž, s. 27.
[200] Tamtéž, s. 58.
[201] Tamtéž, s. 10.
[202] Tamtéž, s 17.

или дурак.”[203] V jednom z dopisů určených Solženicynovi Šalamov tuto myšlenku vyjádřil: *„Те, кто восхваляет лагерный труд, ставятся мной на одну доску с теми, кто повесил на лагерные ворота слова: „Труд есть дело чести, дело славы, дело доблести и геройства.” [...] - Нет ничего циничнее этой надписи. [...]- И не есть ли восхваление такого труда худшее унижение человека, худший вид духовного растления? [...] В лагерях нет ничего хуже, оскорбительнее смертельно-тяжелой физической подневольной работы. [...] – Я тоже „тянул, пока мог”, но я ненавидел этот труд всеми порами тела, всеми фибрами души, каждую минуту.“*[204]

Solženicyn se ve své povídce často obrací k Bohu, protože on sám byl silně věřícím. Píše o tzv. baptistech,[205] kteří neustále čtou z evangelia a modlí se. Knihy, natož náboženské, byly zakázány, proto si je vězni museli různě schovávat. Na druhou stranu se ale pozastavuje nad odsouzenými, kteří se před jídlem v jídelně modlí. Píše, že to jsou nejspíš Ukrajinci a Rumuni, protože Rusové už ani sami nevědí, jak se kříž dělá: *„[...]еще ложку не окунумши, парень молодой крестится. Бендеровец, значит, и то новичок: старые бендеровцы, в лагере пожив, от креста отстали. А русские-и какой рукой креститься, забыли.“*[206]

Solženicyn, na rozdíl od Šalamovova, *„считавшего лагерь „отрицательной школой,”*[207] nezobrazil táborový svět jako negativní zkušenost, ale soustředil se i na problém *„устояния – физического и особенно духовно-нравственного. Лагерь растлевает, превращает в животных прежде всего и преимущественно тех, кто слаб духом, у кого нет твердого духовно-нравственного стержня.“*[208]

Autor ve své povídce hledal smysl života a smysl opravdového lidského štěstí. Jak najít štěstí v *„умении преодолевать трудности в борьбе за жизнь и в лагерных*

---

[203] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. *48.*

[204] Tamtéž, s. 48.

[205] Баптист – это человек, рожденный свыше по вере в Иисуса Христа. Баптисты считают, что каждый человек должен лично и осознанно прийти к такому времени в своей жизни, когда он сможет уверовать в Иисуса Христа как своего Спасителя.

[206] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. С. 15.

[207] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 66.

[208] Tamtéž, s. 66.

условиях стремится сохранить свое лицо.“[209] Na tuto otázku nám dává odpověď postava Šuchova: *„Он не поддался процессу расчеловечивания, устоял, сохранил нравственную основу. „Почти счастливый“ день не принес особых неприятностей, в этом уже счастье.“*[210] Na konci povídky Solženicyn Šuchova zobrazil téměř šťastného. *„А если такой день счастливый, то какие тогда несчастливые?“*[211]

Svoji hrdost a lidské vlastnosti si vězeň mohl uchovat pouze tehdy, nemučil-li se myšlenkami „Za co?“ a „Proč“ a nelitoval sám sebe. (Ivan Děnisovič to v Solženicynově podání nedělal). Díky tomu, že si vězni mezi sebou říkali jmény, a ne čísly, si také uchovávali lidské „JÁ“. Ztráta vlastního jména mohla vést k *„духовной смерти.“*[212]

Autor v povídce nezapomněl ani na popisy přírody: *„по ее приметам вычерчивается круговорот бытия в лагере и вечный, жизненный круговорот,“*[213] ale v porovnání s množstvím popisů přírody Šalamova, se vyskytují jen zřídka. Solženicyn často zmiňuje slunce či měsíc, zdali je světlo či tma. *„[…] указания на тот или иной момент суток, а с ним связано и положение луны и солнца: „Месяц выкатывал все выше, в белой светлой ночи настаивался мороз.“*[214]

Solženicyn v povídce často zdůrazňuje čas. Např. Šuchov zmiňuje jednotlivé části dne, ale vězni přitom hodinky nemají a podle názoru dozorců ani čas znát nepotřebují, protože jen ti nejvyšší určují, v kolik hodin se co bude dělat. Čas mají právo znát pouze dozorci (v pět hodin budíček, v osm začátek prací, v poledne oběd, večer večeře a po desáté hodině večerka). Dobu trestu v táboře autor popisuje jako od zvonění do zvonění, konkrétně 3653 dní. Časové označení je mimo jiné uvedeno již v samotném názvu knihy.

---

[209] Ref.rushkolnik.- *А.И. Солженицына "Один день Ивана Денисовича"* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://ref.rushkolnik.ru/v403/>.
[210] Tamtéž, [cit. 2013-06-29].
[211] Litra.ru - *Биографии / Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00830271228562137740/>.
[212] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 48.
[213] Tamtéž, s. 109.
[214] Tamtéž, s. 109.

Každý den měl pevně stanovený harmonogram. *„Это мир жестких, неотвратимых закономерностей, тождественных самой логике тотального насилия над человеком.“*[215]

Osm let strávených v táboře se stejnými vězni Solženicyn považoval za místo, které lze již nazvat domovem: *„Сейчас расстегивать не страшно, домой идем. Та и говорят все – „домой.“*[216] U Šalamova najdeme pravý opak, když se vězni vracejí z povinných výkopových prací do budov: *„ но домой их никто не называл.“*[217]

Solženicyn se čtenáři více otevírá. M. Zahrádka výstižně uvádí, že autor *„рисует детали лагерного быта, режима дня, атмосферы лагерной спальни, подробно передает диалоги и анонимные хаотические полилоги, тонко раскрывает психологию человека в эмоционально насыщенных эпизодах.“*[218]

5.3. Kompoziční a jazykový plán

„Один день Ивана Денисовича“ je knihou nevelkého rozsahu. Solženicyn se o ní vyjadřuje jako o povídce. Lze ji označit jako „střídmou“, a to ve všech směrech – v jazyce, ve volbě postav i scén.

Děj povídky není nijak složitý a má přesnou chronologickou strukturu. Den začíná „ranním budíčkem“, snídaní, cestou na staveniště, následuje práce, oběd, práce, návrat do tábora, večeře, večerní nástup a den končí ve chvíli, kdy si Ivan Děnisovič před usnutím rekapituluje denní události.

V textu lze najít i retrospekci, a to v momentě, kdy hlavní hrdina vzpomíná na domov, rodinu a bývalou práci v kolchoze. Retrospekce má formu vzpomínkových útržků. Autorovi hrdinové žijí danou chvílí. Člověk je u Solženicyna vklíněn do běhu věcí a i do toku času.[219]

Povídka se odehrává v omezeném časoprostoru (v rámci jednoho dne a místem děje je Экибастузский лагерь) a maximální pozornost je soustředěna na hlavního hrdinu Ivana Šuchova. Ostatním postavám se autor věnuje jen okrajově.

---

[215] Lib.rus - *Смысл и назначение истории* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/b/329372/read>.
[216] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. S. 78.
[217] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 113.
[218] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 19-20.
[219] DROZDA, M. *Babel - Leonov - Solženicyn*. 1. vyd. Praha: Čs. spisovatel 1966. 194 s. s. 179.

Prostorové ukotvení povídky vymezují: *„замкнутые границы пространств барака, санчасти, столовой, посылочной, здания ТЭЦ и т. д.“*[220] Použití minimálního prostoru přesně vyznačuje *„тяготение этого художника к созданию даже в границах произведений малой формы, даже в жестко ограниченном жанровыми рамками хронотопе структурно исчерпывающей и концептуально целостной художественной модели всего мироздания.“*[221]

Autor zobrazil pouze jednu hlavní dějovou linii. Nejedná se ale o ucelený příběh, ale o jeden den z 3653 dní v táboře. Nemůžeme říci, že by se na závěr knihy stalo něco překvapivého a nečekaného, ba naopak. Šuchov se chystá ke spánku a sám považuje den za velmi klidný, kdy se mu nic špatného ani neobvyklého nestalo. Solženicyn tak v povídce vypustil jakýkoliv konflikt, vyvrcholení děje či zápletku. Konflikt a vyvrcholení děje můžeme naopak najít v *„Колымских рассказах“*.

Děj povídky je souvislý, není rozčleněn do oddělených kapitol. Solženicyn jednodenní vyprávění zobrazil jako jednu „celistvou kapitolu“.

Práce je napsána v er-formě. Pro Solženicyna je typické, že odevzdává svůj hlas postavám (Šuchovovi, v povídce *„Матренин двор“* je vypravěč určitá osoba, která se účatní děje, má ve vyprávění vlatní osud a k titulní hrdince vyhraněný postoj apod.).

Autor ve svém vyprávění o nápravně-pracovních táborech využil dvě základní linie – všeobecně-historickou a autobiografickou. Všeobecně-historická linie představuje faktografický materiál (data, informace, vlastní táborová zkušenost, transport, vzláštní tábory, vyhnanství atd). Velmi důležitým prvkem Solženicynova textu je jeho samotná výpověď, která se nesnaží zamlčet pravdu. Solženicyn poukazuje na nezvratné a patologické změny, které nastaly ve společnosti a ve vědomí zatčeného člověka. Autobiografická linie je v povídce přítomna v podobě svědectví zmíněných událostí a skutečností. Ačkoliv se v jeho próze autobiografické prvky objevují, nejedná se o autorovu stěžejní tendenci.

Solženicyn použil poměrně složitou techniku vyprávění, která je založená na *„попеременном слиянии, частичном совмещении, взаимодополнении, взаимоперетекании, а иногда и расхождении точек зрения героя и близкого ему по мироощущению автора-повествователя, а также некоего обобщенного*

---

[220] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 79.
[221] Tamtéž, s.. 79.

взгляда, выражающего настроения 104-й бригады, колонны или в целом зэков работяг как единого сообщества.“[222]

Kromě er-formy ve vyprávění můžeme také najít wir-formu: *„А миг – наш!”, „Дорвалась наша колонна до улицы...”, „Тут-то мы их и обжать должны!”, „Номер нашему брату – один вред...,”*[223] atd.

Zvláštním rysem povídky je neutrálnost vyprávění, *„когда о страшных, противоестественных событиях и условиях лагерного существования“*[224] autor píše jako o něčem naprosto běženém, obyčejném, jako o něčem, co má být čtenáři dobře známo. Díky této neutrálnosti *„создается „эффект присутствия“ читающего при изображаемых событиях.“*[225] Solženicyn se nesnažil ani moralizovat ani kritizovat chování jednotlivých vězňů. Vše zachytil jako svědectví o jistém místě v jistém čase.

Táborový svět autor zobrazil především skrze vnímání hlavního hrdiny, *„но точка зрения персонажа дополняется более объемным авторским видением и точкой зрения, отражающей коллективную психологию зэков.“*[226] K přímé řeči a vnitřním monologům hrdiny se v některých případech připojují autorovy myšlenky a intonace. Vyprávění v er-formě *„передает точку зрения главного героя, сохраняющую особенности его мышления и языка, и несобственно-авторскую речь.“*[227]

Jak A. Urmanova uvádí, pohled *„изнутри” („лагерь глазами мужика“) в рассказе чередуется со взглядом „извне”, причем на повествовательном уровне этот переход осуществляется почти незаметно.“*[228]

Vnitřní monology hlavního hrdiny se nejčastěji vyskytují ve formě „собственно-прямой“[229] řeči, *„сохраняющей особенности его синтаксиса*

---

[222] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. s. Tamtéž, с. 42.

[223] Tamtéž, s. 41.

[224] Krugosvet.ru- *СОЛЖЕНИЦЫН, АЛЕКСАНДР ИСАЕВИЧ* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW:<http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/SOLZHENITSIN_ALEKSANDR_ISAEVICH.html?page=0,1>.

[225] Tamtéž, [cit. 2013-07-07].

[226] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 42.

[227] Tamtéž, s. 42.

[228] Tamtéž, s. 42.

[229] Несобственно-прямая речь является особым способом передачи чужой речи или мысли в тексте художественного произведения. Отличие несобственно-прямой речи от косвенной заключается в том, что "речь" в ней принадлежит автору; все местоимения и формы лица глагола оформлены в

и лексики, обнаруживают его природный ум, мудрость и точность в оценке людей и ситуаций.“[230]

„Собственно-прямая“ řeč je dominantou celého vyprávění povídky a dělá vyprávění *„несобственно-авторским, что, в свою очередь,“* dovoluje autorovi použít *„речевую маску героя и в своих интересах, непрямо, но исподволь проявлять оценочную модальность, в том числе и ироническую.“*[231]

A. Urmanova se také zmiňuje o tom, že *„стилистически безукоризненно выполненное переплетение прямой, несобственно-прямой и косвенной речи накладывается на общую для всех ранних повестей “разговорную” речевую канву.“* [232]

T. Vinokur podrobně analyzoval „несобсретвенно-прямую“ řeč v Solženicynově povídce a vyčlenil její dva typy: „авторскую шуховскую” a „авторскую солженицынскую.” Poté jednotlivým typům udělil následující funkce: *„1) расширение тематических, а следовательно, и образных, языковых сфер повести; 2) слияние автора и героя, подчеркивание своего сопереживания герою, выражение своей непосредственной причастности к изображаемым событиям; 3) столкновение „психологических результатов противоположного жизненного опыта*,[233] přičemž nejdůležitější je spojení autora a hlavního hrdiny.

Solženicyn se snažil zobrazit události tak, jak *„преломляются в сознании героя, и вследствие этого ослабляет противопоставленность своей речи манере героя.“*[234] Za důležitý rys „собственно-прямой“ řeči lze považovat *„наличие дистанции ее автора относительно изображаемого им.“*[235] Autor vystupuje ve dvou rolích: jako postava hovořící svým jménem i jako osoba *„воспроизводящего чужую точку зрения и речь, способствует субъективной многоплановости изображения.“*[236] To je patrné např. z následujícího úryvku: *„Шел Шухов тропоню и увидел на снегу кусок стальной ножовки, полотна поломанного кусок. Хоть ни*

ней с точки зрения автора (как и в косвенной речи), но в то же время она имеет яркие лексические, синтаксические и стилистические особенности прямой речи.

[230] Krugosvet.ru- *СОЛЖЕНИЦЫН, АЛЕКСАНДР ИСАЕВИЧ* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW:<http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/SOLZHENITSIN_ALEKSANDR_ISAEVICH.html?page=0,1>.

[231] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов.* Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 92.

[232] Tamtéž, s. 84.

[233] Tamtéž, s. 86, 87.

[234] Tamtéž, s. 86, 87.

[235] Tamtéž, s. 87.

[236] Tamtéž, s. 88.

для какой надобности ему такой кусок не определялся, однако нужды своей вперед не знаешь. Подобрал, сунул в карман брюк. Спрятать ее на ТЭЦ. Запасливый лучше богатого.“[237]

Solženicyn v povídce použil specifické jazykové prostředky. Objevuje se v ní několik jazykových vrstev, a to *„от черно-блатной лексики (опер, качать права, шмон) до просторечных словоупотреблений „загнуть“, „матернуть“, „вкалывать“ и изречений из словаря В. Даля (ежеден, поменело, закалелый), “* [238] která ruská próza 60. let neznala. Co se týče jazyka, je povídka napsána především *„в плане возрождения сказа, отказа от всякого рода казенных „речезаменителей“, предваряла будущие успехи“*[239] vesnické prózy. Zvláštností práce je také to, že hlavní hrdina Šuchov zřídka odpovídá na otázky, ale spíše je pokládá.

Základem povídky je spisovný jazyk a neutrální slova, i když se to na první pohled není patrné. Pokud by povídka byla napsána pouze dialektem (*„апосля“*, *„надысь“*, *„милок“*, *„глянь-кось“*)[240], žargonem a nespisovnými slovy, nemohla by být *„общенациональным художественным достоянием.“*[241]

„Neutrálnost“ a mimo jiné také sarkasmus, můžeme nalézt např. v následujícím úryvku:. *„Снуют зэки во все концы! Одно время начальник лагеря еще такой приказ издал: никаким заключенным в одиночку по зоне не ходить. А куда можно – вести всю бригаду одним строем. А куда всей бригаде сразу никак не надо – скажем, в санчасть или в уборную, – то сколачивать группы по четыре-пять человек, и старшего из них назначать, и чтоб вел своих строем туда, а там дожидался, и назад – тоже строем.“*[242]

Nářečí a nespisovné lexikum v povídce hrají důležitou roli a představují nejvíce *„ярких стилистических речевых средств.“*[243] Z velké části tato charakteristika nářečních výrazů *„формируется даже не за собственно лексический счет*

---

[237] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. с. 29.
[238] ВИНОКУР, Т. *О ЯЗЫКЕ И СТИЛЕ ПОВЕСТИ А.И. СОЛЖЕНИЦЫНА «ОДИН ДЕНЬ ИВАНА ДЕНИСОВИЧА»* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW: <http://www.solzhenitsyn.ru/o_tvorchestve/articles/works/index.php?ELEMENT_ID=1144>.
[239] Tamtéž, [cit. 2013-07-07].
[240] Tamtéž, [cit. 2013-07-07].
[241] Tamtéž, [cit. 2013-07-07].
[242] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. С. 15.
[243] ВИКОНУР, Т. *О ЯЗЫКЕ И СТИЛЕ ПОВЕСТИ А.И. СОЛЖЕНИЦЫНА «ОДИН ДЕНЬ ИВАНА ДЕНИСОВИЧА»* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW: <http://www.solzhenitsyn.ru/o_tvorchestve/articles/works/index.php?ELEMENT_ID=1144>.

(халабуда, наледь, гунявый, ухайдакаться), а за счет словообразования: укрывище, недотыка, наскорях, удоволенный, смогать, обнев лю. В этом же ключе лежит использование и не специфически диалектной, а вообще просторечной лексики.“ T. Vinokur dále doplňuje: *„И восходят ли такие, предположим, слова, как духовитый, хреновый, подхватиться, самодумка и другие, к какому-нибудь определенному говору и именно потому употреблены или же они воспринимаются в общепросторечных своих качествах“*[244] – tak pro jazykový projev Ivana Šuchova nejsou důležité. Podstatné je, že s pomocí obou jazykových vrstev se hlavnímu hrdinovi dostává potřebného emocionálně-stylistického zabarvení.

Solženicynův jazyk je bohatý, ale zároveň velmi prostý. Povídka je nasycena hovorovými a nespisovnými slovy. Jazyk povídky je bohatý především na slangovou slovní zásobu: „баланда“, „кондей“, „рвань“, „шмона“ a mnoho dalších slov. Použité jazykové prostředky odpovídají specifickému prostředí tábora a dodávají povídce důvěryhodnost. Místo jmen vězňů jsou použita spojení písmen a jmen („Ю-47“, „Ю-81“, „Щ-854“), která potlačují jejich identitu.

V díle najdeme i nadávky („гад проклятый“, „псы советские“, „шушера“), hanlivě zabarvená slova, dokonce i vulgarismy („чума“, „сука“, „падло“), které rádi používali především dozorci jako prostředek nelidského zacházení a trýznění. Solženicyn je používal *„исключительно тактично, с чувством „соразмерности и сообразности.“*[245] V práci nechybí ani frazeologizmy, jako např. „качать права“, „совать на лапу“, „травить бдительность“, „от звонка до звонка“.

V. Knjazkova podrobně vysvětluje, že metaforické obraty Solženicyna jsou v povídce *„действенным применением исключительности словесного образа, бытующего в среде (**бушлат деревянный** – гроб), и грубовато-юмористическим ассоциированием, лежащим в основе авторского тропа (**намордник дорожный** – тряпочка, надеваемая на лицо для защиты от ветра), особенно характерного в метонимических находках („И понял Шухов, что ничего не сэкономил: **засосало***

[244] ВИНОКУР, Т. *О ЯЗЫКЕ И СТИЛЕ ПОВЕСТИ А.И. СОЛЖЕНИЦЫНА «ОДИН ДЕНЬ ИВАНА ДЕНИСОВИЧА»* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW: <http://www.solzhenitsyn.ru/o_tvorchestve/articles/works/index.php?ELEMENT_ID=1144>.
[245] Tamtéž , [cit. 2013-07-07].

его сейчас ту пайку съесть в тепле*"), и многим другим."*[246] Obecně však můžeme tvrdit, že na umělecké prostředky dílo příliš bohaté není.

Pro Solženicyna je typické maximální využití ruských lexémů, jejich kombinace, dále také neologismy. V textu povídky najdeme hojné množství zkrácených slov vzniklých oddělením přípony („кружь", „грев", „издаля"), která jsou použita jako součást hovorové řeči, kromě toho také lexikum, které vzniklo spojením kořene s příponou („шажисто", „спотычливо", „терпельник"), nebo slova, která byla utvořena na základě spojení dvou kořenů slov („злоупорный", „быстрометчив", „землеруб").[247]

Solženicyn v povídce použil velké množství přirovnání zvířat k lidem, konkrétně k jejich chování či reakcím. Postavy srovávnal se psy, vlky, šakaly, medvědy, koni, berany, ovcemi, prasaty, telaty, ropuchami, krysami, atd.; *„в которых проступают или даже превалируют повадки и свойства, приписываемые или на самом деле присущие этим животным.*[248] *„Он – теленок ласковый, ко всем мужикам ластится*; *Гопчик, как белка, легкий – по перекладинам взобрался […]."*[249]

Autor tak na první dojem *„выстраивает жесткую оппозицию, на одном полюсе которой – кровожадные тюремщики (звери, волки, злые собаки), на другом – беззащитные „травоядные" зэки (овцы, телята, лошади)."*[250] Prameny tohoto protikladu sahají až k mytologickým představám *„скотоводческих племен."*[251] Na pomyslné biologické stupnici jsou vězni zobrazeni nejníže. Nejen Šuchov, ale i ostatní vězni a hlavně dozorci, názvy zvířat používali jako hanlivé nadávky, např.: *„Так, десятник Дэр для него – „свинячья морда"; каптер в камере хранения – „крыса."*[252]

Časté přirovávání ke zvířatům je jedna z charakteristik Solženicynovy tvorby, *„имеющая опору в классической традиции. Их применение – наиболее короткий*

---

[246] КНЯЬЗКОВА, В. *Отражение лексического своеобразия прозы А. И. Солженицына в словацких переводах* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW: <http://cheloveknauka.com/otrazhenie-leksicheskogo-svoeobraziya-prozy-a-i-solzhenitsyna-v-slovatskih-perevodah>.
[247] Tamtéž, [cit. 2013-07-07].
[248] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича" А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 57.
[249] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. С. 52, 53.
[250] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича" А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 108.
[251] Tamtéž, s. 108.
[252] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. с. 72, 101.

путь к созданию наглядных экспрессивных образов, к выявлению главной сути человеческих характеров, а также к опосредованному, но весьма выразительному проявлению авторской модальности.“[253]

Pro Solženicynovu povídku je typická ironie, pomocí které zobrazoval nařízené sovětské vlády, táborový systém a pořádek. A. Urmanova je toho názoru, že ironie se v povídce nejčastěji vyskytuje jako: 1) *лексический повтор* („*житуха, умирать не надо*, *четыреста взять на работу – житуха!“)*[254] Toto slovo nemůžeme nazvat neutrálním. Ve větě zvolací nese známky ironie. 2) *индивидуально-речевые особенности героя („Это верно, кряхти да гнись. А упрешься – переломишься.”; „За что не доплатишь, того не доносишь.”; „От работы лошади дохнут.”; „Долго ли, коротко ли – вот все три окна толем зашили.”)*[255]*;* 3) *упоминание автором об особенностях произношения героя*; *(„Он улыбнулся простодушно[…])*; [256]4) *изображение автором особенностей поведения героя.* [257]

Ačkoliv Solženicynovo líčení není expresivní, v povídce najdeme radostné zvolací věty, které použil Šuchov, např.: *„Слава тебе, Господи, еще один день прошел!”; „Ладно. Ноги опять в рукав телогрейки, сверху одеяло, сверху бушлат, спим*!“[258]

[253] УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича” А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6. с. 57.
[254] СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. С. 17, 93.
[255] Tamtéž, s. 41, 36, 24, 49.
[256] Tamtéž, s. 44.
[257] Tamtéž, s. 89, 99.
[258] Tamtéž, s. 104.

6. Kniha „*Колымские рассказы*“

„Колымские рассказы“ vyšly poprvé v Londýně v roce 1978 ve vydavatelství Overseas Publications. V SSSR byly povídky poprvé publikovány v letech 1988 – 1990. Sám autor nazýval *„Колымские рассказы“* jako „novou prózuЧ, která se měla podle něj stát odrazem a výkladem zkušenosti 20. století, zkušeností válek, revolucí a koncentračních táborů (fašistických i sovětských). Dílo bylo otištěno až po Šalamovově smrti.

V Čechách byla celá sbírka vydána (Mladá fronta v knižní podobě, v Literárních novinách a ve Světové literatuře) v roce 1995 v překladu Sergeje Machonina. Výbor z těchto povídek vyšel pod názvem *Kolymské povídky* roku 1995 v překladu Sergeje Machonina. Jednalo se však o neautorský výběr, vedený snahou o představení reprezentativního vzorku Šalamovovy tvorby.

Kolymské povídky, které vycházejí nyní, už nepředstavují pouhý výběr, ale jsou kompletním překladem celé povídkové knihy,[259] jak ji koncipoval sám autor. Obsahují jak překlady z původního vydání z roku 1995, tak i nově doplněné a česky dosud nepublikované texty v překladu Jana Machonina.

Samotný Machonin se k vlastnímu překladu vyjádřil těmito slovy: *„Ale sotva jsem začal překládat, zjišťoval jsem stránku za stránkou, povídku za povídkou, že nevcházím jen do světa kolymských lágrů, do hrůz a tragédií, neštěstí a smrtí lidí ničených v důmyslném vražedném soustrojí sovětské totality, ale že vcházím zároveň do světa umění, jehož autor se mi rázem přiřadil k velkým spisovatelům tohoto století.“*[260]

6.1. Hlavní postavy

Šalamov ve svých povídkách zobrazil nejen postavy, které byly zatčeny a uvězněny v pracovních táborech, ale také svobodné civilisty, kteří na Sever přijeli za prací. V povídkách vystupuje velké množství postav, které lze klasifikovat podle několika kritérií a můžeme tak vytvořit určité literární typy. Každý literární typ na sebe váže určitý problém a vytváří konkrétní téma povídky. Postavy, které patří k danému typu, si jsou podobné, spojují je stejné vlastnosti, sociální vrstva nebo příslušnost k určité profesi, ale zároveň si zachovávají svoji individualitu. Každá postava řeší svůj

[259] ŠALAMOV, V.; přel. MACHONIN, J.; MACHONIN, S. *Kolymské povídky*. Praha: G plus G, 2012, 256 s. ISBN: 978-80-87060-43-8.
[260] ŠALAMOV, V. T. *Kolymské povídky*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995, 255 s. ISBN 80-204-0516-X., přebal knihy.

vlastní problém. Literární hrdiny lze také rozdělit podle postavení v táboře a podle pohlaví. Nejníže stojí ti, co musí každodenně vykonávat těžkou mnohahodinovou práci ve výkopech. Nad nimi jsou lidé, kteří měli větší štěstí, stali se z nich brigadýři, mají určitou moc a nemusí tolik pracovat.

Šalamovovy postavy je tedy možno klasifikovat podle třech základních hledisek:

1. podle jednání, způsobu myšlení a přístupu k životu v táboře (sebevrazi, zloději a vrazi);
2. podle profese a postavení v táboře (nejnižší – vězni, střední – personál, kuchaři a lékaři, nejvyšší – dozorci, důstojníci a velitelé);
3. podle pohlaví postav.

Jednou z nejdůležitějších „táborových profesí“, byla profese lékaře, protože právě lékaři vězňům mohli a i dokázali zachránit život. *„Единственный защитник заключенного, реальный его защитник – лагерный врач. Врач может освободить человека от работы официально, записав в книгу, может положить в больницу, определить в оздоровительный пункт, увеличить паек. И самое главное в трудовом лагере – врач оределяет трудовую категорию.“*[261] *„[...] Врач может представить даже к освобождению – по инвалидности. […] В своем медицинском деле врач никому не подчинен.“*[262] Lékaři tak mnohdy měli osud vězňů ve vlastních rukách, jinými slovy měli poměrně silnou moc, což se nelíbilo nadřízeným a vedení tábora. Mezi lékaři a nadřízenými tak vznikal konflikt o moc: *„[…] почти всегда ларерные начальники были во вражде со своими медиками – сама работа разводила их в разные стороны.“*[263]

Lékaři jsou často civilisté, kteří dobrovolně odjíždějí pracovat na Sever. Avšak lékařem se může stát i člověk z řad vězňů, pokud před uvězněním vykonával lékařskou profesi. Jejich pracovní náplní je léčba zraněných a nemocných vězňů. Každý z lékařů se k pacientům chová podle svého charakteru a osobnosti. V povídce *„Домино“* se objevuje postava Andreje Michajloviče, který v nemocnici působil jako sanitář a zachránil Šalamovovi život tím, že ho v nemocnici nechal dva měsíce odpočívat, jíst, a poté mu nařídil lehké práce. Šalamova a Andreje Michajloviče spojoval velmi podobný životní osud. Navzájem chápali své pocity. Andrej Michajlovič byl citlivý

[261] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 180.
[262] Tamtéž, s. 180.
[263] Tamtéž, s. 181.

a chápavý k nemocným, přestože on sám byl těžce nemocen a své nemoci později podlehl.

Naopak v povídce *„Шоковая терапия“* se doktor Petr Ivanovič vyžívá v odhalování simulantů, jejich okamžitém vyškrtnutí ze seznamu nemocných a jejich uschopnění k práci. Na simulantovi Merzljakovi vyzkoušel tzv. šokovou terapii, která vyvolává silné křeče v těle, a po které si sám „nemocný“ požádá o propuštění z nemocnice: *„[…] Это симулянт, и завтра я буду иметь честь показать его и вам, и хирургу.“*[264] *[…] „Ну как, – спросил он, – какое твое решение? – Выписывайте, сказал Мерзляков.“*[265]

Jako nadřízení v táborech pracovali především brigadýři, tedy velitelé jednotlivých pracovních brigád. V povídkách se ale vyskytují i nadřízení v podobě různých vyšetřovatelů, velitelů tábora a obecně tak lze říci, že kdokoli, kdo pracoval v kanceláři, měl určitou moc. Díky ní mohl cokoli poručit „obyčejnému“ vězni a ten musel uposlechnout, protože jinak by se dostal do izolace nebo korekce. Postavy nadřízených sice vystupují v Šalamovových povídkách v různých podobách, ale jejich chování k vězňům je většinou stejné. Všichni si dokazují, jakou nad nimi mají moc, nemají s nimi žádné slitování a mohou s nimi zacházet, jak chtějí.

Zvláštní postavení měli v táborech zloději. Ti byli vnímáni jako méně nebezpeční jedinci než lidé odsouzení podle paragrafu padesát osm – ty považovaly za nepřátele státu. Proto bylo podle vyšších nařízení potřeba trestat právě tyto „antisovětské živly“ a dávat jim co nejvíce práce. Zloději v táborech buď vůbec nepracovali, nebo velmi málo.

Na privilegia vězňů a jejich nedotknutelnost poukazuje povídka *„На представку“*. Vypráví o tom, jak se v budově u kočích hrály karty. Vždy proti sobě hráli dva hráči, konkrétně zloděj Sevočka a brigadýr kočích Naumov. Hře přihlížel také sám vypravěč a Garkunov, kteří pro budovu řezali dříví a za tuto činnost dostávali jídlo. Naumov postupně prohrál všechny vsazené věci, a tak se začal rozhlížet po přítomných, o co by mohl ještě hrát. Všiml si Garkunova, kterého nechal ho vysvléct, protože měl pod kabátem vlněný svetr, jenž se obzvlášť cenil a který Garkunov nechtěl vydat. Proto ho nakonec Naumovův poskok bodnul nožem a svetr mu svlékl.

---

[264] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 171.
[265] Tamtéž, s. 176.

Hlavními postavami jsou tedy zloděj Sevočka a brigadýr Naumov. Naumov byl brigadýr kočích, což byla brigáda složená především z kriminálníků. Sevočku můžeme na druhou stranu považovat za obyčejného vězně. Měl však mezi zloději zvláštní uznávanou pozici. V povídce je ukázáno jaké výsadní postavení měli zloději, jak spokojený a nenáročný vedli život v táborech a co všechno si mohli dovolit.

Krádeže jsou ale v táborovém prostředí všudypřítomné a kvůli hladu či záchraně života byli všichni schopni něco odcizit. *„Hladovému člověku se dá odpustit vše.“*[266] Obyčejný prostý člověk si najednou obstará to, co potřebuje, jakýmkoli způsobem. Např. v povídce *„Тайга золотая“* vězeň Vaska, ze zoufalého hladu ukradl celé mražené sele. Než se k němu dozorci dostali, měl už Vaska polovinu zmrzlého selete snědenou. *„Тогда Васька сел на пол, взял в обе руки поросенка, сырого, мороженого поросенка, и грыз, грыз [...] Васька успел съесть половину поросенка.“*[267]

Šalamov nezapomněl ani na sebevrahy, které u Solženicyna nenajdeme. Tento typ postavy se na jednu stranu může zdát slabým člověkem, který už nemá sílu dál žít, a proto se rozhodne svůj život ukončit. Na druhou stranu však, především v táborových podmínkách, může být sebevrah i člověkem silným. Nebo se naopak objeví něco, co dá člověku sílu sebevraždu spáchat a vysvobodit se. Sebevrahové mají jiný postoj k životu než ostatní vězni, proto se od nich odlišují.

Spáchání sebevraždy pak pro ně není nic neobvyklého, pouze k tomu potřebují nějaký podnět, jako je tomu např. v povídce *„Сухим пайком“*: *„– иван иванович успокоился. Он повесился ночью в десяти шагах от избы в развилке дерева, без всякой веревки – таких самоубийств мне еще не приходилось видеть.“*[268] Ačkoliv byl Ivan Ivanovič pracovitý, prostý člověk, nakonec neunesl, že je v táboře vše zbytečné, nekonečné a že člověk není nijak doceněn.

Podobně příběh laboranta Serafima ve stejnojmenné povídce. Serafim si chtěl udělat výlet do 100 km vzdáleného městečka, ale naneštěstí si zapomněl všechny dokumenty a nemohl se jimi legitimovat. Byl odchycen, zbit, šest dní proseděl v izolaci, byl okraden o dva tisíce rublů a ponížen. Po této příhodě už nechtěl žít a život pro něj ztrácel smysl: *„После этото случая Серафим стал думать о самоубийстве. – Как*

---

[266] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 98.
[267] Tamtéž, s. 137.
[268] Tamtéž, s. 55.

же вы? Как же вы живете? Горячо шептал Сефарим инженеру.“[269] Poslední „kapkou“ byl dopis od ženy, která ho žádala o rozvod. Serafim nejdříve vypil žíravinu, poté si rozřízl žílu a jako šílený se vrhl do ledového potoka, ze kterého ho ostatní sice vytáhli, ale původní plán s žíravinou již po půlhodině vykonal své: *„Жжение в горле, легкий позыв на рвоту и все [...] потом Сефарим разорвал вену на левой руке: темная кровь потекла на пол [...] он спрвыгнул прямо в ледяную дымящуюсся воду, обломив опушенную снегом кромку синего льда […]он бросил полушубок и соединил руки, заставляя себя нырнуть под лед [...]. Стенки желудка и пищевод были съедены кислотой – первоначальный расчет Серафима был совершенно верен.“*[270]

V povídce *„Дождь“* autorský hlas vzpomíná, jak chtěl sám se sebou skoncovat, ale přesto to nedokázal udělat: *„Голодный и злой, я знал что ничто в мире не заставит меня покончить с собой. Именно в это время я стал понимать суть великого инстинкта жизни – того самого качества, которым наделен в высшей степени человек. Я знал, что не покончу с собой потому, что проверил эту свою жизненную силу. Я думал спасти себе жизнь сломав себе ногу. Но даже этого был я на способен.“*[271] Po dlouhém hladovění, vyčerpávající práci a pobytu v mnohastupňovém mrazu už pak totiž člověk nemá sílu na to, aby sebevraždu spáchal. I když ví, že se pravděpodobně nikdy nedostane na svobodu, vždy se najdou maličkosti, kvůli kterým je dobré zůstat naživu.

Za ironii osudu můžeme vnímat situace, kdy se některým vězňům sebevraždu spáchat jednoduše nepovedlo. To je případ např. Rozovského v povídce *„Дождь: „Он сунул ногу под колесо, но вагонетка перескочила через него, и даже синяка не осталось.“*[272] I přesto byl poté souzen za pokus o sebevraždu. Ti, kteří se o sebevraždu pokusili, ale nepovedla se jim, stanuli před soudem a navíc *„существует правило, что после суда осужденный никогда не направляется в то место, откуда он прибыл.“*[273]

V povídce *„Сухим пайком“* autor popisuje, že vždy se najde něco, proč stojí za to žít: *„Мы знали, что в нашем воле прекратить эту жизнь хоть завтра, и иногда решались сделать это, и всякий раз мешали какие – нибудь мелочи, из которых*

[269] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. С. 54.
[270] Tamtéž, s. 145, 146.
[271] Tamtéž, s. 31, 32.
[272] Tamtéž, s. 34.
[273] Tamtéž, s. 34.

состоит жизнь. То сегодня будут выдавать ларек премиальный килограмм хлеба, просто глупо было кончать самоубийством в такой день. Мы поняли, что жизнь, даже самая плохая, состоит из смены радостей и горя, удач и неудач, и не надо бояться, что неудач больше, чем удач.“[274]

U Šalamovových postav málokdy známe informace o jejich životě. U některých postav autor, podobně jako Solženicyn, zmiňuje, co bylo příčinou k odsouzení a mnohaletému trestu na Sibiři. V povídce *„Сухим пайком“* např. rolník Feďja dostal desetiletý trest, protože doma pro sebe a svoji matku nezákonně zabil jednu ovci. Saveljeva odsoudili k deseti letům nucených prací za korespondenci se svojí snoubenkou. U Kuzněcova v povídce *„Сука Тамара“* víme, že *„жена Кузнецова […] по совету своей задушевной подруги-буфечтицы, написала на мужа донос.“*[275] Štemenko v povídce *„Заклинатель змей“* ze žárlivosti zabil svoji ženu a dostal deset let trestu.

Příliš často v *„Колымских рассказах“* nevystupují ženské postavy. Jednou z příčin může být fakt, že se do táborů nedostávaly v takovém počtu jako muži, anebo tím, že se Šalamov se ženami v táborech příliš často nesetkával. Autor se v povídkách o ženách zmiňuje jako o vězeňkyních, které si odpykávají svůj trest, avšak jinou prací než muži, nebo jako o ženách svých mužů, kteří mají určité postavení a zajistí jim tak vhodnou práci. Ženy tak nejčastěji řešily svůj osud společným životem s muži, kteří měli určité postavení nebo využívaly svého zvláštního nadání k určité činnosti, především k ručním pracím.

V povídce *„Галстук“* vystupuje vězeňkyně, chromá dívka Marusja Krjukovová, dcera ruského emigranta, který žil v Kjótu v Japonsku. Spolu s bratrem se ale vrátili do Ruska, ve Vladivostoku ji zatkli a dostala pětadvacetiletý trest. Marusja byla mistryní ve vyšívání. Toho si velitelé ihned všimli, a tak pro ně dívka vyšívala, čímž si zajistila příjemnou práci.

Některé ze Šalamovových postav, podobně jako Solženicynovy, dokázaly v táborových podmínkách přemýšlet a vymyslet, jakým způsobem si v táboře přilepšit. Někteří byli ručně zdatní a jejich nadání bylo vítáno a odměňováno, např. Žid Kuzněcov v povídce *„Сука Тамара“* byl poctivý mistr svého řemesla a navíc každému přál jen dobré. Marusja v povídce *„Галстук“* umělecky vyšívala a vyhnula se tak těžké práci.

---

[274] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 43.
[275] Tamtéž, s. 68, 69.

Člověk si mohl v táboře pomoci, pokud byl ,,chytrý“. Tak jako Potašnikov a Grigorjev v povídce *,,Плотники“*, kteří se jako „zkušení tesaři“ přihlásili k tesařům, přitom ani jeden z nich tuto práci v nikdy nedělal. Hlavní pro ně bylo dostat se do teplé místnosti, kde je pec aspoň na jeden nebo dva dny. V tomto jsou Šalamovovy postavy totožné s Ivanem Šuchovem.

Pomoc jednoho druhému, tak jak bylo typické pro Ivana Děnisoviče, v *,,Колымских рассказах“,* opět nenajdeme. Šalamov tento fakt vysvětluje tím, že pokud někdo někomu pomůže, musí se s ním poté o kořist podělit, odvděčit se, a proto si každý radši vše udělá sám. *,,Я не думал о помощи Рыбакову в сборе, да и он не захотел бы такой помощи – хлебом пришлось бы делиться.“*[276] *„[...] Он ни один не помог ни утке, ни охотнику. Это была его добыча, его находка, а за помощь надо было платить, делиться [...].“*[277]

Solženicyn zobrazil Ivana Děnisoviče jako člověka, který měl své zásady a který si dokázal uchovat svoji hrdost. Přesně takový byl i samotný Šalamov. Ten si ale svoji lidskou důstojnost v táboře zachoval a radši by zemřel, než aby dělal vypravěče románů, posluhovače nebo např. „чесальщика пяток“, jako jeho přítel Kapitán Šnajder v povídce *,,Тифозный карантин“*.

M. Zahrádka výstižně poukazuje na rozdílné zobrazení hlavních postav obou autorů. Podle něj Solženicyn *,,наоборот, следит за временем, в отличие от Шаламова его герои имеют точный возраст, точное место, откуда они пришли и куда стремятся, это герои ретроспективные и перспективные, люди среди людей и в современном мире.“* [278]

Šalamovovy povídky i postavy v sobě nesou autobiografické prvky. Postava Vladimira Ivanoviče Andrejeva v *,,Колымских рассказах“* představuje samotného vypravěče příběhu. Mezi nejbližší přátele autorského hlasu, o kterých je v povídkách zmiňováno a psáno s hlubokým pochopením podobného osudu a životní tragédie, patřil Andrej Michajlovič v povídce *,,Домино“,* Frizogrev v povídce *,,Апостол Павел“,* Kapitán Šnajder v povídce *,,Тифозный карантин“,* Platonov v povídce *,,Заклинатель змей“* a další.

Šalamovovy postavy jsou povahově odlišné, a proto mezi nimi často vznikají konflikty. Jedna postava se snaží prosadit své zájmy na úkor druhé. V prostředí

[276] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы.* Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 67.
[277] Tamtéž, s. 145.
[278] Zahrádka 18.

pracovních táborů je však toto prosazování vlastních zájmů činěno z důvodu jakési vyšší moci. Proto není základním konfliktem v povídkách rozpor mezi lidmi samotnými, ale spíše se jedná o konfrontaci mezi člověkem a státním systémem, v tomto případě totalitním systémem.

Šalamovovy postavy v povídkách balancují na hranici života a smrti. Autor o svých postavách tvrdí, že v táboře *„перешли грань между жизнью и смертью.“*[279] Hlavní hrdinové *„вроде бы и проявляют какие-то признаки жизни, но они в сущности уже мертвецы, потому что лишены всяких нравственных принципов, памяти, воли.“*[280] V tomto uzavřeném prostředí *„навсегда остановившемся времени,“* kde vládne hlad, *„издевательства, человек утрачивает собственное прошлое,“* zapomíná jméno své ženy a ztrácí kontakt s okolím. Jeho duše nerozlišuje mezi pravdou a lží. Ztrácí se také jakákoliv lidská potřeba *„в простом общении“*[281]. Solženicyn do táborového prostředí začlenil postavy, o nichž tvrdí, že to jsou *„мученики, не ставшие героями.“*[282]

M. Zahrádka dále o postavách Šalamova a Solženicyna tvrdí, že v každé z postav Šalamova i Solženicyna se skrývá *„потенциональный его роман, его биография, только у Шаламова она дается лишь во внешне незначительных намеках (символических фактах), так что писатель может говорить о героях без биографии.“* U Solženicyna naopak *„часто весьма развернута, иногда даже в форме вставного рассказа.“*[283]

Dle názoru M. Zahrádky je Solženicyn spíše autor „tolstovského“ typu. Nejen on, ale ani Tolstoj *„не раскрывают героев „до конца“, но загадочности Достоевского в них нет. Это скорее в „фактографическом“ Шаламове.“*[284]

Pochopit, proč Ivan Děnisovič ve zvláštním táboře dokázal „uchránit“ svoji osobnost, nám pomohou slova Solženicyna *„О Колымских рассказах“*. Podle Solženicyna *„там действуют не конкретные особенные люди, а почти одни фамилии, иногда повторяясь из рассказа в рассказ, но без накопления индивидуальных черт. Предположить, что в этом и был замысел Шаламова: жесточайшие лагерные будни истирают и раздавливают людей, люди*

[279] ЮРГЕНСОН, Л. *Двойничество в рассказах Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/36/>.
[280] Tamtéž, [cit. 2013-07-12].
[281] Tamtéž, [cit. 2013-07-12].
[282] РЫКЛИН, М. *«Проклятый орден». Шаламов, Солженицын и блатные* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/9/>.
[283] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 20.
[284] Tamtéž, s. 21.

перестают быть индивидуальностями […]. Не согласен я, что настолько и до конца уничтожаются все черты личности и прошлой жизни: так не бывает, и что-то личное должно быть показано в каждом."[285] Z výše uvedených slov je zřejmé, že autory odlišoval i rozdílný pohled na zobrazení hlavních postav.

6.2. Tematická výstavba

Hlavním tématem *„Колымских рассказов"* je člověk v nelidských podmínkách. *„Попадая в лагерь, человек как бы теряет все, что связывает его с нормальной средой обитания, с прежним опытом, который теперь неприменим."*[286] Podle samotného Šalamova jsou hlavním tématem pojmy *„первая жизнь" – до лагерная, и „вторая жизнь" – жизнь в лагере."*[287] Za ústřední motiv knihy můžeme považovat táborové téma. V každé povídce je zobrazeno mnoho dalších témat a problémů, které souvisí s životem v táboře a které vycházejí z autorova života.

V Šalamovových povídkách jsou zobrazeny nejen kolymské tábory *„отгороженные колючей проволокой, за пределами которых"* žijí svobodní lidé, ale všechno, co se nachází mimo zónu, *„тоже втянуто в бездну насилия, репрессий."*[288] Celá země – *„это лагерь, где все живущие в нем обречены."*[289] Nápravně-pracovní tábor – *„это не изолированная часть мира. Это слепок того общества."*[290]

Autor se snažil čtenáři přiblížit *„жестокую правду о „каноническом", „классическом ближнем", оказавшемся на границе „за-человечности", о власти толпы и о поведении человека в толпе."*[291] V táborových podmínkách se člověk nachází pod tlakem party, kde dochází ke smíšení pojmů jako paměť a *„забвение"*, svoboda a nevůle, štěstí a neštěstí. Tyto pojmy jsou *„взаимозаменяемы,*

---

[285] ЕСИПОВ, В. *Работа головы или работа колен? (Варлам Шаламов и Александр Солженицын)* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/critique/23/>.
[286] Besoch.com -*Тема трагической судьбы человека в произведениях В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.besoch.com/?p=viewsoch&autor=shalamov&id=5>.
[287] Litra.ru- *Тема трагической судьбы человека в произведениях В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00050401184864114869/>.
[288] Kobriniq.ru - *Трагедия человека в тоталитарном государстве (на примере «Колымских рассказов» В. Т. Шалимова)* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://kobriniq.ru/obshie/sochineniya-po-proizvedeniyam-shalamov-v-t>.
[289] Tamtéž, [cit. 2013-07-12].
[290] Tamtéž, [cit. 2013-07-12].
[291] ВОЛКОВА, *Е. Варлам Шаламов: Поединок слова с абсурдом* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/research/57/>.

взаимообратимы. Возвращение в лагерь из тюрьмы отождествляется с освобождением"[292] – svoboda a nesvoboda.

Šalamovovy povídky jsou spojeny „неразрывным единством":[293] osud, duše a mysl samotného autora. *„Это ветки единого дерева, ручьи единого творческого потока"*[294] – epopeji o Kolymě. Syžet jedné povídky *„прорастает в другой рассказ, одни герои проявляются и действуют под теми же или разными именами. "*[295]

Podle Šalamovova názoru bylo Rusko zemí neustálých kontrol. Přáním každého *„доброго россиянина – и заключенного, и вольнонаемного – чтобы его поставили что-нибудь, кого-нибудь проверять. "*[296] Příčin je hned několik: člověk v Rusku mohl být něčí velitel nebo úkolář, a tak je mu „оказано доверие"; za takovou práci totiž člověk *„меньше отвечает, чем за прямой труд. "*[297] Jako poslední příčinu Šalamov zmiňuje *„помните атаку „В окопах Сталинграда" Некрасова. "*[298]

Táborový systém bývalého Sovětského svazu ničil nejen zemi, ale i její obyvatele. Právě o tomto tématu psal Solženicyn. Táborový systém měl dopad také na inteligenci, o které se zmiňuje Šalamov.

Ten tvrdí, že *„Интеллигент – заключенный подавлен лагерем. Все, что было дорогим, растоптано в прах, цивилизация и культура сделают с человека в самый короткий срок, исчисляемый неделями. Интеллигент превращается в труда, и собственный морг подсказывает ему оправдание своих поступков. […] Интеллигент напуган навечно,"* a jeho duše je navždy zlomena a tuto *„напуганность и сломленныхй дух он приносит и в вольную жизнь. "*[299] Po určitém čase, dokonce i intelektuál začne dodržovat tzv. zákony tajgy, o kterém psal i Solženicyn: *„[...] Длинный рубль, рабский труд, которым так легко и выгодно пользоваться, сужеие интересов культурных – все это развращает, растлевает, человек, долго поработавший в лагере, не едет на материк – там ему грош цена,*

---

[292] ВОЛКОВА, *Е. Варлам Шаламов: Поединок слова с абсурдом* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/research/57/>.
[293] СИРОТИНСКАЯ, И. *ВАРЛАМ ТИХОНОВИЧ ШАЛАМОВ: ОБ АВТОРЕ* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://lib.misto.kiev.ua/PROZA/SHALAMOW/about.txt>.
[294] Tamtéž, [cit. 2013-07-12].
[295] Tamtéž, [cit. 2013-07-12].
[296] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 125.
[297] Tamtéž, s. 125.
[298] Tamtéž, s. 125.
[299] Tamtéž, s. 187.

а он привык к богатой, обеспеченной жизни.“ A přesně tato *„развращеность“* se v literatuře nazývá *„зовом севера.“*[300]

Podobně jako Solženicyn, tak i Šalamov detailně popisuje jednotlivá téma a motivy. Autor *„уделяет внимание страшным подробностям,“* které není možné pochopit *„без душевной боли“ – холод и голод, порой лишающие человека рассудка, гнойные язвы на ногах, жестокий беспредел уголовников.“*[301] Kromě detailů se v povídkách objevují i různé symboly, které charakterizující a spojující táborové prostředí a život v něm (jídlo, oblečení, zima, nemocnice, přátelství, apod.).

„Колымские рассказы“ začínají cestou, kterou si vězni ve sněhu vyšlapávají. Cestou také končí – tentokrát jsou však vězni po hornaté cestě vezeni kamsi do neznáma. Putování po Sibiři a v Magadanské oblasti bylo vzhledem k velkým vzdálenostem běžné. Vězně si vedení přemisťovalo, jak chtělo, a ironií je, že odsouzení si cestu v mrazivé Sibiři museli sami vybudovat. Šalamov v povídce *„Галстук“* popisuje např. Kolymskou cestu: *„Две тысячи километров тянется, вьется центральная колымская трассе-шоссе среди сопок, ущелий, столбики, рельсы, мосты [...] дорога построена вся от кайла и лопаты, от тачки и бура [...].“*[302]

Hlavní příčinou smrti vězňů v pracovním táboře byl nedostatek jídla a těžká práce. Zde se projevuje hlavní rozdíl v tematické výstavbě obou děl, protože Solženicyn v *„Одном дне“* uvedl, že jídlo bylo vydáváno třikrát denně, Ivan Děnisovič dokonce dostal navíc dvě porce, že z těžší práce se dalo vymluvit. O smrti se Solženicyn v práci zmiňuje minimálně.

Šalamov v povídce *„Сухим пайком“* používá přísloví: *„Ну, с гологу не умрем,“*[303] které považuje za naprostý nesmysl, protože kromě práce právě hlad zabíjel. *„Мы голодали давно. Все человеческие чувства – любовь, дружба, зависть, человеколюбие, милосердие, жажда славы, честокость-ушли от нас с тем мясом, которого мы лишились за время своего продолжительного голодания.“*[304]

To, že hladoví a unavení vězni šestnáctihodinové pracovní směny v mrazivém počasí nezvládali a neplnili normy, nikoho nezajímalo. Lidé tak často umírali přímo ve výkopech nebo je úkoláři odstranili sami, tak jak je tomu např. v povídce *„Одиночный*

[300] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 187.
[301] Litra.ru - Тема *трагической судьбы человека в произведениях В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00050401184864114869/>.
[302] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 124.
[303] Tamtéž, s. 54.
[304] Tamtéž, s. 42.

замер“: ,,Никому нет дела до того, что Дугаев не может выдержать шестнадцатичасового чабочего дня. [...] Его повели солдаты за конбазу, и повели по лесной тропке к месту, где почти перегораживая небольшое ущелье, и откуда по ночам доносилось отдаленное стрекотание тракторов. И поняв, в чем дело, Дугаев пожалел, что напрасно проработал, напрасно промучился в этот последний сегодняшний день [...].“[305]

Na Kolymě se pracovalo neustále, za jakéhokoli počasí, tedy i v těch největších mrazech, kdy teloměr ukazoval více než padesát stupňů pod nulou (Solženicyn uvádní, že při čtyřiceti stupních pod nulou se nepracovalo). Šalamov popisuje, jak vězňům při práci a v noci, když spali, omrzaly prsty: *,,Вверы было теплее, но и там за ночь волосы примерзали к подушке.“*[306] *,,Если дыхание шумно и заметна одышка – пятьдесят градусов, свыше пятидесяти пяти градусов – плевок замерзает на лету. Плевки замерзали на лету уже две недели.“*[307]

Šalamov výkopové práce a dobývání zlata bytostně nenáviděl. Jeho odpor k nelidské práci se odráží ve většině povídek: *,,Лагерь был местом, где учили ненавидеть физический труд, ненавидеть труд вообще.“*[308] Zde je opět patrný kontrast mezi Šalamovem a Solženicynem. Solženicyn psal o tom, jak se Ivanu Šuchovovi hezky pracovalo a že dokonce pracoval i pár minut po zvonění. *,,Солженицын показывал увлекающий характер даже подневольного лагерного труда. – Шаламов изобличал его как вечное проклятье.“*[309]

U vstupu do pracovních táborů visel nadpis: *,,Труд есть дело чести, дело славы, дело даблести и геройства.“*[310] Šalamov tvrdil, že: *,,Самой привилегированной группой лагерного населения были блатари – не для них ли труд был геройством и доблестью?“*[311] Autor byl toho názoru, že: *,,труд был чем угодно, только не делом славы.“*[312]

---

[305] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 25.
[306] Tamtéž, s. 17.
[307] Tamtéž, s. 17.
[308] ШАЛАМОВ, В. Т. *Сухим пайком* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/9.html>.
[309] СУХИХ, И. *ЖИТЬ ПОСЛЕ КОЛЫМЫ* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2001/6/suhuh.html>.
[310] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 50.
[311] Tamtéž, s. 50.
[312] Tamtéž, s. 50.

Kromě nadřízených se vězni byli i mezi sebou. Ti silnější a mocnější tloukli ty slabší. Něco takového zobrazuje pouze Šalamov. V několika povídkách mělo fyzické trestání smrtelné následky, např. v povídce *„Посылка“* Efremov kradl dřevo, surově ho zbili a za pár týdnů zemřel. V povídce *„Ягоды“* se vypravěč zmiňuje o tom, jak ho Fadějev bil, za trest mu udělil ještě těžší práci a označil ho za fašistu: *„Как вы, не мог нести такого полена, палочки, можно сказать. Вы явный симулянт, вы фашист! В час, когда наша родина сражается с врагом, вы суете ей палки в колеса. “*[313]

Smrt byla v táboře na denním pořádku, a to až do té míry, že se nikdo umíráním vězňů nezaobíral: *„Сосед мой умер вчера, просто умер, не проснулся, и никто не интересовался, отчего он умер, как будто причина смерти была лишь одна, хорошо известная всем. “*[314]

Vězni na Kolymě neustále přemýšleli nad tím, jak přežít a utéct smrti. Subarktické podnebí, obrazně řečeno, je mnohokrát silnější než vůle člověka: *„Если могли промерзнуть кости, мог промерзнуть и отупеть мозг, могла промерзнуть и душа. [...] так и душа – она промерзла, сжалась и, может быть, навсегда останется холодной. “*[315] Člověk se postupně stával apatickým, protože svůj osud nemohl nijak ovlivnit: *„Мы понимали, что смерть нисколько не хуже, чем жизнь, и не боялись ни той, ни другой. Великое равнодушие владело нами. “*[316]

Autor se k budoucnocti stavěl velmi skepticky, což je poměrně snadno rozklíčovatelné i v povídkách. Šalamov v nich pochybuje o tom, zda se člověk vůbec dožije druhého dne, a jestli přežije pracovní tábor, tak vlastně bude starý, a to jak fyzicky, tak i psychicky a hezkých dní zbyde jen velmi málo. O tom, že život nemá smysl, se autor zmiňuje v mnoha povídkách, např. v povídce *„Дождь“*: *„– Слушайте, – кричал он, – случайте! Я долго думал! И понял, что смысла в жизни нет. Нет [...]. “*[317] Solženicyn v povídce *„Один день“* hledal smysl života a Šalamov naopak tvrdí, že v nápravně-pracovním táboře život smysl nemá.

V životě vězňů neexistovala žádná naděje. V pracovním táboře na Sibiři nebylo pro takovou „věc“ místo: *„А человек живет? Может быть, он живет надеждами? Но ведь никаких надежд у него нет. Если он не дурак, он не может*

---

[313] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы.* Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с 65.
[314] Tamtéž, s. 18.
[315] ШАЛАМОВ, В. Т. *Плотники* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/4.html>.
[316] Tamtéž, s. 42.
[317] Tamtéž, s. 34.

жить надеждами. Поэтому так много самоубийц.“[318] Člověk vlastně žil v takových podmínkách, jako zvíře, dřevo či kámen. Dokážal přežít jen díky tomu, že *„цепляется за жизнь крепче, чем они. И он выносливей любого животного.“*[319] Šalamov se vyjadřuje v tom smyslu, že člověk i zvíře mají stejný životní instinkt, který je chrání: *„Берегитесь, когда приходится бороться за жизнь в самом себе. Берегитесь обнажить свое сердце, свой ум с какой-нибудь неожиданной стороны.“*[320] Jedinec má od zvířete výhodu v tom, že *„человек счастлив своим уменьем забывать. Память всегда готова забыт плохое и помнить только хорошее.“*[321]

I když lidská bytost ztratila poslední naději na život, tak stále má své *„самое последнее, самое важное, то что помогало жить, цепляться за жизнь, которую так нестойчиво и упорно у нас отнимали.“*[322] Každý měl své „последнее“ jiné. Konkrétně u Šalamova to byly verše různých básníků, které si ještě pamatoval.

V povídce *„Тифозный карантин“* vystupuje autorský hlas jako Andrejev, který se nachází téměř na pokraji smrti. Andrejev ale nechce zemřít, bojuje o svůj život a cosi blíže neurčeného mu dává sílu žít a bojovat: *„Любовь, энергия, способности – все было растоптано, разбито. Все оправдания, котороые искал мозг, были фальшивы, ложны, и Андреев это понимал […]. Но что-то силнее смерти не давало ему умереть.“*[323]

V táborovém prostředí se člověk od zvířete moc nelišil a dokonce se u něj mohly objevit i zířecí pudy a způsoby:. *„Немногие направления – столовая, больница, вахта – угадывались неведомо, как приобретенным инстинктом, сродни тому чуству направелния, которым в полной мере обладают животные и которое в подходящих условиях просыпается и в человеке.“*[324]

Stejně tak jako lidé, tak i zvířata v tajze umírala: *„Лошади ничем не отличались от людей. Они умирали от Севера, от непосильной работы, плохой пищи, побоев, и хоть всего этого было дано им в тысячу раз меньше, чем людям,*

---

[318] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы.* Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 100.
[319] Tamtéž, s. 100.
[320] Tamtéž, s. 143.
[321] Tamtéž, s. 54.
[322] Tamtéž, s. 148.
[323] Tamtéž, s. 214, 215.
[324] Tamtéž, s. 16.

они умирали раньше людей.“[325] Šalamov přeci jen zmínil jeden hlavní rozdíl mezi člověkem a zvířetem, dále také to, proč je člověk v tajze silnější:. *,,[...]Человек, он физически крепче, выносливее всех животных, а позднее потому, что заставил свое духовное началао успешно служить налалу физическому.“*[326]

V povídce *,,Тайга золотая“* špinavý a zbídačený autor popisuje sám sebe, svoje pocity a vzhled, které se od zvířete se moc nelišily. *,,Мой равный бушлат, засаленная гимнастерка без пуговиц, открывающшая грязное тело в расчесах от вшей, обрывки тряпок, которыми перевязаны пальцы рук, веревочная обувь на ногах, веревочная в сетидесятирадусный мороз, воспаленные голодные глаза, непомерная костлявость [...]. Я вуычился просыпаться, как зверь, как дикарь, без пулусна.“*[327]

Šalamov, podobně jako Solženicyn, uvádí, že někteří v táborech vydrželi téměř vše, dokázali přežít a jiní naopak ne. Autor se také zabýval se otázkou „Kdo?“ a „Proč?“ v nápravně-pracovních táborech umírá první: *,,Эстонцы, латыши, литовцы умирали первыми повсеместно.“*[328] Solženicyn hlavní příčinu spatřoval v morálních hodnotách člověka a v naději na přežití. Šalamov jako pouze konstatuje, že záleželo na původu vězňů a jejich ,,родном быте“. Autor je přesvědčen, že *,,[...] Они не были менее выносливы, они просто были крупнее ростом.“*[329]

Vězni nedisponovali žádným volným časem, nemohli si tedy dopřát potěšení v podobě oddychu. Na rozdíl od Ivana Šuchova vězni neměli ani lžíce, vše pili přímo z misek a kotlíků. Vlastní kotlík či lžíce byl považován za osobní majetek, což bylo nepřípustné: *,,Есть котелки – значит, есть что варить. [...] Это знаете, признак довольства. –Да ты бы видел, что они варят, – сказал Коваленко, растаптывая котелки.“*[330]

Šalamov se k přátelství mezi cizími vězni stavěl velmi skeptický. Tvrdil, že na severu panuje přísloví: *,,Не верь, не бойся и не проси.“*[331] Jakékoliv přátelství je podle něj falešné: *,,Впрочем, при голоде, холоде и бессонние никакая дружба не завязывается, и Дугаев, несмотрая на молодость, понимал всю фальшивость*

[325]ШАЛАМОВ, В. Т. *Дождь* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/7.html>.
[326] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы.* Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 31, 32.
[327] Tamtéž, s. 131.
[328] Tamtéž, s. 166.
[329] Tamtéž, s. 166.
[330] Tamtéž, s. 29.
[331] Tamtéž, s. 23.

поговорки о дружбе.“[332] Opravdové přátelství, dle názoru autora, může vzniknout jedině tehdy, pokud se dva lidé dlouho znají, chápou své životní tragédie či je spojuje stejná životní událost. Tímto názorem se Šalamov odlišuje od Solženicyna, jehož člověk v táboře není sám: *„Он живет по соседству с современниками, в той же стране, по соседству с человечеством, по законам человечества, – словом, хоть и в глухой неволе, но в мире людей жив человек.“*[333]

Jednou z typických vlastností vězňů byla nenávist. V povídce *„Сука Тамара“* autor poukazuje na to, jakou zlost a nenávist může člověk mít a dokonce se jí zbavovat na němé tváři zvířete. Konvoj Nazarov zastřelil fenu Tamaru, ale v zápětí sám umřel, když utíkal z tábora: *„От голода была наша зависть тупа и бессильна, как каждое из наших чувств. У нас не было силы на чувства, на то, чтобы искать работу полегче, чтобы ходить, спрашивать, просить [...]. Мы завидовали только знакомым.“*[334] Když autor v povídce *„Тифозный карантин“* bojoval o život, tak jeho myšlenky patřily jen zlosti a nenávisti: *„Думал ли он тогда о семье? Нет. О совбоде? Нет. Читал ли он напамять стихи? Нет. Вспоминал ли прошлое? Нет. Он жил только равнодушной злобой.“*[335]

Šalamovovy postavy hovoří, pokud si mezi sebou vůbec povídají, především o všedních tématech. Naopak Solženicynovi hlavní hrdinové vedou obsáhlé besedy o nejrůznějších abstraktních problémech a událostech: *„Порой разговоры переходят в жестокие споры с серьезными последствиями во взаимоотношениях между заключенными.“*[336] Jedním ze sporů, které mezi sebou vedou, je víra v Boha.

V Solženicynově pojetí skutečnosti hraje důležitou roli Bůh, víra v Boha a křesťanská morálka, u Šalamova pak, jak sám autor uvádí: *„Бог умер [...]. Веру в Бога я потерял давно“, „хотя истинных верющих, как их узнал в лагере, уважал.“*[337] Solženicyn považoval za hlavní událost své *„каторжной жизни приход к Богу. – Шаламов, сын „священника, отмечая, что лучше всех держались в лагере „религиозники“, ушел от религии еще в детстве и стоически настаивал*

---

[332] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы.* Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 23.
[333] ЛЕВ, Т. *Поэтика лагерной прозы Первое чтение «Колымских рассказов» В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/151/>.
[334] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы.* Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 84.
[335] Tamtéž, s. 221.
[336] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 18.
[337] Tamtéž, s. 18.

на своей вере в неверие до последних дней.“[338] V *„Колымских рассказах“* nenajdeme religiózní motivy a odvolávání se k Bohu, tak jako tomu je u Solženicyna: *„Сам я лишен религиозного чувства,“* – přiznal se Šalamov. *„Религиозность Солженицына очевидна*: *глубоко верующий человек*, *искренно озабоченный духовным просвещением народа.“* [339]

Dle názoru M. Zahrádky, Solženicyn psal o nesvobodě, která je *„исторически логичная, обоснованная в условиях Сталинского социализма.“*[340] Naopak Šalamov považoval nesvobodu za hlubokou podstatu celého táborového systému: *„[…] Основе жизни лагеря, как предпосылка (о которой уже не говорят) могильности, небытия, смерти (даже „труд и смерть – это синонимы“).“*[341]

Na Kolymě *„ничто не меняется „с течением времени“, отсюда ничто не исчезает, ничто не уходит в небытие, потому, что мир „Колымских рассказов“ и есть само небытие*.[342] Šalamov vystupuje se slovem „небытие“, které považuje za *„колымскую лагерную реальность. Небытие, неподвижность, безвременье – это основание ужаса шаламовских образов.“*[343] Z „небытия“ není kam se vracet, *„не к чему воскресать.“*[344] L. Timofejev Šalamovovo *„небытие противопоставляет его открытому в большой мир художественному пространству“*[345] Solženicynovy povídky *„Один день Ивана Денисовича“*.

Šalamov v povídkách poměrně často odbíhá k literárním a jiným reminiscencím a odkazuje se na básníky, spisovatele, filozofy atd. (Bloka, Jesenina, Majakovského, Exuperyho apod.), což v „*Одном дне*“ Solženicyna nenajdeme.

6.3. Kompoziční a jazykový plán

„Колымские рассказы“ představují cyklus tzv. táborové prózy, dále črt, vzpomínek a záznamů napsaných lakonickým stylem. Nechronologické, ale přesně určené pořadí jednotlivých povídek dává možnost pochopit podrobnosti o životních

---

[338] СУХИХ, И. *ЖИТЬ ПОСЛЕ КОЛЫМЫ* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2001/6/suhuh.html>.
[339] ЖАРАВИНА, Л. В. *«У Времени На Дне»: Эстетика И Поэтика Прозы Варлама Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: < www.rumvi.com>.
[340] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s.
[341] Tamtéž, s. 20.
[342] ТИМОФЕЕВ, Л. *Поэтика лагерной прозы: Первое чтение «Колымских рассказов» В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/151/>.
[343] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 18.
[344] Tamtéž, s. 18.
[345] ГАНУЩАК, Н. В. *Творчество Варлама Шаламова как художественная система* [online]. [cit. 2013-07-17]. Dostupné z WWW: <http://www.dissercat.com/content/tvorchestvo-varlama-shalamova-kak-khudozhestvennaya-sistema#ixzz2XK5KEqmc>.

podmínkách na Kolymě. *„Из всего прошлого остается документ, но не просто документ, а документ эмоционально окрашенный.“*[346]

Šalamov při psaní díla neuplatňoval klasickou kompoziční výstavbu, ale vytvořil nový typ povídky, jejímž základem je dokumentární svědectví. Autor nejenom našel nový styl psaní, ale i jeho obsah. Jak sám Šalamov uvedl: *„В „Колымских рассказах“ нет ничего от реализма, романтизма, модернизма. „Колымские рассказы“ – вне искусства, и все же они обладают художественной и документальной силой одновременно.“*[347]

Cyklus „*Колымские рассказы*“ tvoří krátké povídky, pro které je charakteristická dokumentárnost a faktografie (tu najdeme taktéž u Solženicyna). Jak Šalamov tvrdí, oba tyto rysy obsahují povídky současně.

Šalamovovy texty působí jako neosobní dokument. M. Hrala[348] velmi trefně uvádí, že právě tyto texty neobyčejně zvyšují emocionální účinnost, neboť za autentickými fakty vycítíme lidské osudy, zničené naděje, nespravedlivé ortely a drsnost životních podmínek. Navíc text není zatížen filozofickými či jinými úvahami (naděje, budoucnost a smysl života), jako je tomu u Solženicyna.

Autor se v předmluvě zamýšlí nad tím, jak svou zkušenost popsat. Jakým způsobem ji převést do literatury a tak zpřístupnit čtenářům. Zpochybňuje možnost napsání zcela autentického svědectví, protože jej zrazuje nejen jazyk (*„Jsem nucen psát jazykem, kterým píši nyní, a ten má přirozeně jen málo společného s jazykem, který stačil k vyjádření primitivních pocitů a myšlenek, jimiž jsem v těch letech žil.“*)[349], ale i paměť, která nikdy neposkytuje přesný obraz minulosti. Autor tedy přiznává literárnost, stylizovanost svých textů – i když o tom mluví jako o nutném zlu.[350]

Autor děj povídek popisuje v táborovém prostředí, které popisuje jako malou a velkou zónu. *„Малая зона – это пересылка. Большая зона – лагерь горного управления – бесконечные приземистые бараки, арестантские улицы, тройная ограда из колючей проволоки [...] в малой зоне еще больше колючей проволоки,*

---

[346] ТУН-ХОЭНШТАЙН, ф. *Вторжение писателя в жизнь*. [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: < http://shalamov.ru/library/21/68.html>.

[347] ШАЛАМОВ, В. *О моей прозе* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/21/61.html>.

[348] HRALA, M. *Ruská moderní literatura 1890-2000*. Praha: Karolinum, 2007, 768. ISBN 9788024612010. s. 633.

[349] ПОДОРОГА, В. *Дерево мертвых: Варлам Шаламов и время ГУЛАГа (Опыт отрицательной антропологии)* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/nlo/2013/120/v10.html>.

[350] ТУН-ХОЭНШТАЙН, Ф. *Поэтика неумолимости. Варлам Шаламов: жизнь и творчество* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: < http://shalamov.ru/research/61/2.html>.

еще больше вышек, замков и шеколд – ведь там живут проезжие, транзитные, от которых можно ждарь всякой беды.“[351] Přesné vymezení prostoru se nachází v každé ze Šalamovských novel a vždy je toto prostředí *„замкнутое“. Можно даже сказать, что могильная замкнутость пространства – постоянный и настойчивый мотив творчества писателя.“*[352]

Podobně jako Solženicyn, také Šalamov používá termín souostroví pracovních táborů (tzv. „архипелаг“). Každý ostrov je izolován a děj povídek probíhá v uzavřeném prostředí táborů. Detaily z táborů tvoří absurdní svět a úřednické šílenství, ve kterém figurují nadřízení, ochrana, zločinci, vrazi, ale také obyčejní lidé a političtí vězni. Právě mezi nimi autor nalézá lidskost, soucit a vzájemnou pomoc: *„Все это было как-бы чужое, слишком страшное, чтобы быть реальностью.“*[353] Touto frází Šalamov popisuje absurdní svět.

Skutečný obsah povídek je autentický. Jednotlivé události, profily vězňů i dozorců měly konkrétní předlohy. Šalamov představil unikátní syntézu uměleckého a současného dokumentárního díla. Některá jména hrdinů (Naumov z povídky *„На представку“* nebo Dugajev z povídky *„Одиночный замер“*) jsou smyšlená. Avšak většina hrdinů povídek má reálné předobrazy se skutečnými jmény, např. náčelník Daľstroja v E. P. Berzinovi, plukovník S. N. Garanin, jednotliví vězni, lekáři. Sám autor říká, že *„всем убийцам в моих рассказах дана настоящая фамилия.“*[354]

Šalamov ve svých povídkách používá různé formy vyprávění, protože každý vypravěč ze své perspektivy může sdělit odlišné informace. Často se v povídkách vyskytuje vyprávění v ich-formě, což je dáno tím, že autor vychází z vlastní zkušenosti. Variací vyprávění v ich-formě je pak vyprávění ve wir-formě, kterého vypravěč využívá při promluvách za určitý kolektiv, jehož je součástí a s jehož názory se ztotožňuje. Pomocí er-formy vypravěč ze své vnější perspektivy pouze referuje o událostech a komentuje je. Ty jsou již uzavřené a on nemá možnost do nich zasáhnout. Vypravěč si zachovává odstup od sdělovaného příběhu, proto jsou zde názory i pocity popisovány klidně a nezaujatě.

---

[351] ШАЛАМОВ, В. Т. *Тайга золотая* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/23.html>.

[352] ТИМОФЕЕВ, Л. *Поэтика лагерной прозы - Первое чтение «Колымских рассказов» В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/151/>.

[353] ЛЕЙДЕРМАН, Н. Л.; ЛИПОВЕКЦИЙ, М. Н., *Современная русская литература 1950-1990-е годы: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений: В 2т. – Т.1: 1953-1968.* Москва: Академия, 2003, 416 с. ISBN 576951454. s. 320.

[354] ТУН-ХОЭНШТАЙН, Ф. *Вторжение писателя в жизнь*. [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: < http://shalamov.ru/library/21/68.html>.

Jednou z variací autorské vyprávěcí situace je její přeměna na personální vyprávěcí situaci. Pokud je na příběh nahlíženo prostřednictvím vypravěče - reflektora, dostaneme se zpět do světa postav a dochází také k aktualizaci příběhu a ke zmenšení vzdálenosti mezi vypravěčem a světem postav. Často je využíván vnitřní monolog vyjádřený polopřímou řečí, jehož prostřednictvím nám chce vypravěč sdělit důležitou informaci.

V mnoha povídkách *„Колымских рассказов“* se nachází vyprávění v er-formě – v tomto případě autor popisuje hlavní postavu a odevzdává jí svůj hlas. Někdy se také objevují popisy a vyprávění o dějích minulých nebo budoucích a komentáře ze strany vypravěče.

Zajímavou ukázkou autorské vyprávěcí situace (er-forma) je povídka *„Галстук“*. Autor se prostřednictvím této formy snaží lépe vystihnout a přiblížit poměry v táboře, situace a konflikty. Ne nadarmo tak Šalamov bývá označován jako mistr detailu: *„Mnohoslovná popisnost je mu cizí, s minimem detailů dokáže vytvořit charakter i atmosféru.“*[355] Na rozdíl od Solženicyna, který popisuje obdobné situace, Šalamovovo vyprávění více působí na city samotného čtenáře. Markantní rozdíl je v tom, že Solženicyn ve své povídce vystupuje pouze v „собственно-прямой речи“, tj. své názory a myšlenky sděluje přes hlavního hrdinu a ne přímo za sebe, jako Šalamov.

Dalším přínosem ich-formy je popsání pocitů vypravěče ve vztahu k ostatním postavám. Dojmy mohou být kladné i záporné, ale především jsou ze strany vypravěče zaujaté. K těmto pocitům patří nejčastěji vyjádření nenávisti, zloby, zklamání nebo lhostejnosti, ale také radosti, nadšení, náklonnosti nebo překvapení.

Vyprávění v ich-formě, tedy vypravěč přímý, se nachází například v povídce *„Посылка“*. V ní vypravěč líčí, jak se dostávaly balíčky. Popisuje vnitřní psychické rozpoložení a duševní život postavy, čímž se vytváří její vnitřní charakteristika. Zobrazení „JÁ“ jako postavy díla bývá vyjádřeno polopřímou nebo nevlastní přímou řečí.

Prostřednictvím vnitřního monologu, který najdeme i u Ivana Šuchova, může autor, respektive vypravěč, vyjádřit své pocity a názor na situaci. Vyjádření pocitů a názoru se objevuje především v této povídce. Můžeme v ní také vidět obrazy radosti a nadšení, které se nachází v předchozí ukázce, ale i obrazy zklamání a beznaděje:

[355] ZAHRÁDKA, M. *Ruský literární proces konce 80. a začátku 90. let*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993, 74 s. ISBN 80-706-7339-7. s. 12.

„Посылка треснула, и из ящика высыпался чернослив, кожаные ягоды чернослива. А где же сахар? Да и червослива – две – три горсти [...].“[356]

V mnoha povídkách, např. *„На представку“*, se přirozeně prolíná vyprávění v er-formě a ich-formě. Souvisí to s tím, že autor je buď neoddělitelnou součástí příběhu, nebo doplňuje svůj názor či myšlenku.

Pomocí wir-formy Šalamov promlouvá za všechny vězně: *„От голода наша зависть была тупа и бессильна, как каждое из наших чувств. У нас не было силы на чувства, на то, чтобы искать работу полегче, чтобы ходить, спрашивать, просить […]. Мы завидовали только знакомым, тем, вместе с которыми мы явились в этот мир, […].“*[357] V některých povídkách Šalamov přechází od wir-formy k ich-formě nebo er-formě. *„Тем, кому удалось попасть на работу в контору, в больницу, в конюшню […]. Словом, мы завидовали только Шестакову.“*[358] Šestakov se totiž dostal na lepší práci do kanceláře. *„[…] И тут меня окликнул Шестаков […].“*[359]

Ve vyprávěcí situaci ich-formy, případně wir-formy, je tedy vypravěč jednou z postav povídek a ztrácí určitý nadhled. Zároveň však ze své vnitřní perspektivy čtenáři přibližuje příběh více autenticky a zaujatě.

Pomocí ich-formy může autor svou přítomnost zdůraznit přímou promluvou ke čtenáři, např.: „*Как рассказать об этом проклятом галстуке? Это правда особого рода, это правда действительности. Но это не очерк, а рассказ. Как мне сделать его вещью прозы будущего – чем-либо вроде рассказов Сент-Экзюпери, открывшего нам воздух.“*[360] I bez přímého oslovení čtenáře je zde patrné, že jde o autorského vypravěče, jenž se snaží čtenáři dokázat, že následující povídka je skutečně pravdivá.

Zároveň zde slyšíme i jakýsi „hlas autora“, který chce přirovnat svou povídku k povídkám Saint-Exupéryho. Povídka *„Галстук“* je však zajímavá i z jiného důvodu – na jejím konci se autorský vypravěč mění ve vypravěče přímého: *„Маруся Крюкова попала на лечение к хирургу. […] Я ходил делать перевязку Крюковой […] – „Я подарю вам галстук – вам и Валентину Николаевичу. Это будут хорошие*

---

[356] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы*. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 13.
[357] ШАЛАМОВ, В. Т. *Сгущенное молоко* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/16.html>.
[358] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[359] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[360] ШАЛАМОВ, В. Т. *Галстук* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/2/22.html>.

галстуки.“[361] Tímto je překročena hranice oddělující vyprávění v er-formě od vyprávění v ich-formě. V podstatě se tak dosud autorský vypravěč stává jednou z postav *„Галстука“*, tedy ošetřovatelem Marusji. Povídku nadále vypráví, ale už jako vyprávějící „JÁ“. Existenciální oblasti vypravěče a postav se zde stávají identickými.

Za jednen z havních rysů Šalamovových povídek lze považovat lakonismus. Základním stavebním prvkem je věta, která má být dle Šalamova stručná, ale výstižná. Každá věta (první, stejně jako poslední) má, dle mínění autora, důležitý význam a váhu.

Z uměleckých prostředků, dle názoru J. Volkovoj, Šalamov poměrně často „прибегает“ k oxymóronu jako k principu smyslové a kompoziční organizace textu, např. *„на обжигающем снегу; холодным делается зной полуденного жара; я молча пил за почтальонов; огнем мороза опаленных; дявольская гармония.“*[362]

Detaily v Šalamovově próze jsou *„выразительны, точны и в то же время многозначны.“*[363] Některé z nich *„обретают потенциал символов.“* Symbolika Šalamova díla nemůže být *„определена посредством точных понятий: ее смысловое наполнение многозначно, текуче, с трудом улавливается рациональным анализом.“*[364] Symboly v Šalamovově próze vznikají na základě *„взаимопронизывания тезисов и антитезисов,“* nebo na základě *„расходящихся кругов, захватывающих все новые и новые смыслы.“*[365] Autorovy symboly esteticky rozšiřují *„само понятие до бесконечности, хотя в его основании всегда – конкретное впечатление, воспоминание.“*[366]

I když se v „*Колымских рассказах*“ antiteze vyskytuje poměrně často, dle slov I. Makevniny jsou v próze Šalamova *„менее значимы; полноценно предъявлять мир в контрастных противоречивых образах мешает „заторможенное пограничное“ состояние персонажей „Колымских рассказов.“ „Наиболее отчетливо в процессе интерпретации“* prozaických textů se vyděluje antiteze *„конструирующая*

---

[361] ШАЛАМОВ, В. Т. *Галстук* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/2/22.html>.
[362] ВОЛКОВА, Е. *Обрис творчества Варлама Шаламова как эстетического феномена* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/research/113/>.
[363] ГАНУЩАК, Н. *Творчество Варлама Шаламова как художественная система* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://www.dissercat.com/content/tvorchestvo-varlama-shalamova-kak-khudozhestvennaya-sistema#ixzz2XK7DNdZ2>.
[364] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[365] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[366] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].

двойственность морали как столкновение человечности и ,,зачеловечности.“[367]

Šalamov pojem nápravně-pracovní tábor spojuje s pojmem absurdno. Ten chápe a popisuje jako *,,падение в нелепое и катастрофическое перевертывание выработанных человечеством ценностей веры, морали, смысла жизни, культуры, блага. Палачи становятся жертвами, а жертвы – палачами. Искажены понятия вины и невиновности.“*[368]

Šalamovův jazyk je v porovnání se Solženicynovým mnohem literárnější a obraznější. Důkazem toho je podrobný popis děje jednotlivých povídek či četné popisy přírody: *,,В ущельях снег был глубок и крепок – держал человека, а на склонах сопок он как бы вздувался огромными пузырями. Это были кусты стляника, расплатавшевося по земле на зимнюю ночевку еще до первого снега.“*[369] V ,,*Колымских рассказах“,* najdeme mnoho termínů, které jsou typické pouze pro Kolymskou oblast, např. ,,кедрач“ – limba, ,,стланик“ – limbová kleč, ,,цинга“ – nápoj (preparát) z limby, nebo výrazů konkrétních věcí či nástrojů, které vězni používali, např. ,,колымка“ – po domácku vyrobená lampička. Podobně jako u Solženicyna se vyskytuje i táborový slang, např. ,,карточные поедники“ – kartové šavlovačky, ,,блатары“ – vlčáci.

V mnoha povídkách se objevují nadávky a nelichotivá označení vězňů, např. ,,Вы травы!“; „Ты гадина!“; ,, Мерзавцы“, které používali nejen velitelé, ale i vězni mezi sebou. Již u Solženicyna jsme zmiňovali použití názvů zvířat k oslovení či přirovnání vězňů, u Šalamova si uveďme např. „сволочь“, „горила“, „гадина“, „скотина“, „сука“. Cyklus povídek obsahuje i slova stylisticky nízká: „дрань“, „локш“, „брак“.

Šalamov ve své knize používá tragičnost častěji než Solženicyn (viz výše). To je způsobeno samotným pohledem na pracovně-táborový systém a totalitní systém bývalého Sovětského svazu (viz výše). Tragičnost Šalamov uplatňuje v názorech na smysl života, na zobrazení společnosti Sovětského svazu ve 20. století, na státní praktiky a lidský charakter. Šalamovova tragičnost působí mnohem silněji na city čtenáře než Solženicynova, což lze považovat za rozdíl v tvorbě autorů.

---

[367] МАКЕВНИНА, И. *Поэзия Варлама Шаламова: эстетика и поэтика* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://cheloveknauka.com/poeziya-varlama-shalamova-estetika-i-poetika#ixzz2XJoMnkql>.
[368] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[369] ШАЛАМОВ, В. Т. *Колымские рассказы.* Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 35.

„Один день Ивана Денисовича“ je povídka napsána neutrální intonací, ale Solženicyn použil mnoho řečnických a filozofických otázek, které spolu s ironií vytváří melodickou stránku povídky. Navíc Ivan Děnisovič používal nemálo radostných zvolacích vět, které v *„Колымских рассказах“* nenajdeme.

Nelze však říci, že by Šalamovovvy povídky byly úplně bez intonace, což potvrzuje následující ukázka: *„Звуковой ряд, лексика, грамматическая структура несут максимум смысловой нагрузки. Шаламовские образы, как правило, многозначны и многофункциональны.“*[370] Např. první věta v povídce *„На представку“ задает интонацию, прокладывает ложный след“* – a zároveň přidává povídce na objemu *„вводит в его систему отсчета понятие исторического времени, ибо „мелкое ночное происшествие“ в бараке коногонов предстает читателю как бы отражением, проекцией пушкинской трагедии.“*[371] Šalamov používá klasický syžet jako *„зонд – по степени и характеру повреждений читатель может судить о свойствах лагерной вселенной.“*[372]

„Колымские рассказы“ jsou napsány „свободным“ a „ярким“ jazykem v rychlém tempu vyprávění. To ale čtenář příliš nepocítí, protože tempo je v celé knize stejné: *„Плотность значения на единицу текста такова, что, пытаясь справиться с ней, читательское сознание практически неспособно отвлекаться на особенности собственно стиля, в какой-то момент художественная манера автора перестает быть неожиданностью и становится данностью.“*[373] Ke čtení Šlamovovy prózy je třeba více *„душевного и умственного напряжения“*[374] a toto „напряжение“ se jako by stává charakteristikou textu. *„В каком-то смысле первоначальное ощущение скупости и однообразия изобразительного плана „Колымских рассказов“ верно – Шаламов экономит на пространстве текста за счет предельной концентрированности значения.“*[375]

---

[370] ТИМОФЕЕВ, *Л. Поэтика лагерной прозы. Первое чтение «Колымских рассказов» В. Шаламова* [online]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/151/>.
[371] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[372] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[373] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[374] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].
[375] Tamtéž, [cit. 2013-09-14].

7. Zhodnocení tvorby A. Solženicyna a V. Šalamova

„Один день Ивана Денисовича“ a *„Колымские рассказы“* patří mezi ruskou, světově známou, literaturu 20. století. Obě analyzovaná díla o nápravně-pracovních táborech se mohou na základě stejného tématu zdát totožnými či alespoň velmi podobnými, ale jak je z výše uvedeného patrné, není tomu tak. Povídky představují historický dokument a jsou *„фактом философского осмысления целой эпохи. Произведения дальше раскрывают судьбу человека в тоталитарном государстве с позиций гуманизма, в традициях“* [376] ruské klasické literatury.

Pokud bychom chtěli zhodnotit „художественный мир“ Alexandra Solženicyna a Varlama Šalamovova, tak bychom mohli říci, že u Solženicyna s pomocí výmyslu, u Šalamova bez něj, oba *„создают два совершенно отличающихся художественных мира, что они представляют два разных писательских типа.“*[377]

J. Michajlik, který se zabývá analýzou Šalamovova a Solženicynova díla tvrdí, že tam, kde Solženicyn *„выстраивает батарею значений,“* Šamalov demonstruje, *„что значения тоже не выживают. Разъедающий опыт Колымы транслируется не в упорядоченную информацию, а в переизбыток неупоря- доченной.“* Šalamov se dle jeho mínění pokouší *„заставить читательский текст – личную культурную память читателя – взаимодействовать не с текстом рассказа, а с текстом лагеря.“*[378]

A. Mikešin zmiňuje objektivnost a *„доброжелательность шаламовского разбора „Одного дня Ивана Денисовича“* a předpokládá, že *„последующее расхождение писателей имеет одной из главных причин художническое мировосприятие: трагическое у Шаламова и тяготеющее к эпическому спокойствию у Солженицына.“*[379] Tvorba a filosofie obou velikánů tak přináší odlišné úsudky o životě a smrti.

---

[376] Ref.rusholnik.ru - *Тема трагической судьбы человека в произведениях А.П.Платонова, А.И.Солженицина, В.Т.Шаламова* [online]. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: <http://ref.rushkolnik.ru/v57995/>.

[377] ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991, s. 19.

[378] МИХАЙЛИК, Е.: *Кот, бегущий между Солженицыным и Шаламовым* (2002). [online]. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: < http://www.shalamov.ru/tags/16.html >.

[379] ГАНУЩАК, Н. *Творчество Варлама Шаламова как художественная система* [online]. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: <http://www.dissercat.com/content/tvorchestvo-varlama-shalamova-kak-khudozhestvennaya-sistema#ixzz2XK5nGfCJ>.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo na základě poetiky analyzovat a charakterizovat táborové téma v prozaických dílech *„Один день Ивана Денисовича“* A. Solženicyna a *„Колымские рассказы“* V. Šalamova. Analyzovali jsme hlavní hrdiny, tematickou výstavbu povídek, dále kompoziční a jazykovou strukturu díla, a to pomocí obsahové analýzy na sémanticko-pragmatické a syntakticko-pragmatické úrovni. V obouch knihách jsme hledali shody, paralely i odlišnosti.

Z analýzy tvorby autorů vyplývá, že A. Solženicyn a V. Šalamov se shodují pouze v negativním pohledu na totalitní státní režim a systém. Nehledě na to, že jeden druhého v této myšlence podporovali, v literatuře tento postoj zobrazují zcela odlišně.

Autoři se liší v zobrazení hlavních hrdinů, v hloubce zakomponování motivů do děje, dále také po stránce stylistické, což jsme dokázali na praktických ukázkách. Drobné shody a paralely jsme našli v tematické výstavbě a v jazykové struktuře děl, jedná se např. o absurdno, tragičnost, slang, ironii či antitezi.

Povídka *„Один день Ивана Денисовича“* působí v porovnání s *„Колымскими рассказами“* optimističtěji a vzbuzuje naději na zachování lidskosti. Naopak Šalamovov, který člověka přirovnává ke zvířeti, se domnívá, že člověk dokáže být mnohem horší než zvíře, a to je podle Solženicyna zcela nepřípustné.

„Один день Ивана Денисовича“ je typickým příkladem Solženicynova zobrazení člověka ruského národa a jeho charakteru. Naproti tomu Šalamov zcela protikladně hovoří o tom, že ruský národ si přeje někoho nebo něco prověřovat a vyslýchat a rozhodně nesympatizuje s „přibarvenou“ charakteristikou ruského člověka Solženicyna.

„Один день Ивана Денисовича“ působí jako dokumentární zobrazení ruské historie 20. století. *„Колымские рассказы“* V. Šalamova po obsahové a faktografické stránce vyznívají jako apokalypsa ruského národa 20. století. Po umělecké stránce, v porovnání s *„Одним дном Ивана Денисовича“*, jsou mnohem hodnotnější, poetičtější a představují povídkový cyklus s propracovanou formou vyprávění.

Důvodem odlišného zpracování téhož tématu mohou být odlišné profese obou autorů. Solženicyn vše vnímal z pohledu publicisty, historika a učitele a Šalamov z pohledu fisolofa, esejisty a básníka.

Na základě provedené analýzy nemůžeme říci, že by se A. Solženicyn a V. Šalamov ovlivňovali a vzájemně na sebe působili. Naopak, autoři navzájem svá díla kritizovali a prvotní přátelství přerostlo v nepochopení a spor.

Šalamovova tvorba o pracovních táborech je, oproti Solženicynovi, který přiznal, že neměl dostatek zážitků a informací, aby napsal objemné dílo na táborové téma sám bez pomoci ostatních, objemnější, hodnotnější a autentičtější.

O táborovém tématu začal Šalamov psát mnohem dříve než Solženicyn a také ho dříve opustil. Příčinou je to, že Solženicyn táborové téma považoval za důležitou součást ruské historie, o které je třeba čtenáře informovat, a Šalamov přistupoval k tvorbě o táborovém tématu jako k nutnému zlu, ke kterému se později již nechtěl vracet.

Резюме

Лагерная тема – это тема сталинских репрессий, концентрационных лагерей и тоталитарной системы бывшего Советского Союза в русской литературе XX-ого века. Эта тема, упоминающая систему ГУЛАГа, повествует о бесправии русского народа и его миллионных жертвах.

Основоположником лагерной темы считается Александр Исаевич Солженицын, автор рассказа *«Один день Ивана Денисовича»,* который был напечатан в начале 60–х гг. XX-ого века. Этот рассказ смог быть опубликован лишь во время «Хрущевской оттепели». Другие произведения о лагерном опыте появились гораздо позже.

Писатели этой темы описывали свой личный лагерный опыт и выступали свидетелями террора «Культа Сталина». Кроме Солженицына, о лагерях писал также известный писатель Варлам Тихонович Шаламов. Далее стоит вспомнить Е. С. Гинзбург, С. Довлатова, А. Рыбакова и Г. Владимова.

Александр Исаевич Солженицын - русский писатель, историк, публицист, учитель математики, родился 11-ого декабря 1918-ого года в Кисловодске. Солженицын учился в Ростове-на-Дону на учителя математики, но не доучился, поскольку ушел на фронт добровольцем, где был два раза награжден, и где написал свой военный дневник, который позже стал ценной основой для его литературного творчества.

В 1945-м году Солженицын был арестован за критику Й. В. Сталина в письме своему другу и послан на восемь лет общих работ в Казахстан. После ареста переехал в Рязань, где работал учителем математики. В 1962-м году журнал «Новый мир» напечатал его первый рассказ о ГУЛАГе и тоталитарной системе *«Один день Ивана Денисовича»,* который принес ему мировую известность.

Солженицын писал исторические, политические, публицистические произведения и занимался вопросом русского народа, в частности его характером. Например, произведение «*Матренин двор*» относится к деревенской прозе, «*Случай на станции Кречетовка*» - к прозе военной.

В 1970-м году ему была присуждена Нобелевская премия, но на церемонию сам писатель не поехал, так как боялся, что он не сможет вернуться на Родину.

В начале 70-гг. уехал из страны в Германию, затем Швейцарию, где собирал информацию о жизни Ленина и написал мемуары *«Бодался теленок с дубом»*, позже уехал в Америку. В начале 70-х гг. автор написал *«Красное колесо»* - роман о Первой мировой войне, Февральской и Ноябрьской революциях (повествование в отмеренных сроках). В 1974-м году Солженицын издал знаменитый Манифест «*Жить не по лжи»* (опубликовал его в «Нашем современнике»), в котором объясняет, что русский человек должен знать всю историю России такой, как она есть, без каких-либо прикрас и вымыслов, несмотря на то, что сама история и исторические события очень страшные и печальные.

В Америке Солженицын жил, прежде всего, в Вермонте, работал над своим личным архивом и продолжал писать о России.

На лагерную тему Солженицын написал следующие произведения:

Рассказ *«Один день Ивана Денисовича»* представляет только один день заключенного Ивана Денисовича Шухова, который был арестован за то, что на фронте попал в плен и был назван врагом народа.

Роман *«В круге первом»* также описывает систему лагерей и жизнь в них конкретных исследователей, работающих над тайными заданиями.

Роман «*Раковый корпус»* описывает приключения автора в Ташкентской больнице, где сам автор лечился.

«*Архипелаг ГУЛАГ»* состоит из трех томов и содержит приключения больше чем 300 свидетелей ГУЛАГа. Автор определил книгу как «опыт художественного исследования», который представляет собой исторический документ русского народа XX-ого века.

Естественно его произведения были в Советском Союзе запрещены и могли издаваться лишь посредством самиздата. За свое творчество и взгляды Солженицын подвергался постоянным преследованиям и был исключен из Союза писателей.

Произведения о ГУЛАГе представляют «новую эстетику» русской литературы XX-ого века. Так как Варлам Шаламов писал в своем творчестве о лагерях как о «новой прозе», Солженицын такое творчество называл «новой эстетикой».

Солженицын писал только о том, что для него самого было важно и о том, что хотел показать остальным. Для него была важна только правда, объективность и изображение русского человека («Матренин двор»)

в естественных условиях и ситуациях. Своих героев он ставил перед экзистенциональными проблемами, при этом конфликт в его произведениях появляется очень редко.

Солженицын очень редко применял классическое жанровое распределение. Он негативно относился к роману и повести. (К роману Солженицын прибегал очень редко). Свои произведения любил писать четко, конкретно, с большим количеством деталей, одновременно придерживался краткой временной линии при участии небольшого количества персонажей. Солженицын внес не только тематический перелом в русскую литературу XX-ого века, но и перелом в жанровое распределение.

Для творчества Солженицына характерна ирония, абсурд, не экспрессивное повествование, а также повествование с наличием восклицательных предложений. В языке своих произведений Солженицын любил применять разные диалектизмы, заимствованные слова заменял исконно русскими. Для создания максимальной достоверности произведения для читателя он писал как литературным русским языком, так и стилистически низким, т.е. нелитературным языком.

Весь срок в эмиграции Солженицын продолжал писать о России и хотел вернуться на Родину. Однако это было невозможно, поскольку он хотел печататься легально, а не самиздатом. На Родину Солженицын вернулся только после развала Советского Союза, ему было восстановлено гражданство и все обвинения против его личности были сняты. До самого конца своей жизни он не переставал работать над своим личным архивом. Всемирно известный писатель, лауреат Нобелевской премии, умер в 2008-м году.

Варлам Тихонович Шаламов, русский писатель, поэт, родился 1-ого июля 1907 года в Вологде на севере России. Шаламова считают мэтром художественной литературы и основоположником литературного цикла о советских концентрационных лагерях.

Шаламов учился в Москве на юриста, активно участвовал в общественно-политической жизни и сотрудничал с литературной группой «ЛЕФ».

В 1929-м году был арестован за письмо В. Ленину и за контрреволюционно-«троцкистскую» деятельность и послан на три года в Бутырскую тюрьму, а затем на Урал. В 1936-м году был арестован во второй раз и приговорен к пяти годам на Колыме, а вслед за этим еще к десяти годам за антисоветскую агитацию, потому

что назвал И. А. Бунина русским классиком. На Колыме трудился на исправительно-трудовых работах, одних из самых суровых.

В 1951-м году Шаламов был освобожден и смог уехать в Калининскую область, где начал переписываться с Борисом Пастернаком. Именно здесь он начал сочинять первые стихи, в основу которых лег его собственный лагерный опыт. Его первые стихи печатались в журналах «Москва» и «Знамя».

Шаламов очень любил стихи С. Есенина, И. Северянина, В. Хлебникова и Б. Пастернака. Литературой занимался уже со школьных лет. Шаламов обладал мастерством писать замечательные стихи о человеке и природе одновременно.

В 1936-м году журнал «Октябрь» опубликовал один из его первых рассказов *«Три смерти врача Аустино».* С 60-х гг. за рубежом распространялись его сборники стихов – *«Огниво», «Шелест листьев», «Дорога и судьба», «Очерки преступного мира», «Московские облака».*

Сборник циклических рассказов *«Колымские рассказы»* он закончил в 1973-м году. Он состоит из шести частей: *«Колымские рассказы», «Левый берег», «Артист лопаты», «Очерки преступного мира», «Воскрешение лиственницы», «Перчатка или КП-2»*. Шаламов также написал стихи, которые вошли в книгу *«Колымские тетради»: «Синяя тетрадь», «Сумка почтальона», «Лично*

и доверительно», «Златые горы», «Кипрей», «Высокие широты».

Шаламов исследовал язык и стиль написания прозы XX-ого века, которая, по его мнению, уже совсем не такая, как раньше. Проза XX-ого века приносит читателям что-то совсем новое, такую прозу он определил как «новую прозу». Об этом он полемизирует в книгах *«О прозе»* и *«О моей прозе».*

При жизни Шаламова ни один из его сборников не был опубликован. Все произведения вышли после его смерти. *«Колымские рассказы»* были в первый раз опубликованы в Лондоне издательством «Overseas publiciations» и только в 1987-м году в России.

Накануне своей смерти Варлаам Шаламов получил приз французского «ПЭН-КЛУБА». Он умер после болезни в 1982-м году и был похоронен в Москве.

Шаламов, так же как и Солженицын, писал о своем личном лагерном опыте, который был на много больше и страшнее, чем у Солженицына. В своих

рассказах писал о человеке, который попадал в нечеловеческие условия и превращался в животное. С этим Солженицын никогда не соглашался.

Солженицын пытался найти смысл жизни в ГУЛАГе, а Шаламов придерживался мнения, что смысла жизни в ГУЛАГе нет. Солженицын воспринимал лагерный опыт как судьбу своей жизни, а Шаламов - как нечто, что любой человек не должен никогда узнать. Оба описывали и негативно воспринимали тоталитарную систему бывшего Советского Союза и «Культ Сталина». Только Шаламов писал, что самое плохое в лагере - это труд, а единственное, что осталось у человека, это ненависть. Солженицын воспринимал лагерный опыт как негативный опыт, с которым любой русский может бороться и справиться, а Шаламов считал, что лучше умереть, чем обрести такой опыт.

Так же, как и Солженицын, Шаламов приходит с новым жанровым распределением. Шаламов любил писать очерки, новеллы, рассказы. Для него была важна краткость, сюжетность, точность, деталь-символ. Шаламов также приносит новую форму повествования, использует повествование от первого (единственного и множественного), второго и третьего лица. Писатель плавно переходит от повествователя к главному персонажу и обратно. Переход для читателя незаметен. В творчестве Шаламова можно найти парадокс, абсурд, иронию и антитезисы.

Солженицын с Шаламовым некоторое время переписывались, лично они встретились в редакции «Нового мира» в 1962-м году. Их объединял лагерный опыт, взгляд на политический режим в стране. Несмотря на это, позже их точки зрения разошлись и писатели начали критиковать друг друга и негативно оценивать литературное творчество друг друга. Пределом явился момент, когда Шаламов раскритиковал рассказ *«Один день Ивана Денисовича»,* а также тот факт, что Солженицын хотел стать известным во всем мире. В результате Шаламов отказался от сотрудничества с Соженицыным над книгой *«Архипелаг ГУЛАГ»*. Они не понимали друг друга и их точки зрения не совпадали ни в идеологии, ни в эстетике, ни в этике.

Целью данной дипломной работы является анализ произведений *«Один день Ивана Денисовича»* А. И. Солженицына и «*Колымских рассказов*» В. Т. Шаламова на семантически-прагматическом и синтаксически-прагматическом уровнях. Произведен анализ рассказов не только в тематическом

и языковом планах, но также анализируются главные персонажи, структура композиции рассказов, мотивы, отношения и точки зрения авторов относительно лагерной темы. Анализ основан на том факте, что А. Солженицын и В. Шаламов были друзьями, лично встречались, чтобы обсуждать свое творчество.

Далее в дипломной работе мы ищем согласия и разногласия авторов в двух данных книгах, их параллели и пытаемся узнать, повлияли ли авторы друг на друга в творчестве на лагерную тему.

Главным героем небольшого рассказа А. Солженицына *«Один день Ивана Денисовича»* является Иван Денисович Шухов, русский крестьянин. Иван Шухов человек трудолюбивый, принимающий свою судьбу такой, какая она есть. Он никогда ни на что не жалуется, свое счастье видит в простых мелочах. Никогда никому не вредит и при первой же возможности помогает другим.

Солженицын изобразил Ивана Денисовича как типичного русского человека, имеющего русский характер, который Солженицын изучал. Посредством поведения Шухова и его характера, Солженицын показывает, что даже в трудных, нечеловеческих условиях можно сохранить свое достоинство и можно надеяться, что в каждом дне есть что-то, для чего стоит жить.

Солженицын совсем исключил персонажи, которые можно встретить у Шаламова в *«Колымских рассказах»*, т.е. врагов, убийц, воров. Кроме негативных персонажей, также исключил образы женщин. Шаламов ни одного героя в рассказах не идеализирует и не скрывает негативные человеческие черты характера. Он изобразил русское общество XX-ого века таким, каким оно было в действительности. Большим отличием в изображении главных героев является наличие настоящих лиц и фамилий у Шаламова и придуманых персонажей у Солженицына.

Оба автора с помощью мельчайших деталей описывают систему концентрационных лагерей и условия в них, абсурд приказов политического режима, природу в Сибири (Шаламов намного подробнее) и человеческие отношения. Опять в этом тематическом плане можно увидеть разницу в глубине изображения лагерной темы и разных ключевых моментов.

Вера в Бога, смысл жизни и восприятие своей судьбы, труд, дружба, смерть и ее причины, ассоциация человека с животным в ГУЛАГе, голод – это основные темы авторов, которые по-разному описаны в произведениях *«Один день Ивана Денисовича»* и *«Колымские рассказы»*.

Тем не менее, Шаламов не отступал от темы смерти, убийства, ненависти людей друг к другу или к животным, которая вездесуща в ГУЛАГе. Этот факт также соответствует личному опыту писателей, который был у Солженицына восемь лет, а у Шаламова почти двадцать, хотя Солженицын этого не учитывал, когда критиковал точку зрения Шаламова.

Солженицын описал только один день заключенного Ивана Денисовича в хронологическом порядке. Он был того мнения, что изображение одного дня, от раннего подъема до конца рабочего дня, достаточно, чтобы понять все основное, поскольку дни ареста только повторяются и они почти одинаковые. Солженицын придерживался одной временной линии при небольшом количестве персонажей, но при большом количестве информации в необъемном рассказе. Рассказ как-будто состоит из одной главы. Посредством «малого» Солженицыну удалось передать «большое».

Шаламов использовал цикл рассказов не в хронологическом, а в логическом порядке. В каждой главе описывается конкретный случай, приключение либо конфликт, выходящий из воспоминаний автора.

Язык авторов в рассказах тоже не похож. Солженицын повествует нейтральным, общелитературным языком, применяя большое количество диалектизмов и слов стилистически невысоких, он также старается заменять заимствованные слова исконно русскими и выстраивает неологизмы с помощью суффиксов и приставок (кружь, грев, издаля, шажисто, спотычливо, терпельник), которые входят в разговорную лексику. Язык рассказа относительно простой, соответствующий условиям лагеря, заключенным и надзирателям.

В рассказе «*Один день Ивана Денисовича*» Солженицын редко использовал художественные средства. В тексте рассказа можно встретить большинство словосочетаний, которые можно назвать фразеологизмами: качать права, совать на лапу, травить бдительность, от звонка до звонка, бушлат деревянный, намордник дорожный - тряпочка, надеваемая на лицо для защиты от ветра.

Солженицын повествует от третьего лица. Автор полностью отдал свой голос Ивану Шухову, а сам вступает в текст рассказа в форме «собственно-прямой» речи, которая является доминантой целого рассказа.

Много раз заметна ирония, которая подчеркивает все существование тоталитарной системы.

«*Колымские рассказы»* написаны свободным и ярким языком. Для *«Колымских рассказов»* характерен лаконизм – простые, четкие предложения, несущие полную информацию одновременно. В рассказах Шаламов использовал повествование от первого, второго и третьего лица. Выбор формы повествования зависит от того, что автор хотел подчеркнуть и посредством кого передать информацию или мысли.

Одним из часто встречающихся художественных средств в *«Колымских рассказах»* является оксюморон, напр. на обжигающем снегу; холодным делается зной полуденного жара; я молча пил за почтальонов; огнем мороза опаленных; дьявольская гармония.

На основе взаимопронизывания тезисов и антитезисов, а также на основе расходящихся кругов, захватывающих все новые и новые смыслы, возникает символика прозы Шаламова .

В тексте «*Колымских рассказов»* можно часто заметить трагичность и абсурд. Специфика языка рассказов Шаламова состоит в использовании слов и названий, которые типичны для Колымской области, напр. кедрач, стланик, цинга или колымка (по-домашнему сделанная лампа). Естественно, сленг в лагерной среде необходим: карточные поединки, блатары.

Оба писателя использовали бранные слова и названия прижившиеся в отношениях между заключенными и определяющие должность в обществе и лагерной среде.

В итоге можно сказать, что язык Шаламова поэтический (поэтические описания природы, погоды), создающий настоящий художественный мир *«Колымских рассказов».* Язык Солженицына показывает глубокие знания автора и мастерство, которым он «обрабатывал» русские слова. Ему удалось написать рассказ относительно простым языком, но не теряющим богатство и звучность русского языка.

Произведения авторов входят в известную мировую литературу, которая переведена на многие иностранные языки. Тема *«Одного дня Ивана Денисовича»* и *«Колымских рассказов»* одинакова, но описана и воспринята авторами совсем не одинаково. Оба автора создают два совершенно отличающихся художественных мира, потому что они представляют два разных писательских типа. В анализе дипломной работы мы узнали, что их нельзя сравнивать, поскольку они сильно отличаются друг от друга. Авторы поддерживали друг друга в негативном

отношении к тоталитарной политической ситуации в стране, но в литературе ее изобразили каждый по-своему. Мелкие параллели и сходства мы нашли в тематической и языковой структуре (абсурд, трагичность, сленг, ирония, антитезы).

Солженицын совсем не симпатизировал Шаламову в изображении русского народа и в сравнении человека с животным. Для Солженицына это было недопустимо. *«Один день Ивана Денисовича»* представляет документ русской истории XX-ого века бывшего Советского союза, а *«Колымские рассказы»* представляют настоящую, подробно описанную трагедию в истории России и русского народа.

Проза Шаламова о лагерях на много аутентичнее, страшнее и достовернее, чем проза Солженицына, так как у Солженицына не было достаточного опыта, и так как он хотел передать всю информацию в качестве документа. Подход к творчеству на лагерную тему и к ее изображению также вытекает из профессий и жизненного опыта авторов.

Из дипломной работы исходит, что Александр Солженицын и Варлаам Шаламов совершенно разные писатели, с разными судьбами и разным лагерным опытом. Разный лагерный опыт и не совпадающие точки зрения на художественное изображение лагерной темы привело авторов к непониманию друг друга и к окончанию их короткой дружбы.

Použitá literatura

Česká primární literatura

1. GINZBURGOVÁ, E.; přeložila ČERVENKOVÁ, J.; et kol. *Strmá cesta.* Praha: Odeon, 1992, 728 s. ISBN 80-207-0394-2.
2. SOLŽENICYN, A.; přeložil Kruh překladatelů Praha. *Souostroví GULAG. 1918-1956. Pokus o umělecké pojednání. 1. Díl-I., II část*. Praha: OK CENTRUM, 1990, 368 s. ISBN 80-900270-0-8.
3. ŠALAMOV, V.; přel. MACHONIN, J.; MACHONIN, S. *Kolymské povídky*. Praha: G plus G, 2012, 256 s. ISBN: 978-80-87060-43-8.
4. ŠALAMOV, V. T. *Kolymské povídky*. 1. vyd. Praha: Mladá fronta, 1995, 255 s. ISBN 80-204-0516-X., přebal knihy

Česká sekundární literatura

5. BINOVÁ, G. P., DOHNAL, J., POSPÍŠIL, I., *Panoráma ruské literatury.* Vyd. 1. Boskovice: Albert, 1995, 415 s. ISBN 80 -85834 -04 -9.
6. CELERNÁ, J.; SOVÁKOVÁ, J. *Kapitoly z ruské literatury 80. a 90. let 20. století.* 1. vyd. Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta UJEP, 1994, 135 s. ISBN 8070440686.
7. DROZDA, M. *Babel-Leonov-Solženicyn*. 1. Vyd. Praha: Čs. Spisovatel, 1966, 194 s.
8. HRALA, M. *Ruská moderní literatura 1890-2000*. 1. Vyd. Praha: Karolinum, 2007, 767 s. ISBN 9788024612010.
9. LEDERBUCHOVÁ, L. FRAUS Slovník literární pojmů aneb Co se skrývá za slovy. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2006, 159 s. ISBN 80-7238-620-4.
10. PROKOP, V. *Přehled světové literatury 20. st. pro výuku literatury na středních školách*. Sokolov: O. K.-Soft, 1997, 68 s.
11. RICHTEREK, O. Úvod do studia ruské literatury. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 183 s. ISBN 978-80-7435-106-8.
12. RICHTEREK, O. Úvod do studia ruské literatury. Gaudeamus: Hradec Králové, 2001, 122 s. ISBN 80-7041-640-8.
13. SOVÁKOVÁ, J.; ZAHRÁDKA, M., *Литературные течения и личности русской литературы XX века: II часть. 1. Vyd.* Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2000, 110 s.
14. SLÁDKOVÁ, M.; a kol. Velký česko-ruský slovník. Voznice: Leda spol.s.r.o., 2005, 1407 s.
15. TRÁVNÍČEK, J.; HOLÝ, J. Lexikon teorie literatury a kultury. Brno: Host, 2006, 898 s. ISBN 80-7294-170-4.
16. VENCOVSKÁ, M.; a kol. Rusko-český slovník. 1. Vyd. Voznice: Leda spol.s.r.o., 2002, 1336 s.
17. VLAŠÍN, Š.; a kol. Slovník literární teorie. 1. Vyd. Praha: Československý spisovatel, 1977, 471 s.
18. VLAŠÍN, Š.; a kol. Slovník literární teorie. Praha: Nakladatelství Československých nakladatelů, 1984, 468 s.

19. ZAHRÁDKA, M. *Ruský literární proces konce 80. a začátku 90. let*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 1993, 74 s. ISBN 80-706-7339-7.
20. *Zahraniční tisk o Solženicynovi.* (Sborník). Přel. Z rus. Orig. 1. Vyd. Praha: Novinář, 1972, 69 s.

České literární noviny

21. ZAHRÁDKA, M. *СОЛЖЕНИЦЫН И ШАЛАМОВ* I. Opera Slavica, 1991,
22. FORMÁNKOVÁ, E. *Solženicyn?* Literární noviny, 6, 1995, č. 2, s. 5.
23. FILIP, Miroslav: *Vynikající dílo sovětské prózy*. Kulturní tvorba, 2, 1964, č. 1, s. 12.

České internetové zdroje

24. BZONKOVÁ, R. *Šalamovovy povídky se čtou, jako se v sovětském gulagu žilo* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.gplusg.cz/?path=knihy/kolymske-povidky>.
25. Cesky-jazyk.cz- *Životopis Solženicyn Alexandr Isajevič* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.cesky-jazyk.cz/zivotopisy/alexandr-isajevic-solzenicyn.html#ixzz2WvfFviHg>.
26. Militaria.cz - *Ruský spisovatel Alexandr Solženicyn* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.militaria.cz/cz/clanky/miscellanea/zemrel-rusky-spisovatel-alexandr-solzenicyn.html>.
27. ZDRAŽILOVÁ, M. *Solženicyn, Alexandr* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/22933/solzenicyn-alexandr>.

Ruská primární literatura

28. СОЛЖЕНИЦЫН, А. И. *Один день Ивана Денисовича*. Санкт-Петербург: ИГ Лениздат, 2012, 384 с. ISBN: 978-5-4453-0104-2. s.
29. ШАЛАМОВ, В. Т. Колымские рассказы. Санкт-Петербург: Азбука-классика, 2004, 343 с. ISBN 5-352-00108-3. с. 13.

Ruská sekundární literatura

30. АРИСТОВА, М. А.; ет коллектив, *Справочник по пусской литературе для школьников. Второе издание*. Москва: Экзамен, 2010, 590 с. ISBN 978-5-377-02716-4.
31. БЕЛАЯ, Г., ет коллектив., *Русская литература XX века. Учебник хрестоматия для 12 класса.* Таллинн: Коолибри, 2001, 315 с. ISBN 9985-0-1212-7.
32. СКАТОВА, Н. Н. *Русские писатели, XX век. Биобиблиогр. слов.: В 2 ч.Ч. 2.* Москва: Просвещение, 1998, 656 с. ISBN 5-09-006995-6.
33. ЧАЛМАЕВ, В. А.; ЗИНИИН, С. А. *Литература: Учебник для общеобразовательных учреждений в двух частях.* Часть 2. Москва: Русское слово, 2012, 462 с. ISBN 978-5-91218-532-8.
34. ЧЕРНЯК, М. А.; КЯКШТО, Н. Н.; ТИМИНА, С. И., Русская литература XX века в зеркале критики: Хрестоматия для студ. филол. фак. высш. учеб. заведений. Москва: Академия, 2003, 656 с. ISBN 5-7695-1484-1.

35. КОЛЯДИЧ, Т. М., *Русская проза конца XX века: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений,* Москва: Академия, 2005, 424 с. ISBN 5-7695-1615-1. s.
36. КОЛЛЕКТИВ АВТОРОВ. История русской литературы (20-50-е годы): Литературный процесс. Учебное пособие. Москва: Издательство Московкого университета, 2006, 776 с. ISBN 5-211-06119-5.
37. КОЛЛЕКТИВ АВТОРОВ. Литературная экциклопедия терминов и понятий. Интелвак, 2001, 1600 с. ISBN 5-93264-026-X.
38. КОЛЛЕКТИВ АВТОРОВ. Современная русская литература: Учеб. пособие. -2-е изд. Москва: Форум, 2008, 352 с. ISBN 978-5-91134-101-5.
39. КРЕМЕНЦОВ, Л. П. *Русская литература XX века: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений:* В 2 т.-Т.2: 1940-1990-е годы. Москва: Академия, 2002, 464 с. ISBN 5-7695-0730-6.
40. ЛЕЙДЕРМАН, Н. Л.; ЛИПОВЕКЦИЙ, М. Н., *Современная русская литература 1950-1990-е годы: Учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений: В 2т. – Т.1: 1953-1968.* Москва: Академия, 2003, 416 с. ISBN 576951454.
41. НИКОЛАЕВ, П. А., Русские писатели 20 века: Биографический словарь. Москва: Рандеву – А. М., 2000, 808 с. ISBN 5-85270-289-7.
42. УРМАНОВА, А. В. *Анализ категорий художественной "модели мира" А. Солженицына как средство определения типа эстетического сознания писателя // Проблемы художественного миромоделирования в русской литературе XIX-XX веков.* Вып. 2. Благовещенск, 1997.
43. УРМАНОВА, А. В. *Один день Ивана Денисовича" А. И. Солженицына: Художественный мир. Поэтика. Культурный контекст: Сборник научных трудов*. Благовещенск: Изд-во БГПУ, 2003. 163 с. ISBN 5-8331-0052-6
44. ХОЗИЕВА, С. И. *Русские писатели и поэты.* Москва: РИПОЛ КЛАССИК, 1999, 576 с. ISBN 5-7905-0426-4.
45. ХОЗИЕВА, С. И. Русские писатели ии поэты. Москва: РИПОЛ КЛАССИК, 1999, 576 с. ISBN 5-7905-0426-4.
46. РОМАНОВА, Р. И. Русские писатели XX века: Словарь-справочник. Москва: Флинта, 2004, 256 с. ISBN 5-89349-496-2.ШНЕЕРСОН, М. *Александр Солженицын: Очерки творчества*. Frankfurt am Main, 1984. с. 112.

Ruské internetové zdroje

47. АБРАМКИН, В. Чеснокова, В. *Тюремный закон* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.prison.org/nravy/zakon/doc002.htm>.
48. ВИНОКУР, Т. *О ЯЗЫКЕ И СТИЛЕ ПОВЕСТИ А.И. СОЛЖЕНИЦЫНА «ОДИН ДЕНЬ ИВАНА ДЕНИСОВИЧА»* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW: <http://www.solzhenitsyn.ru/o_tvorchestve/articles/works/index.php?ELEMENT_ID=1144>.
49. ВОЛКОВА, *Е. Варлам Шаламов: Поединок слова с абсурдом* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/research/57/>.
50. ВОЛКОВА, *Е. Эстетический феномен Варлама Шаламова* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: < http://shalamov.ru/research/13/>.

51. ГАНУЩАК, Н. В. *Творчество Варлама Шаламова как художественная система* [online]. [cit. 2013-07-17]. Dostupné z WWW: <http://www.dissercat.com/content/tvorchestvo-varlama-shalamova-kak-khudozhestvennaya-sistema#ixzz2XK5KEqmc>.
52. ГАНУЩАК, Н. В. *Творчество Варлама Шаламова как художественная система* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://www.dissercat.com/content/tvorchestvo-varlama-shalamova-kak-khudozhestvennaya-sistema#ixzz2XK4bRnIq>.
53. ГАНУЩАК, Н . *Шаламов и Солженицын: взаимосвязь и противостояние* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://www.booksite.ru/varlam/100_years_old_09.htm>.
54. ГОЛУБКОВ, М. М., Слово – *Литература XX века – образ автора* [online]. [cit. 2012-05-07]. Dostupné z WWW: <http://www.portal-slovo.ru/philology/37204.php?PRINT=Y>.
55. ЕСИПОВ, В. *Работа головы или работа колен? (Варлам Шаламов и Александр Солженицын)* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/critique/23/>.
56. ЖАРАВИНА, Л. В. *«У Времени На Дне»: Эстетика И Поэтика Прозы Варлама Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <www.rumvi.com>.
57. ИВАНОВА, Н. *Варлам Шаламов и Борис Пастернак: к истории одного стихотворения* [online]. [cit. 2013-08-26]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/znamia/2007/9/iv14.html>.
58. КНЯЬЗКОВА, В. *Отражение лексического своеобразия прозы А. И. Солженицына в словацких переводах* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW: <http://cheloveknauka.com/otrazhenie-leksicheskogo-svoeobraziya-prozy-a-i-solzhenitsyna-v-slovatskih-perevodah>.
59. ЛЕВИН, М. *Варлам Шаламов. Воспоминания лечащего врача* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/memory/169/>.
60. ЛЕВ, Т. *Поэтика лагерной прозы Первое чтение «Колымских рассказов» В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/151/>.
61. МАКЕВНИНА, И. *Поэзия Варлама Шаламова: эстетика и поэтика* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://cheloveknauka.com/poeziya-varlama-shalamova-estetika-i-poetika#ixzz2XJoMnkql
62. МИХАЙЛИК, Е.: *Кот, бегущий между Солженицыным и Шаламовым* (2002). [online]. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/tags/16.html >.
63. МАКЕВНИНА И.А. *«КОЛЫМСКИЕ РАССКАЗЫ» В. ШАЛАМОВА И ПОЭТИКА ПОСТИМПРЕССИОНИЗМА* [online]. [cit. 2013-06-27]. Dostupné z WWW: <http://cyberleninka.ru/article/n/kolymskie-rasskazy-v-shalamova-i-poetika-postimpressionizma>.
64. МИХАЙЛИК, Е. *Кот, бегущий между Солженицыным и Шаламовым* [online]. [cit. 2013-06-28]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/87/>.

65. МОРОЗОВ, С. *Солженицын. Пять лет спустя* [online]. [cit. 2013-08-27]. Dostupné z WWW: <http://zavtra.ru/content/view/spetsialist-po-etike/>.
66. НИЧИПОРОВ, И. Б. *В.Т.Шаламов (1907 – 1982). Очерк творчества* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.portal-slovo.ru/history/39022.php>.
67. ПОДОРОГА, В. *Дерево мертвых: Варлам Шаламов и время ГУЛАГа (Опыт отрицательной антропологии)* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/nlo/2013/120/v10.html>.
68. РЫКЛИН, М. *«Проклятый орден». Шаламов, Солженицын и блатные* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/9/>.
69. САРАСКИНА, Л. И. *Александр Солженицын* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Polnaya_biografiya_Aleksandra_Solzhenicyna_avtor_Lyudmila_Ivanovna_Saraskina.html>.
70. СИРОТИНСКАЯ, И. *ВАРЛАМ ТИХОНОВИЧ ШАЛАМОВ: ОБ АВТОРЕ* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://lib.misto.kiev.ua/PROZA/SHALAMOW/about.txt>.
71. СИРОТИНСКАЯ, И. *Александр Солженицын о Варламе Шаламове* [online]. [cit. 2013-09-02]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/memory/117/2.html>.
72. СИРОТИНСКАЯ, И. *Варлам Тихонович Шаламов* [online]. [cit. 2012-10-12]. Dostupné z WWW: <http://www.kolyma.ru/magadan/index.php?newsid=509>.
73. СУХИХ, И. *Жить после Колымы* [online]. [cit. 2012-10-12]. Dostupné z WWW: <http://magazines.russ.ru/zvezda/2001/6/suhuh.html>.
74. СУХИХ, И, Н. *«Новая проза» Варлама Шаламова: теория и практика* [online]. [cit. 2013-09-07]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/events/23/5.html>.
75. ТИМОФЕЕВ, Л. *Поэтика лагерной прозы - Первое чтение «Колымских рассказов» В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/151/>.
76. ТУН-ХОЭНШТАЙН, Ф. *Поэтика неумолимости. Варлам Шаламов: жизнь и творчество* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/61/2.html>.
77. ТУН-ХОЭНШТАЙН, Ф. *Вторжение писателя в жизнь*. [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: < http://shalamov.ru/library/21/68.html>.
78. ТУН-ХОЭНШТАЙН, Ф. *Поэтика неумолимости. Варлам Шаламов: жизнь и творчество* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/61/2.html>.
79. ШАЛАМОВ, В. Т. *Плотники* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/4.html>.
80. ШАЛАМОВ, В. Т. *Дождь* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/7.html>.
81. ШАЛАМОВ, В. *О моей прозе* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/21/61.html>.

82. ШАЛАМОВ, В. Т. *Тайга золотая* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/23.html>.
83. ШАЛАМОВ, В. *<О «новой прозе»>* [online]. [cit. 2013-09-07]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/21/46.html>.
84. ШАЛАМОВ, В., *Варлам Шаламов – Сочинения* [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/>.
85. ШАЛАМОВ, В., *Варлам Шаламов – Новости* [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/>.
86. ШАЛАМОВ, В. Т. *Сгущенное молоко* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/library/2/16.html>.
87. ШАЛАМОВ, В. Т. *Галстук* [online]. [cit. 2013-09-14]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/2/22.html>.
88. ШАЛАМОВ, В. *Что я видел и понял в лагере* [online]. [cit. 2013-09-01]. Dostupné z WWW: <http://www.shalamov.ru/library/29/>.
89. ЮРГЕНСОН, Л. *Двойничество в рассказах Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://shalamov.ru/research/36/>.
90. Allsoch.ru- *Образ главного героя Шукова в романе «Один день Ивана Денисовича»* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.allsoch.ru/sochinenie/solzhenicyn-a-i/odin-den-ivana-denisovicha/14094-obraz-glavnogo-geroya-shukova-v-romane-odin-den-ivana-denisovicha/>.
91. Besoch.com -*Тема трагической судьбы человека в произведениях В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.besoch.com/?p=viewsoch&autor=shalamov&id=5>.
92. Bibliotekar.ru – *Шаламов Варлам Тихонович* [online]. [cit. 2012-13-07]. Dostupné z WWW: <http://www.bibliotekar.ru/gulag/15.htm>.
93. Bukinistu.ru. - *Лагерная тематика в русской литературе* [online]. [cit. 2013-06-18]. Dostupné z WWW: <http://www.bukinistu.ru/russkaya-literatura-hh-veka/lagernaya-tematika-v-russkoy-literature.html>.
94. E-reading-lib-org - *Галина Игнатьевна Гудзь* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.e-reading-lib.org/chapter.php/144113/20/Sirotinskaya_-_Moii_drug_Varlam_Shalamov.html>.
95. Kobriniq.ru - *Трагедия человека в тоталитарном государстве (на примере «Колымских рассказов» В. Т. Шалимова)* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://kobriniq.ru/obshie/sochineniya-po-proizvedeniyam-shalamov-v-t>.
96. Krugosvet.ru- *СОЛЖЕНИЦЫН, АЛЕКСАНДР ИСАЕВИЧ* [online]. [cit. 2013-07-07]. Dostupné z WWW: <http://www.krugosvet.ru/enc/kultura_i_obrazovanie/literatura/SOLZHENITSIN_ALEKSANDR_ISAEVICH.html?page=0,1>.
97. Krotov.info - *Варлам Шаламов* [online]. [cit. 2013-03-03]. Dostupný z WWW: <http://krotov.info/libr_min/sh/shalamov.html>.
98. Lib.rus.ec- *Варлам Шаламов* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/a/11101>.

99. Lib.rus - *Смысл и назначение истории* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/b/329372/read>.
100. Librusek.ru- *Русская литература 20–90–х годов XX века*: основные закономерности и тенденции [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/b/209756/read>.
101. Liverlib.ru - *Варлам Шаламов — цитаты* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.livelib.ru/author/271/quotes>.
102. Litra.ru- *Биографии* / *Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-26]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/wrid/00052401184773068497/>.
103. Litra.ru- *Биографии* / *Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00134021239094848734/>.
104. Litra.ru- *Биографии* / *Шаламов В.Т.* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00465591227895975487/>.
105. Litra.ru - *Лагерный мир в изображении А.И. Солженицына (по повести «Один день Ивана Денисовича»)* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00090601184864262445>.
106. Litra.ru - *Иван Денисович* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/characters/get/ccid/00751111237724902918/>.
107. Litra.ru - *Биографии* / *Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00492551190732892505/>.
108. Litra.ru- *Национальный характер в произведениях А. Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00038401184864075508/>.
109. Litra.ru- *Один день Ивана Денисовича* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/fullwork/get/woid/00062101184773070815/page/3/>.
110. Litra.ru - *Биографии* / *Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/wrid/00047801184773068319/>.
111. Litra.ru - *Биографии* / *Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00830271228562137740/>.
112. Litra.ru- *Биографии* / *Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00928851209542727823/>.
113. Lit-helper.ru - *Творческий и жизненный путь Солженицына Александра Исаевича* [online]. [cit. 2013-09-09]. Dostupný z WWW:<http://lit-helper.ru/p_Tvorcheskii_i_jiznennii_put-_Soljenicina_Aleksandra_Isaevicha>.
114. Litra.ru- *Тема трагической судьбы человека в произведениях В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-12]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00050401184864114869/>.
115. Litra.ru - Тема *трагической судьбы человека в произведениях В. Шаламова* [online]. [cit. 2013-07-14]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/composition/get/coid/00050401184864114869/>.
116. Nnre.ru – *Своеобразие лагерной темы в Колымских рассказах* [online]. [cit. 2013-03-19]. Dostupné z WWW: <http://www.nnre.ru/jazykoznanie/sochinenija_na_otlichno_russkaja_literatura_9_11_klassy/p6.php#metkadoc66>.

117. Shkola.lv - *Автор и его герой в одном из произведений А.И. Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: < http://shkola.lv/index.php?mode=sochi&sochid=4670>.
118. Solgenizin.netu.ru - *Архипелаги А. И. Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-25]. Dostupné z WWW: <http://www.solgenizin.net.ru/razdel-op-authname-118/>.
119. Solzhenicyn. Ru - *Биография Солженицына* [online]. [cit. 2013-06-22]. Dostupné z WWW: <http://solzhenicyn.ru/modules/pages/Biografiya_Solzhenicyna.html>.
120. Ref.rushkolnik.- *А.И. Солженицына "Один день Ивана Денисовича*" [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://ref.rushkolnik.ru/v403/>.
121. Ref.rushkolnik.ru- *Судьба человека в тоталитарном государстве (по рассказу А.И. Солженицина «Один день Ивана Денисовича*. [online]. [cit. 2013-06-29]. Dostupné z WWW: <http://ref.rushkolnik.ru/v65707/>.
122. Ref.rusholnik.ru - *Тема трагической судьбы человека в произведениях А.П.Платонова, А.И.Солженицина, В.Т.Шаламова* [online]. [cit. 2013-09-15]. Dostupné z WWW: <http://ref.rushkolnik.ru/v57995/>.

Přílohy

Příloha č. 1 – Dílo A. Solženicyna

Alexandr Solženicyn je světově proslulý ruský spisovatel. Jeho díla patří mezi politickou literaturu, jsou dokumentem o represáliích, koncentračních táborech a věženích všech sovětských období.

„Солженицын относится к тому редкому в XX. веке типу писателей, который сложился в русской культуре прежнего века – к типу писателя-проповедника, писателя-пророка. Впрочем, общественный темперамент Солженицына не должен заслонять от нас собственно художественных достоинств его прозы.“[380]

V 50. letech se v jeho tvorbě objevilo velmi důležité téma, a to námět odporu proti politickému režimu, který je dominantní v knihách *„Архипелаг ГУЛАГ“* a *„В круге первом“*.

V roce 1957 byla dokončena jeho první kniha románu *„В круге первом“*. Hlavním tématem románu je nefalšovaný patriotizmus a lidská osobnost v podmínkách totalitního režimu.

Roku 1962 *„Новый Мир“*, jeden z nejdemokratičtějších časopisů tohoto období, otevřel Solženicynovi dveře do velkého světa literatury tím, že publikoval povídku *„Один день Ивана Денисовича“*, která ho ze dne na den proslavila a která je průlomová v celé tvorbě táborového tématu v ruské literatuře.

„Новый Мир“ schválil povídku k tisku: *„Je tu napínavý děj, ostře řezané charaktery s jemnou psychologickou kresbou, figuruje tu barvitý, vnitřně svobodný svět vězňů i zdánlivě šťastný svět věznitelů až po prokurátory a ministry, kteří však žijí v neustálém strachu před Stalinovou krutostí a vypočítatelností.“*[381] Na konci roku 1962 byl Solženicyn přijat do Svazu spisovatelů.

V roce 1963 byly vydány povídky *„Матренин двор“* (vesnická próza) a *„Случай на станции Кречетовка“* (válečná próza).

V roce 1964 byl Solženicyn navržen na Leninovu cenu, ale v důsledku politických změn v SSSR mu cena udělena nebyla. KGB v 1965 konfiskovala Solženicynův archiv s jeho nejvíce protisovětskými díly.

---

[380] Litra.ru- *Биографии / Солженицын А.И.* [online]. [cit. 2013-06-24]. Dostupné z WWW: <http://www.litra.ru/biography/get/biid/00100241283610718506/>.

[381] ZAHRÁDKA, M., *Ruská literatura XX. Století (Literární proudy a osobnosti).* Olomouc: Periplum, 2003, 236 s. ISBN 80-86624-08-0. s. 178.

Roku 1966 se v časopise *„Новый мир“* objevila povídka *„Захар-Калита“*, která popisuje tehdejší problémy života hrdiny na historickém Kulikově poli.

V roce 1967 na sebe autor strhl mezinárodní pozornost, když napsal delegátům čtvrtého Sjezdu Sovětských spisovatelů dopis a poukázal v něm na škody v literatuře způsobené cenzurou a na potlačování svých děl, konkrétně románů *„Раковый корпус“* a *„В круге первом“*.[382]

V roce 1969 vyšla kniha *„Раковый корпус“*, ve které autor popisuje svůj boj s rakovinou. Poukazuje v ní na spory, na otázky ideologie, na boj s nemocí a smrtí, na vnitřní svět sanatoria, ve kterém se léčil. Uzdravení se Solženicyn považoval za boží dar a uvědomil si, že mu byl dán čas, aby svědčil o historii Ruska 20. století, jíž byl sám účastníkem.[383]

V roce 1973 na Západě publikovali jeho práci *„Архипелаг ГУЛАГ“* – velké dokumentární dílo o gulazích, způsobech věznění a převozu vězňů. *„Архипелаг“* psal ne sám za sebe jako autor, ale srdcem umučených lidí, kteří o tom nestačili říci světu. Kniha je rozdělena do tří knižních svazků a sedmi částí. Jednotlivé části jsou věnovány ostrovům, souostrovím a různým časovým obdobím historie. Samotné názvy kapitol napovídají, o čem kniha je (Vězeňský průmysl, Věčný pohyb, Vyhlazovací a pracovní, Duše a ostnatý drát, Katorga, Vyhnanství, Bez Stalina).[384]

V Curychu, kde Solženicyn sbíral materiály o životě Lenina, dokončil memoáry *„Бодался теленок с дубот“* (jedná se o podrobné vzpomínky o životní cestě spisovatele od samého začátku až do druhého zatčení a vyhnání ze země). Poté odcestoval do USA do Vermontu, ale po celou dobu emigrace věděl, že se jednou zase vrátí zpět do rodné země.[385]

Na začátku 70. let pracoval na románu *„Красное колесо“,* na románu o první světové válce a únorové a říjnové revoluci. Sám autor otomto díle hovořil jako o žánru „vyprávění v odměřených intervalech“.[386] V roce 1974 Solženicyn vydal manifest *„Жить не по лжи“*, který publikoval časopis *„Наш современик“*. V tomto roce autor

---

[382] ХОЗИЕВА, С. И., *Русские писатели ии поэты*. Москва: РИПОЛ КЛАССИК, 1999, 576 с. ISBN 5-7905-0426-4. s. 479.

[383] Либрусек.ru - *Русская литература 20–90–х годов XX века*: основные закономерности и тенденции [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/b/209756/read>.

[384] ГРОЗНОВА, Н. А., *Русские писатели, XX век. Биобиблиогр.слов.: В 2 ч.Ч. 2.,* Москва: Просвещение, 1998, 656 с. ISBN 5-09-006995-6. s. 381-383.

[385] Либрусек.ru - *Русская литература 20–90–х годов XX века*: основные закономерности и тенденции [online]. [cit. 2012-13-07]. Dostupné z WWW: <http://lib.rus.ec/b/209756/read>.

[386] КРЕМЕНЦОВ, Л. П. *Русская литература XX века: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений:* В 2 т.-Т.2: 1940-1990-е годы. Москва: Академия, 2002, 464 с. ISBN 5-7695-0730-6. с. 119.

založil Ruský společný fond na pomoc zatčeným a jejich rodinám, kam on sám posílal honoráře ze svých literárních děl.

Solženicynova díla mohla být vydávána pouze v samizdatu, tzn. neoficiálně. Knihy, jež si autor vydal sám, byly rukopisy, které si lidé mezi sebou půjčovali či přepisovali.

V 80. letech autor napsal dopis Glebu Jakuninu: *„Это правда: все годы изгнания, всеми помыслами и всей работой я – только на родине. И не теряю надежды при жизни вернуться. Но это будет никак не возможно до напечатания в СССР моих главных книг: я не могу вернуться как бы немым, еще ничего не сказавшим – и тогда начать восполнять сокрытие 50 лет моей работы – как же? Газетными статьями?“*[387]

V roce 1983 Solženicyn obdržel Templetonovu cenu. V důsledku perestrojky bylo v červnu 1989 anulováno jeho vyloučení ze Sovětského svazu spisovatelů a zahájeno rozsáhlé vydávání jeho děl. Státní zastupitelství potvrdilo, že se nedopustil žádné trestné činnosti.

Autor pokračoval v tradici *„Путешествия из Петербурга в Москву“*, *„Записков из мертвого дома“* F. Dostojevského a v tradici *„Острова Сахалин“* A. Čechova. Všechna tato díla spojuje dokumentární osnova, téměř žádné „přibarvení“ skutečnosti a vůdčí postavení autora ve vyprávění.[388]

[387] КРЕМЕНЦОВ, Л. П. *Русская литература XX века: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений:* В 2 т.-Т.2: 1940-1990-е годы. Москва: Академия, 2002, 464 с. ISBN 5-7695-0730-6. с. 119.

[388] КОЛЯДИЧ, Т. М., *Русская проза конца XX века: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений,* Москва: Академия, 2005, 424 с. ISBN 5-7695-1615-1. s. 332.

Příloha č. 2 – Obaly knihy „*Один день Ивана Денисовича*“

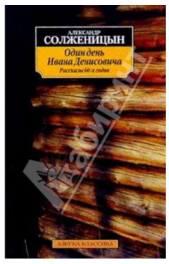

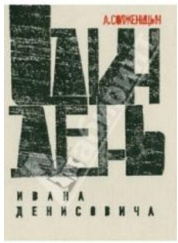

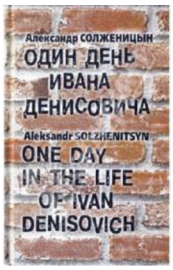

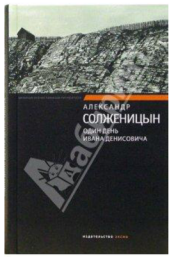

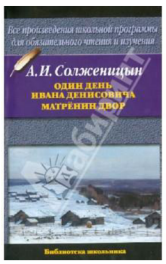

Příloha č. 3 – Obaly knih „*Колымские рассказы*“

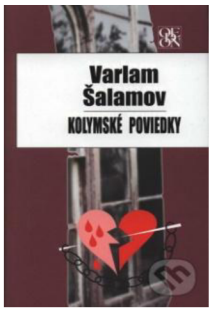

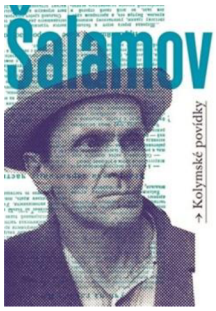

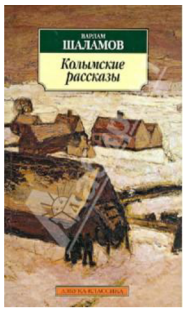

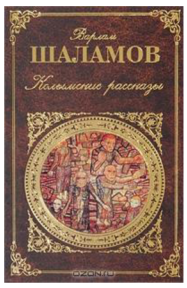

Příloha č. 4 – Rozmístění pracovně-výchovných táborů v SSSR ve 20. st.